

Gelişmiş bir demokrasi için
Kamu kurumlarının denetimi
“Hesap lütfen!”

Görüş

Nisan - Haziran 2012 - 10 TL KDV Dahil

73

10

Doç. Dr. Recai Akyel

**KAMU
HARCAMALARINDA
SAYIŞTAY DENETİMİ**

20

Dr. Yılmaz ARGÜDEN

**KAMU YÖNETİMİNDE
KARAR KALİTESİ**

25

Prof. Dr. Nurhan Yentürk

**KAMU
HARCAMALARININ
SİVİL DENETİMİ**

30

Haluk İnanıcı

**EMNİYET YARGI
İLİŞKİSİNDE YAPISAL
SORUNLAR VE DENETİM**

36

Prof. Dr. Ziya Selçuk
EĞİTİMDE DEĞİŞİM

54

Prof. Petek Aşkar

**TEKNOLOJİ EĞİTİMDEKİ
SORUNLARA
ÇÖZÜM MÜ?**

58

Mete Hatay

**KIBRISLI TÜRKLER
VE ARAFTA KALMAK**

71

Oya Celasun

**BÜYÜK RESESYON
SONRASINDA
ABD EKONOMİSİ**





Siz sadece planlayın...

Siz sadece yatırımlarınızı ve ticari faaliyetlerinizi planlayın, gerisini işletmenize özel, hızlı finans çözümleri sunan BankPozitif'e bırakın.



Editörün Notu



Zafer Ali Yavan
TÜSİAD Genel Sekreteri

DEMOKRASİNİN KURUMSAL YAPILARI

Gelişmiş demokrasilerde, kamu kurumlarının, bu kurumların kararlarının, eylemlerinin, harcamalarının ve toplam performanslarının denetimi hayati önem taşıyan konulardan biridir. Bu denetim, özel olarak tahsis edilmiş denetim kurumları tarafından yapılabildiği gibi, halkın temsilcisi olan parlamento tarafından veya belirli alanlarda toplumun farklı gruplarının, kesimlerinin gönüllü iradesini temsil eden sivil toplum kuruluşlarının eliyle de yapılabilmektedir. Buna belki bir de iyi çalışan, özgür ve sorumlu basın kuruluşlarını eklemek gerekir.

Parlamente denetim, yargısal denetim ve sivil denetim işlevlerini gerektiği gibi yerine getirdiğinde, kamunun karar, eylem ve harcamalarında şeffaflığın ve katılımın sağlanması, daha etkili ve verimli çalışılması, yetkilerin yerinde kullanılması ve sonuçta, yönetim kalitesinin ve performansının artırılması sağlanacaktır.

Konu önemli ve çok yönlüdür. Biz bu sayımızda, "Gelişmiş bir demokrasi için Kamu Kurumlarının Denetimi" başlığı altında, Görüş okurlarının dikkatini konunun az değinilen yönlerine çekmeye çalıştık. Sayıştaş Başkanımız Sayın Doç. Dr. kamu kurumlarının denetiminin temel prensiplerini ve ana mekanizmalarını Sayıştay'ın gözlüğüyle bize aktarıyor. Şerif Sayın, kamu harcamalarının denetimi ile ilgili sorunlara dikkati çekmek için radikal bir öneri ortaya atıyor: "Sayıştay'ı kapatalım." Dr. Yılmaz Argüden kamuda karar kalitesini artırmak için, regülasyon süreçlerinde izlenmesi gereken OECD ilkelerini dikkatimize sunuyor. Prof. Nurhan Yentürk, kamu harcamalarının sivil denetiminde yolun neresinde olduğumuzu sorguluyor. Av. Haluk İnanıcı ise Emniyet Yargı ilişkisindeki yapısal sorunlara dikkat çekerek, polislin faaliyetlerinin denetlenmesi ile ilgili imkânlarla ve ihtiyaçlara değiniyor.

Bu sayımızın dosya konusu ise eğitim. Biz yıllarca eğitimi, bina, derslik, araç gereç ekseninde tartıştık. Eğitimin içeriğine, en fazla, din eğitiminin bu müfredatın neresinde yer alacağıyla ilgili olarak girdik. Görüş, bu sayısında eğitimin içeriği konusuna şu dört soruyla eğiliyor: Nasıl çocuklar yetiştirmek istiyoruz? Eğitime erişimin neresindeyiz? Eğiticilerin eğitimi ne durumda? Teknoloji eğitime ne katar?

21. yüzyılın nasıl bir insan tipolojisi talep ettiğini ve buna uygun eğitimin temel prensiplerinin ne olması gerektiğini bize Gazi Üniversitesi'nden Prof. Ziya Selçuk anlatıyor. Eğitimde erişim ve eşitlik konusunu Hacettepe Üniversitesi'nden Prof. Yüksel Kavak ele alıyor. Eğiticilerin eğitimindeki sorunlarımızı Eğitim Reformu Girişimi'nden Batuhan Aydagül ve Alper Dinçer dile getiriyor. TED Üniversitesi'nden Prof. Petek Aşkar da eğitimde teknoloji kullanımı konusunu inceliyor.

Kıbrıs görüşmeleri Nisan ayının en önemli dış siyaset konusuydu. Kıbrıs üzerine bu güne kadar çok şey yazıldı çizildi. Ama çözümsüzlüğün sonuçları ve ruh hali üzerinde çok durulmadı. Kuzey Kıbrıs'tan ve Türkiye'den iki yazarımız, Mete Hatay ve Erdal Güven çözümsüzlüğün yarattığı etkilerin penceresinden konuya eğiliyor.

Seçimleri ve ekonomisi ile ABD, küresel ekonomi-politiğin odak noktalarından biri olmaya devam ediyor. ABD seçim ortamını ve muhtemel gelişmelerin Türkiye'ye etkisini Görüş Dergisi için TÜSİAD'ın eski ABD Temsilcisi Abdullah Akyüz inceledi. ABD ekonomisinin analizini ise Uluslararası Para Fonu'ndan (IMF) Oya Celasun yaptı.

Keyifli okumalar dileğiyle...

TÜSİAD adına sahibi:
Nazlı Ümit Boyner

Genel Yayın Yönetmeni ve
Sorumlu Müdür:
Zafer Ali Yavan

Yayın Danışmanı:
Cengiz Turhan

Yazı Kurulu:
Mensur Akgün,
Ferhat Boratav, Ümit İzmen,
Başak Solmaz,
Cengiz Turhan, Zafer Ali Yavan

Görsel Yönetmen:
Ercan Armutçu

Çizgiler:
Bora Özen

Grafik Tasarım ve Uygulama:
Arjans

Baskı:
Bilgi Promosyon Grafik Matbaacılık

Yapım:
Grup 7 İletişim Danışmanlığı
gorus@grup7.com.tr

Reklam:
Başak Solmaz
Tel: (0212) 249 19 29

Abone:
Burcu Orhan
borhan@tusiad.org

Yönetim Yeri:
TÜSİAD - Meşrutiyet Caddesi 46,
Tepebaşı 34420 İstanbul
Tel: 0212-2491929

Görüş'te yayınlanan tüm yazılar,
açıkça metinde belirtilmedikçe
kuruluşun resmi görüşünü yansıtmaz.

İmzalı yazılarda belirtilen görüşler
sadece yazarların düşüncelerini
ifade eder.

Editörün Notu

1 Demokrasinin Kurumsal Yapıları

Zafer Ali Yavan

Konjonktür

4 Türkiye İçin “Yeni Normal”

Dr. Ümit İzmen

Başkan'ın Görüş'ü

8 Hesap Lütfen!

Ümit Boyner

Kapak

10 Kamu Harcamalarında Sayıştay Denetimi

Doç. Dr. Recai Akyel

16 Mali Yönetim Sistemi İçinde Sayıştay'ın
Değişen Dış Denetim Yaklaşımı ve
Kurumsal Performans Denetimi

Ferhat Emil - Doç. Dr. H. Hakan Yılmaz

20 Kamu Yönetiminde Karar Kalitesi

Dr. Yılmaz ARGÜDEN

25 Kamu Harcamalarının Sivil Denetimi

Prof. Dr. Nurhan Yentürk

30 Emniyet-Yargı İlişkisinde
Yapısal Sorunlar ve Denetleme

Haluk İnancı

Dosya

36 Eğitimde Değişim

Prof. Dr. Ziya Selçuk

42 Eğitime Erişim ve Eşitliğin Neresindeyiz?
Neler Yapmalıyız?

Prof. Dr. Yüksel Kavak

49 Eğitimcilerin Eğitiminde Neredeyiz?

Batuhan Aydagül - Alper Dinçer

54 Teknoloji Eğitimdeki Sorunlara Çözüm mü?

Prof. Dr. Petek Aşkar

Türkiye - Dünya

58 Kıbrıslı Türkler ve Arafta Kalmak

Mete Hatay

62 Kıbrıs: Türkiye'nin Kürkçü Dükkanı

Erdal Güven

66 ABD Başkanlık Seçimleri
Türk-Amerikan İlişkilerinde
“Altın Çağ” Bitecek mi?

Abdullah Akyüz

71 Büyük Resesyon Sonrasında
ABD Ekonomisi

Oya Celasun

Kitap

78 Ulusların Başarısızlığı

Cemal Yardımcı



10



20



25



30



36



42



49



66



71

TÜRKİYE İÇİN “YENİ NORMAL”

Dr. Ümit İzmen

İstanbul Aydın Üniversitesi



Küresel finansal krizin patlak vermesinden bir süre sonra krizden çıkışın başlamasıyla beraber dünya ekonomisinin yeniden büyüme sürecine gireceği ancak bu büyüme sürecinin bir öncekinden epey farklı olarak daha düşük hızlı bir büyüme süreci olacağı konuşulmaya başlanmıştır. Küresel kriz öncesinde çok artmış olan borçluluk oranlarının düşmesi gerekeceği, bunun da büyümeyi sınırlayacağı ileri sürülmüştü. Dünya ekonomisinde kriz öncesi koşulların artık geçerli olmayacağı bu durum “yeni normal” olarak isimlendirilmişti. 1980-2002 döneminde %3.1 olan ortalama büyüme hızı 2003-2007 döneminde %4.7’ye yükselmisti.

Gerçekten de geçen süre içinde dünya ekonomisinde ne gelişmiş ülkelerde, ne gelişmekte olan ülkelerde, küresel finansal kriz öncesindeki yıllara benzer bir büyüme sürecine geri dönülebileceğinin hiçbir belirtisi yok. Dünya ekonomisi için geçerli olan bu durum Türkiye ekonomisi için de geçerli.

Türkiye ekonomisinde tarihsel olarak %4-5 civarında bir ortalama büyüme hızı 2000’li yıllarda hızlanmış ve

ekonomilerindeki sorunlardan kaynaklandığı biçiminde. Oysa yavaşlamanın Türkiye’nin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanıyor olması kuvvetle muhtemel. 2002-2007 döneminde Türkiye, büyüme hızında istisnai bir hızlanma gördü. Bu hızlanmayı yaratan koşulların ortadan kalkmasıyla ekonomi yeniden kendi normal büyüme hızına geri dönüyor. Bir başka ifadeyle dünya ekonomisinin karşı karşıya olduğu “yeni normal”, Türkiye ekonomisinin “uzun dönem normal”.

Büyüme hızını, ekonominin performansının yüksek olduğu 2002-2007 dönemine bakarak değerlendirmek ve bu dönemde büyümenin hızlanmasına yol açan spesifik etmenlerin varlığını göz ardı etmek, yanlış yorumlara yol açabilir. Türkiye 2001 krizinden sonra bir dizi temel reformu hayata geçirmiş, finansal sektörü yeniden yapılandırmış, bütçeye çeki düzen vermiş, borç dinamiklerinde çok önemli bir iyileşme başlatmış ve enflasyonda hızlı bir düşüş sağlamıştı. Makroekonomik çerçevede kısa sürede sağlanan bu büyük iyileşme, uzun dönem beklentilerini olumlu etkilemiş ve büyümede bir seferlik bir hızlanmaya yol

açmıştı. Ancak reformlar yerine oturup, beklentiler de yeni makroekonomik çerçeve ile uyumlu hale gelince büyümedeki ivmelenmenin de sonuna gelinmeye başlanmıştır.

Ekonomi küresel krizin öncesinde, 2006 yılında yavaşlama sinyalleri veriyordu. Bir önceki çeyreğe kıyasla büyüme hızı, 2006’nın ikinci yarısından itibaren %1’in altına düşmüştü. Küresel kriz, zaten yavaşlamakta olan bir ekonomide,

sert bir daralmaya yol açmıştı. Adeta krizlere hangi hızla girilirse o hızla çıkılır biçimindeki kabulü doğrularcasına, bu sert gerilemenin ardından ekonomi 2010’da hızlı bir büyüme gösterdi. Hızlı büyüme 2011 yılının ilk üç çeyreğinde de devam ettikten sonra yavaşlamaya başladı.

2002-2007 döneminde Türkiye, büyümede istisnai bir hızlanma gördü. Bu hızlanmayı yaratan koşulların ortadan kalkmasıyla ekonomi yeniden kendi normal büyüme hızına geri dönüyor. Bir başka ifadeyle dünya ekonomisinin karşı karşıya olduğu “yeni normal”, Türkiye ekonomisinin “uzun dönem normal”.

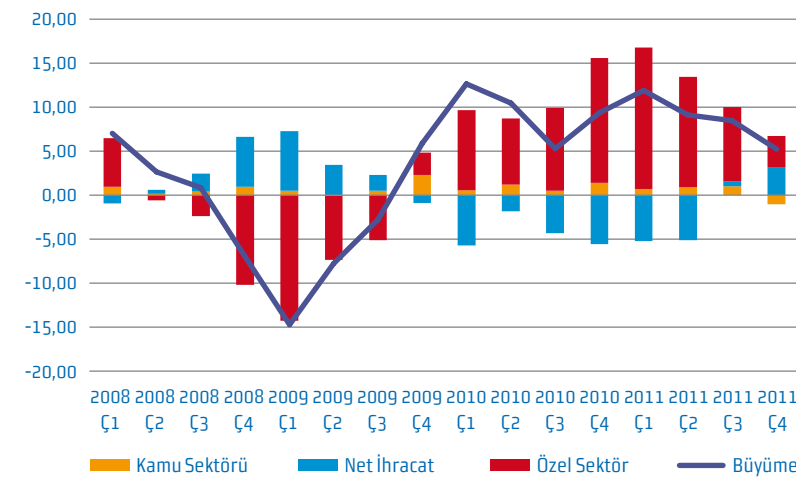
2001-2007 döneminde %7’ye yaklaşmıştı. Küresel krizle birlikte ekonomi önce hızla daralmış ve ardından aynı hızla genişlemişti. Şimdi ise büyüme hızının yeniden yavaşladığını görüyoruz. Yaygın görüş büyüme hızındaki yavaşlamanın dünya ekonomisinden, özellikle AB

Mevcut veriler, bu eğilimin 2012’nin geri kalanında da devam edeceğini ve ekonominin yeniden %7’ler seviyesine çıkmasının koşullarının mevcut olmadığını gösteriyor.

Büyüme ivmesinde düşüş

Türkiye ekonomisindeki büyüme hızı 2011’in son çeyreğinde %5.2’ye geriledi. Büyüme 2011’in toplamında ise %8.5 oldu. Mevsim ve takvim etkisinden arındırıldığında, bir önceki

GRAFİK 1 BÜYÜMEYE KATKI, % puan



Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

çeyreğe göre son çeyrekteki büyüme hızının sadece %0.6 olması, ekonomideki yavaşlamanın boyutlarını ortaya koyuyor.

Büyümenin alt bileşenlerine bakıldığında, geçmiş dönemde büyümenin lokomotifi olan iç tüketimin son çeyrekte ivme kaybetmiş olduğu görülüyor. Büyümenin genelde yarısından fazlası iç tüketimden gelirken yılın son çeyreğinde 5.2 puanlık büyümenin sadece 2.3 puanı iç tüketimden, dünya ekonomisindeki tüm sorunlara rağmen 3.2 puanı ise net ihracattan kaynaklandı. Büyümenin hızla yavaşladığı bu dönemde kamu sektörünün katkısının negatif olması dikkat çekti. Yılın ilk üç çeyreğinde kuvvetli bir artış göstermiş olan kamu harcamaları son çeyrekte %4.3 kamu yatırımları da %9.4 azaldı.

Büyümedeki yavaşlamanın en belirgin olduğu alan ise yatırımlar oldu. Yatırım artış hızı son çeyrekte % 2.4’e geriledi. Özel sektör yatırımlarında büyük bir

momentum kaybı görüldü. Özel sektör yatırımlarındaki artış hızı çeyrekler itibarıyla %40, %35, %18 ve %5.2 oldu.

Sektörler itibarıyla bakıldığında ise en hızlı büyümenin inşaat sektöründe olduğu, imalat sanayi artış hızının %5.2’de kaldığı görülüyor.

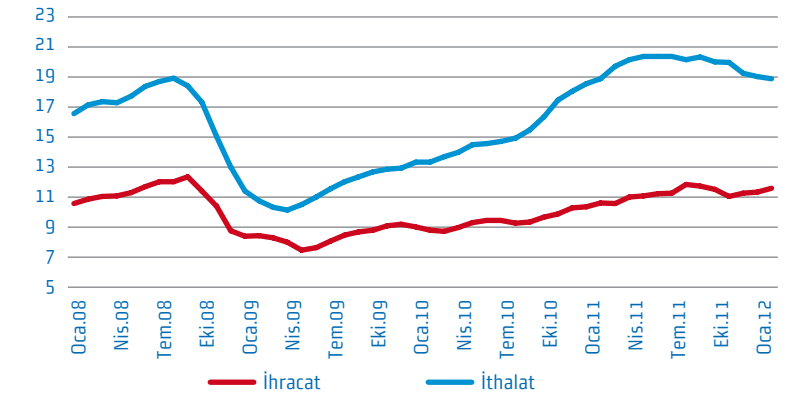
İmalat sanayi üretimindeki ve özel sektör harcamalarındaki yavaşlama ile beraber ithalat artış hızının gerilediği ve başlıca ihracat pazarı olan AB ekonomilerindeki sorunlara rağmen ihracat artışının devam etmekte olduğu dikkati çekiyor.

Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış veriler, ekonomideki yavaşlamanın dış ticaret üzerindeki etkilerini ortaya koyuyor. 2012 yılının Şubat ayında ithalat bir önceki aya göre % 0.2 azalırken ihracat artışı % 6.7 oldu. Ocak-Şubat aylarındaki dış ticaret açığı da 15 milyar dolardan 13 milyar dolara geriledi. İthalat ve ihracattaki gelişmelere bağlı olarak cari işlemler açığındaki bozulma da durdu. Yıllıklandırılmış verilerle, Ekim ayında 79 milyar dolara ulaşmış olan cari açık Ocak ayında 77 milyar dolar oldu.

Dış ticaretteki düzelmeyi sınırlı olmasında fiyat etkisi rol oynadı. Geçen seneye kıyasla TL’deki değer kaybı ve özellikle petrol fiyatlarındaki yükselme, ithalat miktarı azalsa bile yapılan ödemenin artmasına yol açtı. İthalata bu fiyat etkisi dışarıda tutularak miktar endekslerine

GRAFİK 2 DIŞ TİCARET

(Milyar dolar, 3 aylık hareketli ortalama)



Kaynak: TCMB ve TÜİK verilerinden hesaplanmıştır. Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmıştır.

bakıldığında büyümedeki ivme kaybına paralel olarak ithalattaki yavaşlama daha da netleşiyor.

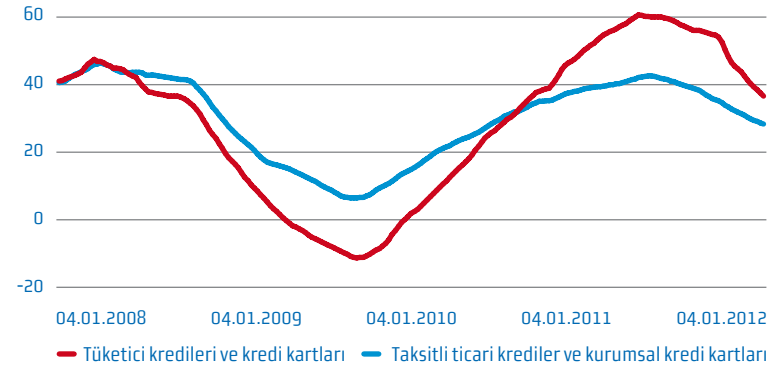
Bir sene önceye göre Ocak ayında tüketim mallarındaki azalma %17 olurken aramalı ve yatırım mallarında ise sadece

Ancak bütçe gelirlerindeki artışın, ekonomik aktivitenin yavaşlamasına paralel olarak 2011 sonundan itibaren ivmesini kaybetmiş olduğu görülüyor. Buna karşılık bütçe harcamalarında ise son aylarda bir hızlanma dikkati çekiyor. Bu gelişmelerin, büyümenin yavaşladığı geçen senenin son çeyreğinde kamu maliyesindeki disiplinden feragat edilmemiş olmasının büyüme üzerindeki olumsuz etkisinin üzerine gelmiş olduğu dikkate alındığında, 2012’de bütçe açığında bir miktar bozulmayı daha muhtemel hale getiriyor.

GRAFİK 3

KREDİLERDEKİ GELİŞMELER

(4 haftalık hareketli ortalama, 12 aylık yüzde değişim)



Kaynak: BDDK verilerinden hazırlanmıştır.

%5 civarında bir artış görüldü. Bu veriler, duraklayan sanayi üretimiyle paralel. Sanayi üretimi 2010’un sonlarından itibaren hemen hemen aynı seviyelerde. Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış imalat sanayi üretimi Aralık ve Ocak aylarında %2.6 ve %3.1 geriledi.

Üretimde ve talepteki bu gerilemelerin diğer yüzündeki ise kredilerdeki yavaşlama var. Kredi hacmindeki yıllık genişlemenin geçen sene %40’ları aşmasının ardından Merkez Bankası’nın aldığı önlemlerle uyumlu olarak kredi artış hızının hedeflendiği gibi %25’lere doğru gerilemiş olduğunu görüyoruz.

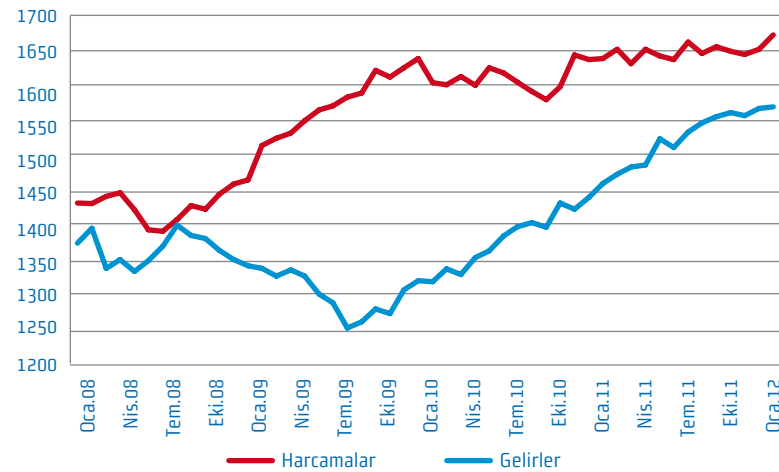
2001 sonrası dönemin yüksek performansının önemli bir belirleyicisi kamu maliyesindeki disiplin olmuştur. Küresel finansal krizin Türkiye üzerindeki etkisinin üretim daralmasıyla sınırlı kalması, içeride bir finansal krizi tetiklememesinin arkasında da gerek bankacılık sistemin sağlamlığı, gerekse bütçenin açık vermemesi vardı. Küresel resesyona tepki olarak tüm dünyada maliye politikası gevşetilirken Türkiye’de de bütçe harcamaları hızlandırıldı.

Ekonominin yeniden toparlanmaya başlamasından sonra bütçe harcamalarındaki artış da kontrol altına alındı. Düşen ekonomik aktiviteye rağmen, vergi ve sosyal güvenlik prim affının da etkisiyle 2011 senesinde bütçe gelirlerinde yeniden artış görüldü.

GRAFİK 4

MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE BÜYÜKLÜKLERİ

(12 aylık kümülatif, sabit 2003 fiyatlarıyla, milyon TL)



Kaynak: TCMB verilerinden hazırlanmıştır.



Rönesans Gayrimenkul Yatırım

“Türkiye’nin En İyi Gayrimenkul Geliştirme Şirketi”

2001 yılından bu yana Türkiye’nin çeşitli kentlerinde alışveriş merkezi, otel ve karma amaçlı projelere imza atan gayrimenkul sektörünün öncü kuruluşu Rönesans Gayrimenkul Yatırım, Euromoney tarafından 2011 yılında “Türkiye’nin En İyi Gayrimenkul Geliştirme Şirketi” (Best Real Estate Developer in Turkey - Overall) ödülüne layık görüldü.



OPTIMUM OUTLET

30 Mart’ta İZMİR’de açıldı.



RÖNESANS
GAYRİMENKUL YATIRIM

www.rgy.com.tr



Ümit Boyner

TUSIAD Yönetim Kurulu Başkanı

HESAP LÜTFEN !

Devletin bireye etkin ve verimli bir hizmet götürebilmesi ve piyasada düzenleyici görevini yerine getirebilmesi için köklü bir kamu reformunun gerçekleştirilmesi gereklidir. Bireylerin değişen ve çeşitlenen ihtiyaçlarına cevap vermek, Türkiye'nin AB'ye entegrasyonunu ve demokratikleşme sürecini derinleştirmek açısından kamu reformu, öncelikle ele alınması gereken bir konudur.

Kamu yönetiminde başarılı olmanın yolu, demokrasinin değişim sürecine paralel bir yaklaşım benimsemekten geçmektedir. Uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin

Kamu yönetimi temel ilkeleri neler olmalı sorusuna odaklanırsak, öncelikle yönetimin kendi içinde ve topluma karşı saydam olması ve kendisine emanet edilen yetki ve kaynakları nasıl kullandığının hesabını verebilmesini belirtmeliyiz. Kamu politikalarını kamu yararını gözeterek şekilde oluşturmak, kamu kaynaklarını mali disiplini bozmayacak şekilde ve verimli kullanmak ve atama ve terfilerde siyasi sadakat yerine liyakati esas kıstas haline getirmek ve nihayet tüm kurumlarda uzun vadeli düşünme ve stratejik yaklaşımlarla hareket edebilme kapasitesini geliştirmek diğer önemli ilkeler olarak görülmektedir. Verimliliği ve şeffaflığı artıran kalite yönetimi felsefesi ve e-devlet uygulamaları da çağdaş kamu yönetiminin ana araçlarıdır.

Vatandaş odaklı ve daha az bürokratik; hızlı, kaliteli, ucuz, verimli, değişen koşullara uyumlu hizmet veren; piyasalara müdahaleyi sadece denetleme ve düzenleme görevleri ile yerine getiren bir devlet anlayışı oluşturmak, çağdaş kamu yönetiminin temel hedefidir.

Ülkemizde önemli bir sorun, “politika üretmek” ve “politika yapmak” kavramlarının birbirleri ile karıştırılması ve hatta bu kavramların iç içe geçmiş olmasıdır. Bu nedenle politika üretmek seçilmişlerin görev ve yetki alanında görülmektedir. Oysa ki politikaların oluşturulmasında yönetimin ve yönetilenlerin birlikte çalışması toplumsal mutabakatı sağlamanın da en kolay, en hızlı ve en ekonomik yoludur. Kamu politikalarının vatandaş odaklı ve etkili olabilmesi ancak bu şekilde sağlanabilir. Politikaların oluşturulmasında katılımcılığa, öngörülebilirliğe ve saydamlığa yer verilmesi, kamu politikalarının vatandaşın güvenini kazanmasına ve uygulanabilirliğinin sağlanmasına yardımcı olacaktır.

Kamu yönetimi temel ilkeleri neler olmalı sorusuna odaklanırsak, öncelikle yönetimin kendi içinde ve topluma karşı saydam olması ve kendisine emanet edilen yetki ve kaynakları nasıl kullandığının hesabını verebilmesini belirtmeliyiz.

toplumsal kararların alınmasında seçilmişlerle birlikte rol alınmasından hareketle, “temsili” demokrasiden “katılımcı” demokrasiye doğru yönelim olduğu gözlemlenmektedir. Burada karşımıza, bir tarafın diğer tarafı yönettiği bir ilişkiden, karşılıklı etkileşimlerin öne çıktığı bir ilişkiler bütününe doğru dönüşümü ifade eden “yönetişim” kavramı çıkmaktadır.

Kamu yönetiminin toplumu sürekli ileri taşıyacak bir idari kapasiteye sahip olması, pek çok unsuru aynı anda gözetken kapsamlı bir kamu yönetimi programının geliştirilmesini gerekli kılar. Kamu yönetiminde insan kaynağının mümkün olan azami seviyede tutulması ve kalitenin artırılması, kamu hizmetlerinde kalitenin başlıca unsurlarındandır.

Politikalar açık, şeffaf, anlaşılabilir ve somut şekilde; çerçevesi bireysel hak ve özgürlüklerden oluşturulmak suretiyle hazırlanmalıdır. Gerek yerel, gerekse ulusal düzeyde, başta sivil toplum örgütleri için olmak üzere, politika üretimine ve uygulamaya katılım araçları ve platformları oluşturmak, bunları çeşitlendirmek, kamu yönetiminde başarı açısından zorunludur.

Kamu yönetiminde uygulanan politikaların sonuçlarının analiz edilebilmesinin en doğru yolu düzenleyici etki analizleridir. Çünkü ölçülmeyen performans geliştirilemez. Bu nedenle, benimsenen politikalar ile ilgili olarak dönemsel etki analizlerinin yapılması ve sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılması önem taşımaktadır.

Düzenleyici etki analizi, tasarı halindeki veya yürürlükteki düzenlemelerin olumlu ve olumsuz etkilerinin sistematik bir şekilde değerlendirilmesidir. Devletin düzenleyici ve denetleyici yetkisi çerçevesinde alınan kararların piyasada nasıl bir sonuç yarattığı dikkatle izlenmesi gereken bir konudur.

Evrensel uygulamaya bakıldığında çeşitli ölçeklerde düzenleyici etki analizleri yapıldığı gözlemlenmektedir. Bazı ülkelerde düzenleyici etki analizinin kalitesini denetleyen ve bundan daha önemlisi etki analizi için kılavuz ilkeleri belirleyen birimler bulunmaktadır. Bu daireler aynı zamanda danışmanlık ve teknik destek sağlamakta, etki analizinin kalitesini denetlemekte ve etki analizine ne ölçüde riayet edildiğine dair rapor hazırlamaktadır.

Kamu hizmetlerinde işleyişin, performansın ve vatandaşlardan vergi yoluyla sağlanan kamu mali kaynağının nasıl

harcandığının denetlenmesi, kamu yönetiminin önemli unsurlarındandır. Denetim kurumlarının kamu yönetimi

Kamu yönetiminde uygulanan politikaların sonuçlarının analiz edilebilmesinin en doğru yolu düzenleyici etki analizleridir. Düzenleyici etki analizi, tasarı halindeki veya yürürlükteki düzenlemelerin olumlu ve olumsuz etkilerinin sistematik bir şekilde değerlendirilmesidir.

içindeki rolü, devlet kaynaklarının iktisatlı/özenli, etkin ve etkili harcanıp harcanmadığının kontrolüdür. Bu açıdan, bu denetimi yapan kurumların denetledikleri birimlerden bağımsızlığı ve dış etkiye karşı korunaklı olmaları çok önemlidir. Bağımsızlık, tarafsız, güvenilir ve objektif bir denetimin ön koşuludur.

Yolsuzluk, verimsizlik gibi sorunların, iyi yönetim ilkelerini benimsemek ve yaşama geçirmekle aşılabileceği unutulmamalıdır. Sivil toplum kuruluşları böyle bir süreçte çok önemli bir rol üstlenebilirler. Devletin her biri alanında uzmanlaşmış sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği, hem ulusal sorunları aşmaya yardımcı olacak, hem de katılımcı demokrasiyi geliştirerek devlete duyulan güveni artıracaktır.

Uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütleri, uyulması gerekli standartların ortaya konulmasında, kararlara dayanak olacak bilgilerin toplanıp yayılmasında, çözümler üretilmesinde ve en önemlisi katılımcı demokrasinin hayata geçirilmesinde hem zorlayıcı, hem de yardımcı rol oynamaktadırlar.

İyi yönetişimin temeli olan katılımcılığın artırılabilmesi için katılıma açık süreçlerin oluşturulması, etkin katılımı sağlayacak sivil toplum kuruluşlarının örgütlenmesinin sağlanması ve katılımcıların bilgiye erişiminin ve anlamlı bir katılım için gerekli eğitiminin sağlanması da şarttır.

Bu nedenle, kamu reformu sadece bir yasalaşma süreci olarak değil, aynı zamanda bir kültür değişimi projesi olarak algılanmalıdır. Kültür değişimi için gerek kamu çalışanlarının, gerekse toplumun eğitimine, yoğun iletişime ve başarıyı ödüllendirme konusuna kaynak ayrılmalıdır.



KAMU HARCAMALARINDA SAYIŞTAY DENETİMİ

Doç. Dr. Recai AKYEL

Sayıştay Başkanı

Kamu Mali Yönetiminin Yapısı

Ülkemizde başlatılan Kamu Yönetimi reformu çerçevesinde 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile yeni bir kamu mali yönetim anlayışının yasal altyapısı oluşturulmuştur. Bu anlayış, uluslararası standartlar gözetilerek oluşturulan bir yapıyı içermekte ve kamu kurumları için şu hususları ele almaktadır;

- Mali disiplinin ve mali saydamlığın sağlanması esastır.
- Eldeki kamu kaynakları stratejik planlardaki önceliklere göre ve uzun vadeli bir bakış açısıyla dağıtılacak ve kullanılacaktır.
- Dağıtılan kaynakların kullanımının değerlendirilmesi amacıyla performans ölçümleri yapılacaktır.
- Stratejik önceliklere göre dağıtılan kaynakların; etkin, ekonomik ve verimli kullanılması gözetilecektir.
- Kamu kaynağı kullanım sürecinde faaliyetler

gerçekleştirilirken ileri teknolojiden faydalanılacak ve kurumsal yapı ve işlem süreçleriyle ilgili, kamu kurumlarında, etkin bir kontrol sistemi kurulacaktır.

Böylece, bir kamu kurumunun stratejik amaç ve hedefleri ile performans hedeflerini yerine getirip getirmediği görülebilecek ve vatandaşın talepleri ile ilgilenen yaklaşımın bir gereği olarak, vatandaş adına hesap soranlara hesap verilebilmesi için uygun bir ortam sağlanmış olacaktır.

5018 sayılı Kanun, kamu mali sistemimizi, getirdiği yasal, kurumsal ve yapısal oluşumlarla, küresel ekonomik yapı ve yeni kamu yönetimi anlayışı ile uyumlaştıracak değişiklikler içermektedir. Bu yeni yapıda mali saydamlık ve hesap verilebilirlik kavramları ön plana çıkmıştır. Bunun yanında, bütçe kapsamı genişletilmiş, yetki ve sorumluluklar yeniden

tanımlanmış; iç kontrol, ön mali kontrol, stratejik planlama, performans esaslı bütçeleme, tahakkuk esaslı muhasebe gibi kavramlar kamu kurumlarının gündemine alınmıştır. Ayrıca bütçelemeye ve raporlamaya ilişkin analiz yapmayı kolaylaştırıcı kod sistemleri benimsenmiştir. Kamuda mali denetim ise iç denetim ve dış denetim şeklinde örgütlenmiş ve böylece denetimdeki karmaşa ortadan kaldırılmıştır. 5018 sayılı Kanun'la getirilen yeni anlayışla birlikte, bir kamu kurumunun, önceden belirlediği hedeflere ulaşabilmesi için, bir plan yapması, bunu uygulaması ve uygulamayı izlemesi zorunluluk haline getirilmiştir. Bu süreçle amaçlanan; kamu kurumlarının kendilerini izlemesi, eksikliklerini görmesi ve performanslarını istenen düzeye getirmesidir. Özetle yeni kamu mali yönetiminde **stratejik (sonuç odaklı) yönetim anlayışı** ağırlık kazanmıştır. Bu çerçevede, kamu kurumlarının ekonomik ve mali faaliyetlerde bulunması 5018 sayılı Kanun öncesinden farklı olarak artık daha profesyonel bir şekilde gerçekleştirilecektir. Böylece kamu kurumlarının bütçeleri ekonomik bir araç haline gelmiş ve kurum bütçelerine kullanım hakkını veren Parlamentonun da bütçe kullanım sürecindeki etkinliği artırılmıştır.

Sayıştay Denetimi

Kurumumuz, Osmanlı döneminde, devletin parasını ve mallarını kullananların hesaplarının her yıl denetlenmesi ve yargılanması amacıyla, bağımsız bir denetim ve yargı mercii olarak 1862 yılında "Divan-ı Alî Muhasebat" adıyla kurulmuştur. Günümüzde Parlamento adına gerçekleştirdiğimiz denetim, yargılama fonksiyonumuz, geniş yetkilerimiz ve bağımsızlık düzeyimiz ile Türk Anayasal sisteminin en temel ve saygın kurumları arasında yer almaktadır.

Denetimlerimizi Türkiye Büyük Millet Meclisi adına gerçekleştirmekteyiz. 150 yıllık tarihten gelen birikimimiz, bağımsız yapımız, Anayasa ve yasalardan aldığımız geniş yetkilerimiz ile güçlü bir yüksek denetim ve yüksek yargı

toplandığına ve yönetildiğine bakılmaksızın tüm kamu kaynakları ve faaliyetlerini denetimimiz kapsamına almıştır.

Denetim alanımız; genel olarak, merkezi yönetim kapsamındaki tüm kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları ve mahalli idareleri kapsamaktadır. Bunlara ek olarak;

- Kamu İktisadi Kuruluşları
- Özel kanunlarla kurulmuş bulunan kamu idareleri
- Kamu idarelerine bağlı veya bu idarelerin kurdukları veya ortak oldukları her çeşit idare, kuruluş, müessese, birlik, işletme ve şirketler
- Kamu idareleri tarafından yapılan tüm kaynak aktarımları ve kullanımları
- Kamu idare ve kurumlarının yurtiçi ve yurtdışından sağladığı kaynakların ve fonların kullanımı
- Kamu hesapları, fonları, kaynakları ve faaliyetleri
- Antlaşma veya sözleşme ile denetlenmesi öngörülen uluslararası kuruluş ve örgütlerin hesap ve işlemleri
- Savunma, güvenlik ve istihbarat ile ilgili kamu idarelerinin ellerinde bulunan tüm silah, araç, gereç, malzeme gibi taşınır malları ile taşınmaz malları ve sosyal amaçlı tesisleri denetim kapsamımıza alınmıştır.

Bu bağlamda, yukarıda ifade edilen yeni stratejik yönetim sisteminin denetim kapsamındaki tüm kamu kurumlarınca tamamiyle benimsenmesinin gözetilmesi görevi kurumumuza verilmiştir. Ayrıca, kamu mali yönetiminde saydamlığın sağlanması ve hesap verme sorumluluğunun geliştirilmesi de görevlerimiz arasındadır.

19.12.2010 tarihinde yürürlüğe giren 6085 sayılı Sayıştay Kanunu ile denetimimiz, günümüzün koşullarına, uluslararası standartlara ve yönetim ve denetim alanındaki çağdaş gelişmelere uygun olarak yeniden konumlandırılmıştır. Bu kapsamda, kurumumuzca yapılacak yüksek denetim şu unsurları içerecektir;

- Kamu idarelerinin gelir, gider ve malları ile bunlara ilişkin hesap ve işlemlerinin kanunlara ve diğer hukuki düzenlemelere uygun olup olmadığının tespiti yapılacaktır.

- Kamu idarelerinin mali rapor ve tablolarının bunlara dayanak oluşturan ve ihtiyaç duyulan her türlü belgelerle değerlendirilerek güvenilirliği ve doğruluğu hakkında olumlu veya olumsuz görüş bildirilecektir.
- Kamu idarelerinin mali yönetim ve iç kontrol sistemleri değerlendirilecektir.

"Kamu kaynağı kullanan her kişi hesap vermelidir."

organıyız. Kurum olarak, dünyadaki gelişmeleri izlemeye ve değişimi en iyi şekilde yönetmeye çalışmaktayız. Ayrıca, Türk kamu yönetiminin de dünyadaki çağdaş gelişmeler paralelinde, daha güçlü ve güvenilir bir yapıya kavuşması için çaba göstermekteyiz. Bu yönden, 6085 sayılı Sayıştay Kanunu, ulusal bütçede yer alıp almadığına ve kimler tarafından

- Kamu kurumlarının faaliyet sonuçları ölçülecek ve performansları değerlendirilecektir.
 - Yapılan denetimlerin sonuçları Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne raporlanacak ve kamuoyuyla paylaşılacaktır.
 - Hukuka aykırı mali karar, işlem ve eylemler hakkında da, önceden olduğu gibi, yargılama yoluyla kesin hüküm içeren kararlar verilecektir.
- Kurumumuzun, TBMM'ye sunmak ve kamuoyuyla paylaşmakla görevli olduğu raporlar ise aşağıda yer almaktadır;
- Genel Uygunluk Bildirimi: Merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri için hazırlanacaktır.
 - Dış Denetim Genel Değerlendirme Raporu: Gerçekleştireceğimiz performans ve düzenlilik denetimlerinin sonuçlarına göre oluşturulacaktır.
 - Faaliyet Genel Değerlendirme Raporu: İdare ve genel faaliyet raporlarını değerlendirmemiz ve denetimimiz sonuçlarıyla karşılaştırmamız suretiyle oluşturulacaktır.
 - Mali İstatistikler Genel Değerlendirme Raporu: Maliye Bakanlığınca hazırlanan bir yıla ait mali istatistikleri çeşitli kriterlere göre değerlendirmemiz suretiyle oluşturulacaktır.
 - Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Raporları: Kamu iktisadi teşebbüslerindeki denetimlerimiz sonucunda ortaya çıkan denetim raporlarının ve bu kurumların yıllık faaliyet sonuçlarının sektörler bazında gösterildiği rapordur.

“Yönetim, planlama ve kural varsa, denetim bir zorunluluktur.”

- Diğer raporlar: Denetim ve incelemelerimiz sonucunda oluşturulacak diğer raporlardır.

6085 sayılı Kanun'la, özellikle denetim ve raporlama fonksiyonlarımız yeniden ele alınmış ve önemli ölçüde güçlendirilmiştir. Vatandaşın temsilcilerinden oluşan TBMM'ye raporlama yönüyle denetimimiz yeni şeklini alırken, “kamu zararı” yönüyle kamu kaynağı kullanan sorumluların hesap ve işlemlerinin mevzuata uygun olup olmadığının yargılanması faaliyetlerimiz de devam edecektir. Bu şekilde, kamu idarelerinde hukuka aykırılıkların ve etkinlikten uzak keyfi ödenek kullanımlarının önü alınmış olacak ve dolayısıyla vatandaş haklarının ihlaline müsaade edilmeyecektir.

150 yıllık tarihinden gelen güçlü bir bilgi birikimi olan kurumumuz, denetimlerini yerine getirirken kurumsal,

işlevsel ve mali olarak bağımsız ve tarafsız olarak faaliyetlerini yürütmektedir. 6085 sayılı Kanunla birlikte, denetimlerimizde Genel Kabul Görmüş Uluslararası Denetim Standartlarına uyum gösterilerek çağdaş denetim metotları kullanılmaktadır. Kaliteli bir denetim yapmak amacıyla da görevlilerimizin çalışmaları sürekli gözden geçirilmektedir. Ayrıca, kurum olarak, denetimde aktif olarak yer alan personelimizin kendini geliştirmesine önem verilerek stratejik bir anlayışla hareket edilmektedir.

Denetimlerimizde; kamu kurumlarında stratejik yönetim yükümlülüklerinin kabul görmesini sağlamak üzere; kamu kurumlarınca yapılan iş ve işlemlerin mali tablolara eksiksiz, tam ve doğru olarak yansıyor yansımadığı değerlendirilmektedir. Mali tablolara eksiksiz olarak yansıyan işlemlerin de, yasal düzenlemelere ve kurumun amaç, hedef ve stratejilerine uygun olup olmadığı gözetilmektedir. Ayrıca bu iş ve işlemlerin olduğu ortamın yolsuzluğa neden olabilecek kontrol eksiklikleri de değerlendirmeye dâhil edilmektedir. Denetimlerimizde; denetimin riskli alanlara yoğunlaşması başta olmak üzere; bilgisayar destekli denetim tekniklerinin kullanılması, çalışmalarda dış uzmandan yararlanılması gibi çağdaş denetim usulleri uygulanmaktadır. Denetim uygulama ve kanıt toplama yöntemlerimizin yeniden ele alınması, raporlarımızda bulunan hatalara yönelik kamu idarelerini geliştirici önerilerin ortaya konulması da kullanılacak diğer çağdaş usullerdir. Bu şekilde, sınırlı denetim kaynaklarımızı daha etkin ve geniş çerçevede kullanmayı, denetimlerde daha isabetli sonuçlara ulaşmayı ve denetim riskini düşürmeyi hedeflemekteyiz. Denetim sonuçlarımızı denetlenen kurumla, TBMM ile ve kamuoyuyla paylaşarak, etkin hesap verilebilirliğin sağlanmasında önemli bir görevi yerine getirmiş olacağız.

Sayıştay Denetiminin Milli Ekonomiye Katkısı

Kamu kurumları ve bunlara bağlı organizasyonların ülke ekonomilerinin gidişatı konusundaki etkisi ihmal edilemez boyuttadır. Ekonomide önemli bir aktör olan kamu kesiminde yaşanan mali bir bunalım, ülkenin gerek yurtiçi gerekse uluslararası arenada önemli oranda itibar kaybına ve milli kaynaklarının erimesine neden olmaktadır. Ayrıca, günümüzde yöneticilerin istekleri yerine, demokratik gelişmeler ışığında vatandaş isteklerine odaklı bir kamu

Türkiye’de 10 yıldır çok şey değişti ancak faktoringin lideri hiç değişmedi!

10 yıldan beri faktoringin lideri Yapı Kredi Faktoring.

Eğer siz de Türkiye’nin en iyi faktoring şirketiyle ve uzman kadromuzla çalışmak isterseniz, sizi Yapı Kredi Faktoring’e bekliyoruz.

Çünkü Yapı Kredi Faktoring’te de hizmette sınır yoktur.

yönetimine geçilmesi gündeme gelmiştir. Vatandaşların refah ve huzuru için de artan kamu harcamalarının kısa vadede sınırlı kamu kaynakları ile karşılanması gerekmektedir. Bu gereklilik, ekonomide önemli bir aktör olan kamunun kaynaklarını etkin, verimli ve ekonomik kullanması zorunluluğunu doğurmuştur. Kısaca iyi mali yönetim denilen bu olgu, hem ülke ekonomisi hem de toplumsal refah açısından önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geçmiş dönemlerde milli ekonomimiz ciddi ekonomik sonuçları olan mali krizlerle mücadele etmiştir. Söz konusu krizlerde ekonomimiz önemli sınavlar vermiş ve ekonomi yönetimince, krizin çıkmasında önemli payı olan, kamu mali yönetiminin iyi işleyişine yönelik düzenlemelere gidilmiştir. Krizleri engelleyen etkin ve iyi işleyen bir kamu mali yönetimine ise uygulamada; bütçe dengesinin kurulması, kamu borçlanma gereğinin azaltılması ve ekonomik istikrarın sağlanmasıyla ulaşılabileceği bir gerçektir. Bu şekilde ekonomide gerek yurtiçi gerekse yurtdışı aktörlerin yatırımlarını yönlendirdiği bir çekim alanı oluşturulacak, ülkede faaliyet gösteren bütün unsurların önlerini görebildikleri rekabetçi bir ortam yaratılmış olacaktır.

Gerek kurumları gerekse ekonomide bizzat yer alan şirketleri ve kuruluşlarıyla ülkedeki kaynakların büyük çoğunluğunu kamu kurum ve kuruluşları kullanmaktadır. Bu nedenle, kamu organizasyonlarının mali tablo, işlem, karar ve performans sonuçlarının, mali saydamlığın ve hesap verilebilirliğin bir teminatı olarak kurumumuzca denetlenmesinin, geniş çerçevede olumlu ekonomik sonuçları bulunmaktadır. Bu bağlamda, denetimimizin ekonomik sonuçlarına genel olarak aşağıda yer verilmiştir;

- Denetimlerimizle, ülke kaynakları korunacak ve mevcut kaynaklar rekabetçi bir anlayışla kullanılacaktır.
- Denetimlerimiz sonucunda, bütçede harcama yönlü baskılar azalacak, kamu borçlanma gereği düşürülecek ve ekonomik istikrar sağlanacaktır.
- Kamu kaynaklarının israfını önleyeceğimizden, kaynaklar olumlu yatırımlara aktarılabilir ve böylece işsizlik ve yoksulluğun önüne geçilerek toplum refahı arttırılacaktır.
- Ülkede yolsuzluğa neden olabilecek riskleri azaltmaya yönelik çalışma yapacağımızdan, kamu kurumlarında mali saydamlık, hesap verilebilirlik ve öngörülebilirlik arttırılacak,

yerli ve yabancı yatırımcılar için ekonomide güven ortamı oluşturulacaktır.

- Kamu bütçe uygulamalarının sonuçlarıyla birlikte tüm sürecini değerlendireceğimizden, bütçelerin ekonomiye olumlu etki edebilecek stratejik bir araç olarak kullanılması mümkün olacaktır.
- Denetimimiz sonucunda mali tablolara olumlu veya olumsuz görüş verileceğinden, denetimimiz kapsamındaki kamu kurumlarınca yürütülen faaliyetlere yönelik daha sağlıklı çıktılar üretilecek ve geleceğe yönelik gerçekçi politikalar oluşturulabilecektir.
- Kamu kaynak kullanımındaki hataların ortaya konulmasının yanında, geleceğe yönelik uygulama önerileri de sunacağımızdan, kaynakların uzun dönemde profesyonel yöntemlerle yönetimi sağlanabilecektir.
- Merkezi ve yerel yönetimlerin gelirlerini denetlememiz ile gelirden kayıp ve kaçığın önlenmesi sonucu vatandaşlardan alınan vergilerin daha sağlıklı dağılımına ve gelir adaleti sağlamaya yönelik maliye politikalarına katkı sağlanacaktır.
- Denetimlerimizle, kamu kaynaklarının kötü kullanımı engelleneceğinden, vergi mükelleflerinin katlandığı maliyet düşürülecek, böylece mükelleflerdeki vergi isteksizliği azaltılacaktır.

6085 sayılı Kanun'un getirdiği yeni denetim anlayış ve şekillerinin yanı sıra, kurumumuzca, hukuka uygunluk

“Denetimin olmaması bir risktir, doğru olmayan denetim bir diğer risktir.”

denetimine devam edilerek kamu idarelerinin hukuka uygun davranması gözetilecektir. Ayrıca, yargı fonksiyonumuz ile hak ihlallerinin önü alınarak kamu hizmetlerinin daha iyi sunumunun yapılması sağlanacaktır.

Kurumumuz, üstlendiği roller ve sorumluluklarla kamu yönetiminde; güven ve adaletin, saydam, hesap verilebilir ve geleceğe yönelik bir mali yönetimin sağlanması ve makro boyutta istikrarlı bir ekonominin oluşturulmasının teminatı konumundadır.

Türk Sayıştayının 150. yılını kutlarken; daha fazla üreten, daha kalkınmış ve daha bayındır bir Türkiye; daha zengin ve daha mutlu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı görme temennisiyle saygılarımı sunuyorum.

Leasing’te aslan payı Yapı Kredi Leasing’in!

En yüksek pazar payıyla, bu sene de leasing sektörünün lideri olduk. Güçlü sermayemiz, müşterilerimize özel çözümlerimiz ve yaygın şube ağımla, leasing sektöründeki liderliğimizi sürdürmek için bundan sonra da var gücümüzle çalışmaya devam edeceğiz.

çünkü Yapı Kredi Leasing’te de hizmette sınır yoktur.

2009 Leasing Liderliği

2010 Leasing Liderliği

2011 Leasing Liderliği

MALİ YÖNETİM SİSTEMİ İÇİNDE SAYIŞTAY'IN DEĞİŞEN DIŞ DENETİM YAKLAŞIMI VE KURUMSAL PERFORMANS DENETİMİ

Ferhat Emil - Doç. Dr. H. Hakan Yılmaz

I. Krizlerin Öğreticiliğinde Kamu Mali Yönetim Sisteminin Yenden Yapılandırılması

Türkiye 2000'li yıllarda uyguladığı ekonomik programlar kapsamında odağı bütçe sistemi olan mali yönetim alanında ciddi yapısal dönüşümleri hayata geçirmiştir. Bu anlamda teoride ve söylemde doğru kabul edilecek temel adımlar atılmış bütçe hukuku ve bütçe sistematigi değiştirilmiştir. Bu çerçevede; 2000'lerin ilk yarısında kabul edilen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK), 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimi Kanunu, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile 2010 yılı sonunda yayımlanan 6085 sayılı Sayıştay Kanunu kamu mali yönetim sistemimizin işleyişine yönelik olarak bir dizi yeni uygulamanın hukuki altyapısını oluşturmuştur.

Günümüzde geçerli olan kamu mali yönetim sistemi reformları bugün esas olarak dört aşamalı bir döngü içinde kamu kaynaklarının kullanılmasını öngörmektedir. Bütçesel döngü olarak nitelendirebileceğimiz bu süreç;

- Bütçede makroekonomik istikrara katkı yapacak bir disiplin anlayışı (bütçe kısıtı)
- Bu kısıt altında kamu kaynaklarının orta vadeli bir anlayış içinde en öncelikli alanlara tahsisini sağlayacak stratejik planlama yaklaşımı (birden çok yıla yayılan bütçe politikalarının oluşturulması)
- Bu alanlara aktarılacak kaynakların israfa yol açmadan ekonomik, etkin ve etkili bir biçimde kullanılmasının sağlanması (performansa dayalı bütçe uygulaması)
- Bu kaynakların gerçekten amaca uygun kullanılıp kullanılmadığının hesabının verilmesi (bütçe uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi- iç denetim ve özellikle Sayıştay tarafından TBMM adına yapılacak dış denetim) aşamalarını kapsamaktadır.

Getirilen yasal düzenlemelerden KMYKK ile yukarıda özetlenen dört aşamanın ilk üçü için gerekli hukuki alt yapı sağlanmış bulunmaktadır. Ancak son aşamanın Sayıştay'ın dış denetimine ilişkin kısmı ise bu hususları düzenleyen 6085 sayılı yeni Sayıştay Kanunu ile gecikmeli bir biçimde 2010 yılı sonunda tamamlanabilmektedir.

Öte yandan, yasanın gecikmeli olarak çıkmasının ve en az iki yıllık bir geçiş ve öğrenme süreci ile uygulamaya girecek olmasının, iç kontrol ve denetim sisteminin kamu kurumlarında henüz uygulamaya konulamamasının yeni mali yönetim sisteminin öngördüğü etkinlik, hesap verebilirlik, saydamlık gibi temel hedefler açısından risklerin ortaya çıkmasına yol açtığına da dikkat çekmek gerekmektedir.

II. 6085 Sayılı Yeni Sayıştay Kanunu ve Değişen Dış Denetim Anlayışı

6085 sayılı kanun 5018 ile değişen mali yönetim sistemine uygun bir yapının dış denetimde oluşması amacıyla 832 sayılı Sayıştay kanunun yerine getirilen yeni bir düzenleme olmuştur.

KMYKK öncesi mali sistemi düzenleyen ve mali yönetim sisteminin anayasası olarak Muhasebe-i Umumiye Kanunu 1927 yılından 2006 yılına kadar fiilen uygulamada kalmış olup esas olarak Cumhuriyetin ilk yıllarının “sağlam bütçe ve yetim hakkı yedirmeme” felsefesine dayalıdır. Ancak zaman içinde 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu bu felsefesinden uzaklaşmıştır. Bunun sonucunda da mali yönetim sistemimiz bütçe dışında işlem yapma eğilimleri ile kapsamı daralan, Sayıştay denetiminin dışına çıkan kurum ve kuruluş sayısının arttığı bir yapıya dönüşmüştür.

Kapsama alanı daralmış bir bütçe sistemi içinde ise Sayıştay'ın dış denetimi bütçe işlemleri açısından hesap verme sorumluluğunu

MONEY TALKS*

Fitch Ratings'in Türkiye'de en yüksek notu verdiği portföy yönetimi şirketiyle çalışmak istiyorsanız, paranızı konuşturacak özel ve yenilikçi finansal öneriler sunmaya hazırız.

Çünkü Yapı Kredi Portföy'de de hizmette sınır yoktur.

* 30/12/2011 tarihi itibarıyla Yapı Kredi Portföy'ün yönettiği toplam varlık hacmi: 8.2 milyar TL

yapikrediportfoy.com.tr | 0212 385 48 48

YapıKredi
Portföy Yönetimi *10.yıl*

mali işlemlerin tamamının mevzuata uygunluğundan (**işlem bazlı denetim**) sorumlu olan saymanın sorumluluğuna indirgemiş bir süreç olarak kendisini göstermiştir. Kamu kaynaklarının kullanımında “**esasın**” denetimi yerine “**usulün**” denetimine ağırlık veren bu tür bir “hukukilik” denetimi sonucunda kamu hizmetinin sonuçlarına ve kalitesine odaklanmaktan çok sadece kullanılan girdilerin kontrolüne dayalı bir denetim sistemi dış denetim sisteminin özünü oluşturmıştır.

Bu şekilde oluşan sistemin bir önemli özelliği de Sayıştay denetiminin esas olarak sayman sorumluluğuna odaklanması, hizmetin üretilmesi ve sunumu sürecinde asıl kararları alan

memnuniyeti düzenlilik denetimleri yanında kurumsal performans denetimleri ile de ölçülmesi hedeflenmiştir¹. 5018 sayılı Kanunun 9. maddesi ve yeni Sayıştay Kanununun 2. ve 36. maddeleri çerçevesinde performans denetimi kamu idarelerince belirlenen performans göstergelerine dayalı olarak gerçekleştirilecek denetim olarak tanımlanmaktadır.

Bütünüyle yeni bir anlayış çerçevesinde değişen mali yönetim ve denetim sistemi; etkinlik, verimlilik, saydamlık ve hesap verebilirlik kavramları üzerine kurulmuştur. Politika oluşturma, planlama ve bütçeleme süreçleri arasındaki ilişkiyi güçlendiren ve hesap verme sorumluluğunu bunu üzerine kurgulayan yeni yapıda

temel öncelik amaca yönelik bir yönetim sistemine geçiş olmuştur. Dolayısı ile süreç kurumsal düzeyde stratejik planlar, performans programları ve faaliyet raporlarıyla güçlendirilmiş, bütçe sisteminin ve dış denetim sisteminin bu yeni yapıya uygun hazırlanması ve uygulanması öngörülmüştür.

Bugün bir çok ülkede bütçe hakkının etkin kullanımında ülke Sayıştayları kamu kaynaklarının etkin kullanımında kurumsal performans denetimini daha ağırlıklı bir şekilde iş programlarına ülke parlamentolarının da artan talebi ile almaya başlamıştır. Bu gelişme içinde ülke Sayıştayları rutin uygunluk denetimleri yanında yönetsel sorumluluk bağlamında kamu programlarının (hizmet programları, amaç ve hedefler, faaliyetler ve performans göstergeler bağlamında) değerlendirilmesi ve performans denetimi üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. İngiltere, Yeni Zelanda gibi Anglosakson kültüre bağlı ülkelerde yaşanan ve gelişen uygulamalar yanında kıta Avrupası ekolünün temsilcisi olan

Fransa'da mali yönetim sistemini 2000'lerin başında reforma tabi tutmuş ve reformun odağında program bütçeye geçişle birlikte Sayıştay'ın görev tanımlarındaki değişim ile aslında performans denetimine geçişi düzenleyen uygulamalar yer almıştır. Bir anlamda yerindelik denetiminin uygulama biçimlerinin tartışıldığı süreçte ülke Sayıştayları bakanlıkların, diğer kamu idarelerinin başlangıçta belirlenen amaç ve hedeflere hangi uygunluk düzeyinde kaynakları kullandıklarının yanında hedeflenen çıktıları,

1 Aslında Sayıştay'ın eski yasasında 1990'lı yıllarda yapılan bir değişiklikle performans denetimi için gerekli hukuki altyapı oluşturulmuşsa da geçen süre boyunca bu konuda yapılan çalışmalar muhtemelen yeterli desteği göremediği için uzun ömürlü olmamış ve Sayıştay eski sistemde de önünde bir engel olmamasına rağmen performans denetimlerini eski yasası çerçevesinde yeterince yerine getirememiştir.

sonuçları ne düzeyde sağlayıp sağlamadığına daha sistematik bir şekilde ele almaya başlamışlardır.

Kurumsal performans denetimini en sistematik uygulayan ülkelerin başında Yeni Zelanda gelmektedir. Performans denetimi Parlamentonun talebi ve Sayıştay'ın denetim raporları dışında her yıl kurum bazında ülke Sayıştay'ı tarafında düzenli olarak yapılan ve Parlamente'ye sunulan sürekli bir çalışma niteliğine dönüşmüştür. Kamu kurumlarının hazırladığı Yıllık Raporlar'ın (Faaliyet Raporları), performans denetimi kısmı ülke Sayıştay'ı tarafından kurumdan ayrı olarak yapılmaktadır.

Anglosakson yaklaşımın besiyi olan İngiltere'de kurumsal düzeyde performans denetimi özellikle parlamentonun talepleri doğrultusunda son dönemde çok daha fazla öne çıkmaya başlamıştır. Bütünsel bir yaklaşımda kurum performansını değerlendirme anlayışının öne çıkması (amaçlara yönelik kurum neler yaptı, ne düzeyde kaynak kullandı) ve riskli kurumların daha yakından izlenmesi ile birlikte gündeme gelmiştir. Örneğin son dönemde ülke dışı askeri müdahalelerle bütçesi büyüye n Savunma Bakanlığı'nın parlamente'ye sunduğu faaliyet raporlarının doğruyu yansıtmadığı tespit edilince parlamento Sayıştay'dan her yıl bütçe sonuçlarının kurumsal performans denetimi sonuçları ile sunulmasını istemiştir.

Kıta Avrupası ekolünün en iyi temsilcisi olan ve ülkemiz Sayıştay'ının örnek aldığı da Fransa 2000'li yılların başında 1959 tarihli çerçeve kanunun yerini alan yeni bir yasa (LOLF) ile mali sistemini yeniden düzenlemiştir. Reformun temel amaçları; bütçenin sonuçlar ve performansla dayalı olarak yeniden yapılandırılması ve kamu yönetiminin çağdaşlaştırılması, Parlamentonun bütçe üzerindeki bilgi ve kontrolünün artırılması ve çıktı odaklı bütçeleme ve katılım olarak belirlenmiştir. Anayasal değişiklikle desteklene değişim sürecinde (kamu politikalarının, hizmet programlarının belirlenmesi ve sürekli gözden geçirilmesi) Sayıştay'ın önceliğinin parlamentonun talepleri ile belirleneceği ve Sayıştay'ın geçmişten farklı olarak (performans temelli program değerlendirmesi ve denetimi yapacağı) öngörülmüştür.

III. Sayıştay'ın Kurumsal Performans Sistemine Geçişinin Değerlendirilmesi

Bütün bu açıklamaların da gösterdiği gibi yeni kamu mali yönetimi anlayışında hizmet üreten kurumların yetki ve sorumlulukları reform niteliğindeki düzenlemelerle artırılırken hesap verme sorumluluğun daha etkin işlemesi amacıyla kurumsal performansın ölçülmesi yaklaşımı ön plana çıkmaya

başlamıştır. İdarelerin amaç ve hedeflerini faaliyetler yoluyla hayata geçirmelerinde kendilerine tahsis edilen kaynakların etkili, ekonomik ve verimli kullanımı bu yeni sürecin en önemli unsuru haline gelmiştir. Yeni sayıştay yasasının da bu doğrultuda tasarlandığı görülmektedir.

Yasal zeminde getirilen bu düzenlemelerin hayata geçirilmesi ise başta Sayıştay olma üzere kamu idarelerinin konuyu sahiplenme ve uygulama becerilerine bağlı görünmektedir. Zira bu süreç içinde Sayıştay'ın amaca yönelik bir kamu yönetimi anlayışına uygun bir dış denetimi kurumsal performans denetimi yoluyla gerçekleştirmesi aslında kolay bir süreç olarak görülmemelidir.

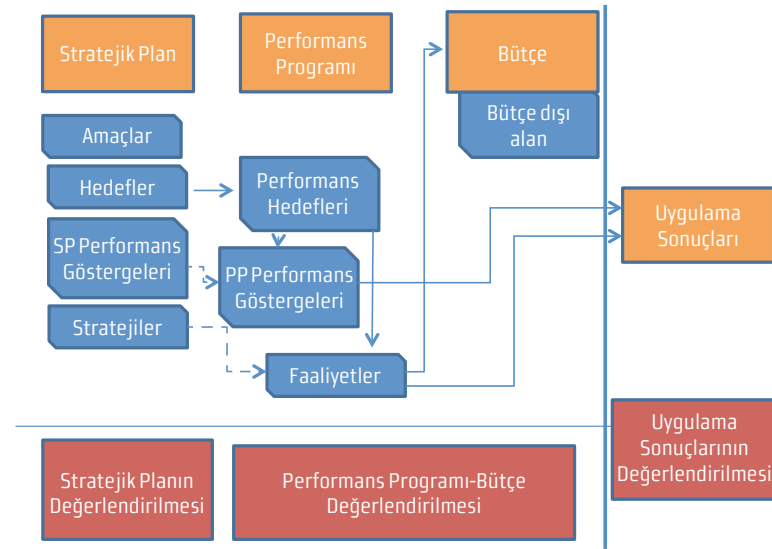
Özellikle KMKYK'nın plan, program, faaliyet raporları ve iç kontrol gibi bazı temel araç ve mekanizmaların uygulamada henüz yeterince geliştirilmemesi, plan program ve bütçe ilişkisinin henüz istenen düzeyde kurulamaması nedeni ile kamu idarelerinin amaçlarını gerçekleştirecek bütçe kaynaklarına uygulamada erişememeleri Sayıştay'ın performans denetiminin etkinliği açısından bir risk unsuru olarak görünmektedir.

Yine bu uygulamanın düzgün bir biçimde yapılması için Sayıştay'ın da kurumsal olarak bir zihniyet değişiminden geçmesi gerekmektedir. Şimdiye kadar daha çok saymanları yargılamaya odaklanan, hukukilik ve belge denetimi kavramları üzerinde şekillenen bir kurum kültürünün kurumların performans denetimini yapma sürecine geçişte ciddi bir “değişim yönetimi” ihtiyacı içinde olduğu açıktır. Bunun için bir yandan düzenlilik denetiminin gereğince yapılması ve aynı anda performans denetimine odaklanılması Sayıştay'ın kapasite sorunu açısından da önünde dikkatle yönetmesi gereken bir süreç olduğunu göstermektedir.

Bu konuda gündeme getirilmesinde yarar gördüğümüz bir husus da ülkemiz Sayıştay'ının hem denetim hem de yargı kurumu özelliklerini taşımasının performans denetimi açısından tartışılması gerektiğidir. Sayıştay'ın bu açıdan yargısal fonksiyonunun gelinen aşamada yeniden gözden geçirilmesinde fayda bulunmaktadır.

Sayıştay'ın performans denetimi konusunda içinde bulunduğu süreç karşılaşılabilecek bu risklerin de iyi yönetilmesi halinde KMYKK'nın uygulamasına, kurumların performans yönetimi süreçlerinin iyileştirilmesine dolayısıyla kamu hizmetlerinde etkinliğin artışına sonuçta ise kamu kaynaklarının israf edilmeden kullanılmasına çok temel bir katkı sağlayacaktır.

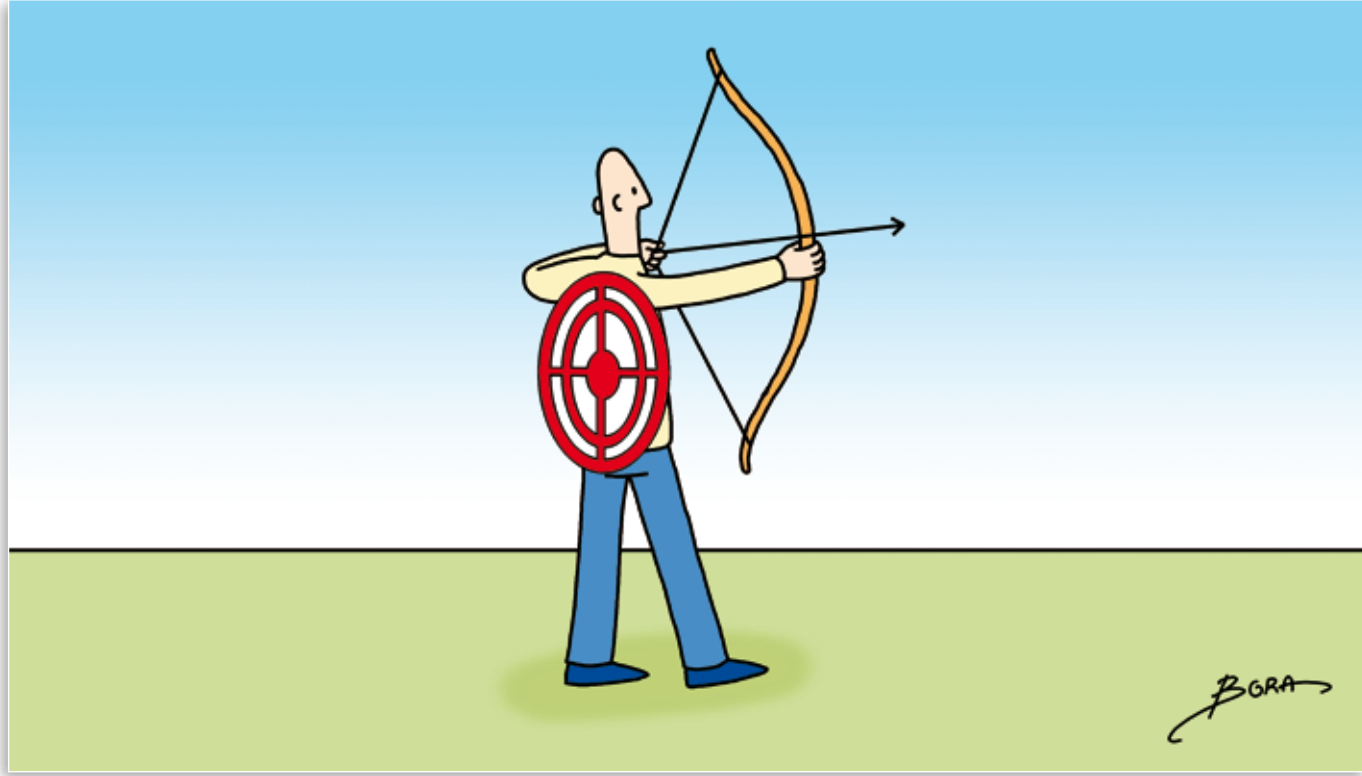
GRAFİK 1 Kurumsal Yönetim Süreci ve Genel Çerçeve



Kaynak: Yılmaz, (2011), Sayıştay Başkanlığı Kurumsal Performans Denetimi Rehber Çalışması; Yılmaz, Erkan, Kamu Kuruluşlarında Stratejik Plan, Program ve Bütçe Uygulamasında İzleme ve Değerlendirme Sistemi El Kitabı (yakında çıkacak çalışma).

sorumluların mali sorumlulukların hemen hemen yok denecek düzeyde olmasıydı. Sayıştay da bu çerçevede denetimi saymanlık hesabı üzerine kurmuş ve saymanı kendisine hesap verecek asıl muhatap olarak almak suretiyle asıl sorumluları mali sorumluluğun dışında bırakmıştı. Özetle; bütçenin dış denetimi esas olarak Kıta Avrupası ekolüne uygun bir şekilde yapılandırılmış olan Sayıştay'ın aynı zamanda bir **hesap mahkemesi** olarak verdiği tazmin veya beraat şeklindeki yargısal kararı ile sonuçlanmaktaydı.

6085 sayılı kanun ile Sayıştay denetimi iki ana başlık altında belirlenmiştir. Bunlar; düzenlilik denetimi (uygunluk denetimi ile mali denetim) ve performans denetimi olarak tanımlanmıştır. Görüleceği gibi burada bir yenilik olarak kaynakların etkili, ekonomik ve verimli kullanımı ile vatandaşın kamusal hizmetten



KAMU YÖNETİMİNDE KARAR KALİTESİ

Dr. Yılmaz ARGÜDEN¹

İnsanoğlu, özlemlerini gerçekleştirebilmek, yaşam ile ilgili risklerini yönetebilmek üzere topluluklar halinde yaşamaya başladığından bu yana ortaklaşa karar alma ve uygulamada, çıkarlarını dile getirmede, yükümlülüklerini karşılamada ve çatışma noktalarının çözümünde etkin çalışan mekanizmalar, süreçler ve kurumlar kurmaya çalışıyor.

Dünyadaki ülkelere bakıldığında kamu sektörünün ekonominin en az %30'unu oluşturmakta olduğu görülüyor. Geri kalanının üzerinde de düzenleyici rolü nedeniyle kamunun önemli etkisi var. Böylesine belirleyici bir rolü olan bir yapının verimli işleyişi, toplum yaşamı açısından büyük önem taşıyor. Dolayısıyla, kamu sektörünün yönetim kalitesi yaşam kalitemizi önemli ölçüde etkiliyor.

Kamu sektörü yaşamımızı yaptığı harcamalarla, vergi toplama yöntemleriyle ve koyduğu kanun, kural ve düzenlemelerle önemli ölçüde etkiliyor. Bu kararlarını alırken kullanılan yöntemler ise karar kalitesini ve uygulama

yaygınlığını belirliyor. Devletin kanun, kural ve düzenleme yapma süreci "regülasyon" süreci olarak adlandırılıyor.

Kamu yönetimde karar kalitesini sürekli iyileştirme ve geliştirmeyi güvence altına alabilmek yaşam kalitemizi geliştirebilmenin önemli bir adımını oluşturuyor. Kamu sektöründe yönetim kalitesini artırmak için devletin düzenleme ve denetleme faaliyetlerinde katılımcı bir anlayışı benimsemesi, hizmet sunduğu alanlarda rekabetçi piyasa

¹ Dr. Yılmaz ARGÜDEN, ARGE Danışmanlık ve Rothschild yatırım bankasının Türkiye Yönetim Kurulu Başkanı'dır. Yurt içinde ve dışında çeşitli kuruluşların yönetim kurullarında da görev almakta ve deneyimlerini Boğaziçi Üniversitesi'nde, Koç Üniversitesi'nde ve Harp Akademileri'nde strateji dersleri vererek, kitapları ve köşe yazılarıyla paylaşmaktadır. Dünya Bankası tarafından kurulan Küresel Yönetişim Forumu Yüksek Danışma Kurulu üyesi ve TÜSİAD tarafından aday gösterildiği OECD Özel Sektör Danışma Kurulu'nun Yönetişim Komitesi Başkan Yardımcısıdır. BM Global Compact Ulusal Temsilciliğini de yürütmektedir. Yaşam kalitesini yükseltme konusundaki çalışmaları nedeniyle Dünya Ekonomik Forumu tarafından Geleceğin 100 Global Lideri arasına seçilmiştir. www.arguden.net

SPOR KADAR ÖNEMLİ...

Acıbadem Fulya Hastanesi Spor Sağlığı Merkezi, amatör ve profesyonel sporcuların yanı sıra ulusal ve uluslararası spor kulüplerinin ve federasyonlarının spor sağlığı konusundaki tüm gereksinimlerini karşılayan Türkiye'nin en son teknolojik donanıma sahip tek merkezi. Burada spor yaralanmalarının önlenmesi ve tedavisinden, sporcuların performans gelişimine kadar geniş bir yelpazede hizmet sunuluyor.



ACIBADEM

FULYA
SPOR SAĞLIĞI MERKEZİ

Dikilitaş Mah. Hakkı Yeten Cad. Yeşilçimen Sk. No 23 34349 Fulya Beşiktaş İstanbul
(212) 306 44 51 / (212) 306 44 52 fulsports@acig.com.tr www.sportsagligimerkezi.com

www.sportsagligimerkezi.com

yapısından faydalanması, ve önceliklerin tespitinde vatandaşın sesini dinleyici mekanizmalar oluşturması gerekiyor.

Regülasyon süreçlerinde OECD ilkeleri

“Daha iyi yaşam için daha iyi politikalar” anlayışıyla çalışan OECD, üye devletlerin yönetim kalitesini geliştirmek üzere regülasyon süreçlerinde gözetilmesi gereken ilkeler üzerinde

Her karar bir maliyet içerir. Bu nedenle, her karar alınmadan önce neyi hedeflediği; nasıl uygulanacağı; ekonomik, sosyal, çevresel ve dağıtımsal etkileri, uygulama maliyetleri ve daha önce alınan kararlarla etkileşimi değerlendirilmelidir.

çalışmaktadır. OECD 2012 yılında kamu düzenlemeleri ve yönetim etkinliğini artıracak önerilerini yayınlıyor. Bu rapordaki önerilere sahip çıkılması ve ülkemizde de etkin olarak uygulanmasının takip edilmesi yaşam kalitemizi artırmak için önem taşıyor.

OECD’nin belirlediği birinci ilke: Devletin regülasyon sürecinin kalitesini **bütünsel bir yaklaşımla** artırmayı hedeflemesi gerektiği... Her karar bir maliyet içerir. Bu nedenle, her karar alınmadan önce neyi hedeflediği; nasıl uygulanacağı; ekonomik, sosyal, çevresel ve dağıtımsal (farklı kesimler arasındaki dengeleri nasıl değiştireceği) etkilerinin, uygulama maliyetlerinin ve daha önce alınan kararlarla etkileşiminin değerlendirilmesi gerekir.

Bu nedenle devletin karar alma süreçlerinde hedef belirleme aşamasından, tercih edilen politikalara kadar hem karar öncesi olası etki analizlerinin, hem de karar uygulandıktan bir süre sonra düzenleyici etki analizlerinin düzenli ve düzgün bir şekilde yapılması ve sonuçlarının yaygın olarak paylaşılması öneriliyor. Mevcut düzenlemelerin periyodik olarak değerlendirmeye alınarak geçerliliği kalmayanların, yetersiz veya etkin olmayanların kaldırılması veya düzeltilmesi sürecinin de disiplinle ele

alınması kamu yönetim kalitesini artırmanın bir aracı olarak öneriliyor.

Belirlenen ikinci ilke: Devletin karar alma süreçlerinin **şeffaf ve katılımcı olmasına** özen gösterilmesi... Kamu sektörünün karar alma sürecine vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının katılımı özendirilmeli ve kolaylaştırılmalı. Bu nedenle, karar taslaklarının sonuçlandırılmadan önce açık bir şekilde paylaşılması, farklı kesimlerden görüş ve önerilerin alınması, lisanının vatandaşların anlayacağı yalınlıkta olması, gerek olası etkilerinin gerekse uygulama güçlüklerinin değerlendirilmesi ve uygulamada adaletsizlik yaratılmaması için alınacak tedbirlerin baştan belirlenmesi önem taşıyor.

Belirlenen üçüncü ilke: Karar kalitesinin artırmak için **karar alma süreçlerinin düzenli olarak denetlenmesini** sağlayacak yapılar kurulması... Denetlenmeyen süreçler zaman içerisinde raydan çıkabiliyor ve etkinliğini artırmak güçleşiyor. Bu nedenle, devletin karar alma süreçlerini denetleyici yapılar kurması önem taşıyor. Burada bahsedilen denetim, yolsuzluk denetimi değil, etkinlik denetimi. Örneğin, karar alma süreçlerinde olası etkilerin önceden belirlenmesi için bilimsel çalışmaların yapılıp yapılmadığı; yapılan çalışmaların kalitesinin yeterli mi, yoksa göstermelik mi olduğu; alınan kararların etkinliğinin bir süre sonra değerlendirilip, değerlendirilmediği; karar sonrası yapılan düzenleyici etki analizlerinden öğrenilenlerin bir sonraki karar süreçlerini geliştirmek için kullanılıp, kullanılmadığı ve öğretilerin yaygınlaşması için kamu sektöründe karar verici durumunda olanların düzenli olarak eğitimle geliştirilip, geliştirilmediği hususlarının takip edilmesi önem taşıyor. Bu denetimi yapacak yetkilerle donatılan üst düzey mercilerin de düzenli olarak dış denetime tabi tutulması, konunun ciddi olarak ele alınıyor olmasını ve başka ülkelerin deneyimleriyle kıyaslama yöntemiyle öğrenme sürecinin hızlandırılmasını sağlıyor.

Dördüncü ilke: Düzenleyici etki analizlerinin kamu karar mekanizmalarının bütünleşik bir parçası haline getirilmesi... Kamu yönetim kararlarının sonuçlarının analiz edilebilmesinin en doğru yolu düzenleyici etki analizleridir. Çünkü ölçülmeyen performans geliştirilemez. Bu nedenle, benimsenen politikalar ile ilgili olarak dönemsel etki analizlerinin yapılması ve sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılması önem taşımaktadır.

Düzenleyici etki analizi, tasarı halindeki veya yürürlükteki düzenlemelerin olumlu ve olumsuz etkilerinin sistematik bir şekilde değerlendirilmesidir. Devletin düzenleyici ve denetleyici yetkisi çerçevesinde, alınan kararların piyasada nasıl bir sonuç yarattığı önemlidir. Evrensel uygulamaya bakıldığında çeşitli ölçeklerde düzenleyici etki analizleri yapıldığı gözlemlenmektedir. Bazı ülkelerde düzenleyici etki analizinin kalitesini denetleyen ve bundan daha önemlisi etki analizi için kılavuz ilkeleri belirleyen kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar aynı zamanda danışmanlık ve teknik destek sağlamakta, etki analizinin kalitesini denetlemekte ve etki analizine ne ölçüde riayet edildiğine dair rapor hazırlamaktadır. Ayrıca, bu analizlerden elde edilen öğretilerin yaygınlaşması için eğitim programları düzenleyerek öğrenme döngüsünün tamamlanmasına da özen gösteriliyor.

Kamu politikalarında bilimsel yöntemler

Kamu kararlarının kalitesini artırmanın en temel yöntemlerinden birisi de kamu politikaları konusunda karar alıcıların bilimsel yöntemlere yönelmelerini sağlamaktır. Bu nedenle, toplum adına alınan kamu politikası kararlarının kalitesini geliştirmek için onların olası ve gerçekleşen etkilerini ölçmek, bu ölçümlerden ders almak ve kamu sektöründe sürekli öğrenme kültürünü geçerli kılmak önem taşıyor.

Kamu politikaları konusundaki kararlar verilirken farklı yöntemler kullanılıyor: (i) Uzmanların karar vermesi, (ii) ilgili aktörlerin uzlaşısı, (iii) siyasilerin karar vermesi, (iv) diğer ülkelerden en iyi uygulamaların alınması, ve (v) daha önceki kararlardan elde edilen sonuçlardan faydalanılması. Kamu politikası kararlarının sonuçlarının çok boyutlu olması, farklı kesimleri farklı şekilde etkilemesi, verimlilik ve etkinlik ölçümlerinin güç olması nedeniyle düzenleyici etki analizleri hem önemli, hem de güçtür. Ancak, düzenleyici etki analizleri kamu kararlarının (i) fayda-maliyet dengesinin anlaşılması, (ii) çeşitli kamu politikası kararları arasındaki etkileşimin ve koordinasyonun yönetilmesi, (iii) halkın, ve özellikle bilgiyle donatılmış STK’ların karar süreçlerine katılımının artırılması, ve (iv) hesap verilebilirliğin geliştirilmesi açılarından önemli fayda sağlarlar.

Kamu politika kararlarının alınmasında şu aşamaların kullanılması fayda sağlıyor. (i) Sorunun tanımlanması ve kamuoyu ile paylaşılması, (ii) politika hedeflerinin belirlenmesi, (iii) politikadan etkilenmesi muhtemel kesimlerin belirlenmesi, (iv) alternatif politikaların belirlenmesi, (v) alternatif politikaların olası etki analizlerinin gerçekleştirilmesi, (vi) etki analizleri sonuçlarının ilgili kesimlerle paylaşılması ve geri bildirim alınması, (vii) politika seçiminin yapılması ve nasıl uygulanacağını ve yaptırımların belirlenmesi, (viii) uygulamanın izlenmesi için etkilerinin nasıl ölçüleceğine ilişkin göstergelerin belirlenmesi ve ölçülmesi, (ix) politikanın gerçekleşen etkilerinin değerlendirilmesi ve gerekirse yeni politika düzenlemelerine gidilmesi.

Kamu politikası karar süreçlerine katılanlar şu sorular üzerinde odaklanıyorlar: (i) Sorun doğru tanımlanmış mı?, (ii) Sorunun çözümü için devlet müdahalesi gerekli mi?, (iii) En etkili müdahale yöntemi yeni bir kural veya regülasyon koymak mı?, (iv) Bu konuda karar alıcı makamın hukuki yetkisi var mı?, (v) Düzenlemenin ve uygulamanın izlenmesinin maliyet-getiri dengesi makul düzeyde mi?, (vi) Düzenlemenin etkileri toplumun ilgili kesimleri tarafından anlaşılmış mı?, (vii) İlgili kesimlerin görüş ve önerileri

Denetlenmeyen süreçler zaman içerisinde raydan çıkabiliyor ve etkinliğini artırmak güçleşiyor. Bu nedenle, devletin karar alma süreçlerini denetleyici yapılar kurması önem taşıyor. Burada bahsedilen denetim, yolsuzluk denetimi değil, etkinlik denetimi.

değerlendirilmiş mi?, (viii) Düzenlemeye herkesin uyumunun sağlanmasında adalet nasıl sağlanacak?

Genel bir yönetim kuralı olan ‘ölçülmeyen performans geliştirilemez’ ilkesi, kamu politikaları için de geçerlidir. Bu nedenle, kamu politika kararlarının kalitesini artırmak, katılımcı demokrasiyi hayata geçirmek ve sürekli gelişim ve öğrenme sağlayabilmek için düzenleyici etki analizleri faydalı ve gerekli bir yönetim aracı olarak öneriliyor.

Beşinci ilke: Mevcut kanun, karar ve düzenlemelerin belli bir dönem içerisinde değerlendirmesinin yapılması

güncelliği, tutarlılığı, getiri-maliyet dengesi, yalınlaştırılması, uygulamaların eşitsizlik yaratmayacak şekilde düzenlenmiş olduğu ve yaygınlığı açısından

‘Ölçülmeyen performans geliştirilemez’ ilkesi, uyarınca kamu politika kararlarının kalitesini artırmak, katılımcı demokrasiyi hayata geçirmek ve sürekli gelişim ve öğrenme sağlayabilmek için düzenleyici etki analizleri faydalı ve gerekli bir yönetim aracı olarak öneriliyor.

denetlenmesi... Zaman içerisinde etkinliğini yitiren kuralların ayıklanmaması, regülasyonlar arasında tutarsızlıklara, ekonomiye yük olmalarına ve hatta kamu çalışanlarının göz yumma eğilimine girmelerine, dolayısıyla da uygulama etkinliğinin azalmasına, eşitsizliklere ve hatta yolsuzluklara neden olabilmektedir. Bazı ülkeler, her yeni kanun veya kural için, daha önceden konmuş ve geçerliliğini yitirmekte olan bir başkasının kaldırılması şartını koyarak toplum üzerindeki regülasyon yükünü en azından artırmama yönünde kendilerini kısıtlamayı dahi seçmekteler.

Altıncı ilke: Kamu sektörünün **regülasyonların etkinliği ile ilgili değerlendirmeleri** kamuoyu ile yaygın olarak paylaşması... Kamu sektörünün düzenleyici etki analizlerini nasıl yaptığı/yaptırdığı, katılım süreçlerini nasıl yönettiği, eski regülasyonları nasıl değerlendirdiği ile ilgili çalışmaları vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla paylaşması ve bu süreçlerini dış denetime açması kamu politikalarının etkinliğinin sürekli gelişmesine katkı sağlıyor.

Yedinci ilke: Kamu adına kanun, kural ve düzenleme yapma yetkisi verilen tüm kurumların **objektif, tarafsız, tutarlı karar verme** yetkinliğinin düzenli olarak üçüncü partilerce denetlenmesi... Bu kamu kurumlarının birbirleriyle çelişmeyecek kararlar vermemesini temin etmek üzere görev ve yetki sınırları net olarak tanımlanmalı, paydaşlarıyla şeffaf bir etkileşim içerisinde olmaları

sağlanmalı, performansları başta konulan hedeflerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmeli ve üçüncü partilerce denetlenmelidir.

Sekizinci ilke: Kamu sektörünün, kararlarının etkinliği için hızlı ve etkin çalışan bir adalet sistemine tabi olmaları ve **vatandaşlar ile paydaş kurumların hızlı ve ekonomik bir şekilde bağımsız bir adalet sistemine başvurabilmeleri** ve hızlı çalışan etkin bir hukuk altyapısına işlerlik kazandırılması gereklidir.

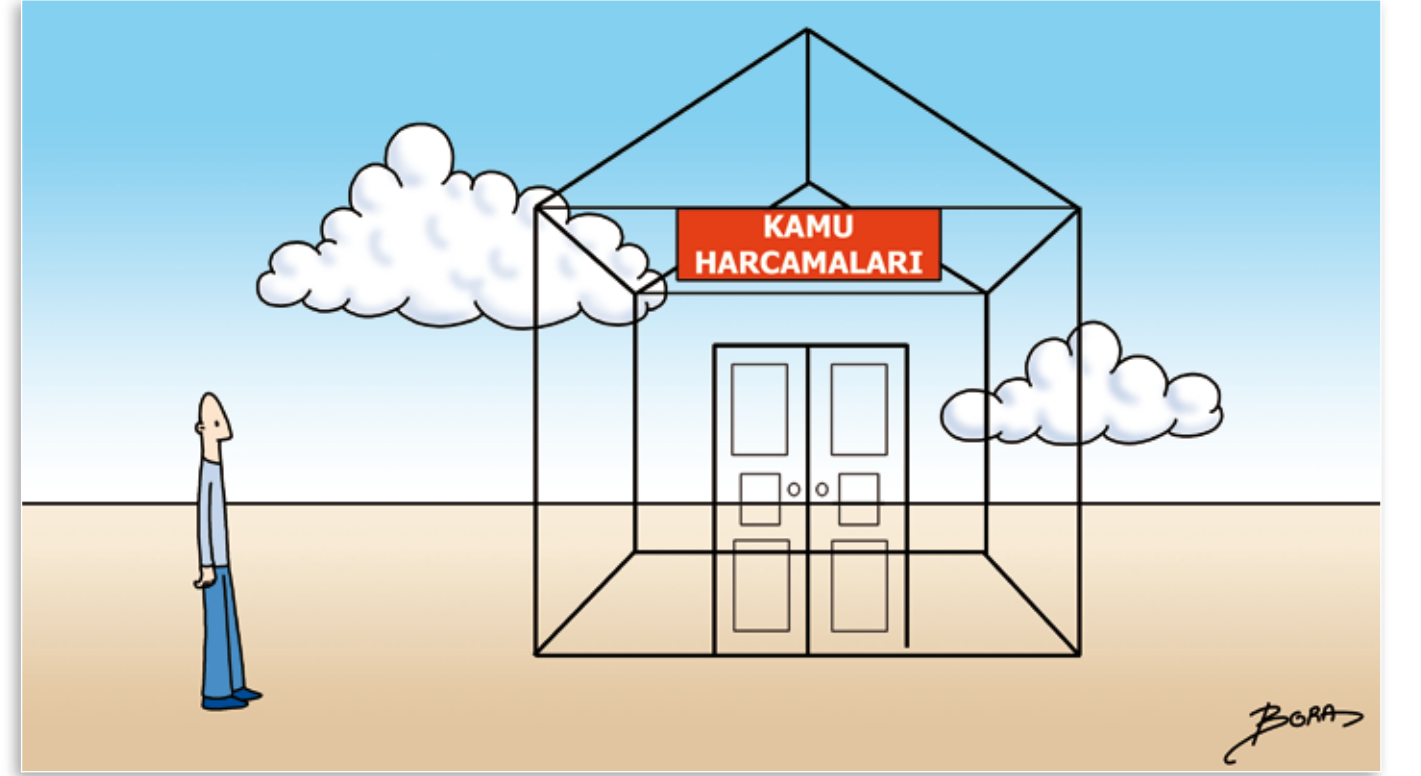
Dokuzuncu ilke: Regülasyonların getireceği **risklerin değerlendirilmesi, yönetilmesi ve iletişiminin sağlanması...** Kararlaştırılan regülasyonların uygulanabilmesi açısından uygulamanın nasıl takip edileceği, temin edileceği ve uymayanlara uygulanacak cezalara nasıl işlerlik kazandırılacağı net bir şekilde planlanmalıdır.

Onuncu ilke: Regülasyonların **merkezi ve yerel uygulamalarının tutarlı olmasının** sağlanması... Mükerrer regülasyonlardan ve değişik seviyelerde alınan kararların tutarsızlığından kaçınabilmek üzere devletin çeşitli kesimleriyle koordinasyon mekanizmaları kurulması, başarılı örneklerin paylaşımının teşvik edilmesi, bilgi paylaşımının şeffaf bir şekilde sağlanması önem taşır.

Onbirinci ilke: Regülasyonların uygulanması ve denetlenmesi yerel seviyede sağlandığı için **yerel kapasitenin artırılması**, tutarlılığı sağlayacak denetimlerin yapılması, regülasyonların yeni gelir kaynakları yaratmak için değil, minimum toplumsal maliyetle sonuç almayı teşvik edecek şekilde düzenlenmesi ve gözetilmesi hem uygulama etkinliği, hem de adil olunması açısından önemlidir.

Onikinci ilke: Devletlerin taraf oldukları **uluslararası anlaşmalarla üstlendikleri yükümlülüklerin tüm kararlarda gözetilmesi...** Kıyaslama yöntemiyle öğrenmenin hızlandırılması, çeşitli seviyelerdeki regülasyonların birbirleriyle çelişmemesi ve uluslararası standartların oluşmasına katkı yapılması önem taşır.

Bir ülkenin yönetim kalitesini etkileyen en önemli unsurlardan biri de ürettiği politikaların niteliği ve uygulamanın etkinliğidir. Politika üretme ve uygulama sürecinde bu ilkelere dayanarak, ülkemizdeki yönetim kalitesini ve dolayısıyla yaşam kalitesini artıracaktır.



KAMU HARCAMALARININ SİVİL DENETİMİ

Prof. Dr. Nurhan Yentürk

İstanbul Bilgi Üniversitesi Ekonomi Bölümü

Vatandaşların seçtiği temsilcilerden oluşan parlamentonun en temel görevlerinden birisi kamu harcamalarının alanlarını ve miktarlarını belirlemektir. Parlamentodan aldığı yetki ile hükümet tarafından gerçekleştirilen kamu harcamalarının gelir eşitsizliği, bölgesel eşitsizlik ve fırsat eşitsizliği gibi birçok sosyal ve ekonomik alan üzerinde etkisi vardır. Ayrıca, ekonominin üretim kapasitesi, istihdam, hatta ücretlerin düzeyi de, yine kamu harcamaları tarafından etkilenebilmektedir.

Bu yazıda gerek parlamentoda gerek kamusal alanda kamu harcamalarında şeffaflık, etkinlik, denetim tartışmalarının yapılabilmesi ve alternatif politika tasarımları için elimizde ne gibi bilgilerin olduğu, nelerin eksiklerin olduğu tartışılmaya çalışılacak ve engelli, eğitim, sosyal yardım, askeri ve

iç güvenlik gibi çeşitli harcamalar üzerinden örneklerle kamu harcamalarının demokratik denetimi konusundaki durumumuzun bir fotoğrafının çekilmesine çalışılacaktır.

Verilerin ulaşılabilirliği ve şeffaflık

Katılımcı demokraside vatandaşların, parlamentonun ve hükümetin bu temel görevlerinin yerine getirilme sürecini bilme, şeffaf olarak izleyebilme ve bu sürece katılma hakkı vardır. Çünkü biliyoruz ki, demokrasi katılımcı demokrasi olarak anlaşıldığında alttan üste doğru sivil toplumun siyasi yaşamı denetlemesi ve siyasi yaşama katılması, toplumun örgütlenme hakkı kaçınılmaz olmaktadır. Haklar temelinde düzenlenmiş devlet-toplum ilişkileri şeffaf ve hesap verebilir bir kamu yönetiminin bulunmasını gerektirmektedir. Kamu harcamalarının sivil

toplum tarafından bilinir ve izlenebilir olması sadece şeffaflık değil, aynı zamanda uygulanan politikaların etkinliğinin

Bazı verilerin ulaşılabilir olması bunların “şeffaf” olduğu anlamına gelmemektedir. Bir kamu hizmeti için ne harcandı ve nereye harcandı sorularının cevabı kadar, harcamanın ve yapılan hizmetin nasıl bir etkisi olduğunun cevabına da ulaşabilmeliyiz.

kamusal alanda derinlemesine tartışılabilir hale gelmesi anlamında da önemlidir.

Günümüzde, yasama sürecinde Bütçe Kanunu’nun tartışılması ve çıkarılmasına yönelik, milletvekillerinin bile sürece katılımı önünde çeşitli zorluklar bulunduğu kamuoyu önünde tartışılırken, STK’ların bütçe sürecine müdahil olmalarının ‘teknik’ zorlukları oldukça fazladır. Bu teknik zorlukların başında idarelerin bütçelerinin Plan ve Bütçe Komisyonu’nda incelenmesi için 1 ay gibi çok kısa süre ayrılması gelmektedir. Halbuki uluslararası deneyimler ayrıntılı bir inceleme için en az üç ay gerektiğini göstermektedir (Kesik, 2008). Bir diğer zorluk ise internet ortamında yayımlanan verilerin kısıtlı olmasıdır. Ancak bu teknik zorluğun son yıllarda özellikle Merkezi Yönetim bütçesi açısından büyük oranda aşılabildiğini görmekteyiz. 2003 yılında, Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu, verilere ulaşma ve izleme sürecini kolaylaştırmıştır.

Öte yandan, bazı verilerin ulaşılabilir olması bunların “şeffaf” olduğu anlamına gelmemektedir. Verilerin şeffaf olmasından, verilerin uygulanan politikaların ve alternatiflerinin maliyetleri ve etkinlikleri bakımından kamuoyu tarafından izlenebilecek ve tartışılacak kadar ayrıntılı olmasını anlıyoruz. Özellikle harcamalarla ilgili ulaşılabilen verilerin kısıtlı olduğu dönemlerde, belki şeffaflık sadece verilere ulaşılabilmesi anlamında kullanılmış olabilir. Ancak katılımcı demokrasi koşullarında şeffaflık, ulaşılabilen verilerin, alternatif politika

önerilerinin parlamentoda ve kamusal alanda tartışılabilmesini sağlayacak kadar ayrıntılı olması olarak düşünülmelidir. Bir başka deyişle bir kamu hizmeti için ne harcandı ve nereye harcandı sorularının cevabı kadar, harcamanın ve yapılan hizmetin nasıl bir etkisi olduğunun cevabına da ulaşabilmeliyiz. Yoksa aynı kaynağı hatta daha az bir kaynağı ayırarak daha etkili bir sonuç alabilir miyiz sorusunu sormayız, alternatif politika tasarlayamayız ve öneremeyiz.

Örneğin, Türkiye’de 2006 yılından itibaren engellilere ayrılan kaynak çok önemli bir artış göstermektedir. 2008 yılında gerçekleşen toplam engellilere yönelik harcama 2,7 milyar TL’den 2010 yılında 4,6 milyar TL’ye yükselmiştir (Yentürk ve Yılmaz, 2012). Bu kaynak ile ulaşılabilen engelli sayısı, engellilik durumuna göre engelli başına aktarılan kaynak ve verilen hizmetler gibi bilgilere ulaşabiliyoruz. Ama bu harcamalar sonucu engellilerin (ve ailede ona bakan kadınların) toplumsal hayata katılımı olumlu etkilendi mi diye sordüğümüzde, istediğimiz bilgilere ulaşmak çok kolay olmuyor.

Örnekler artırılabilir; eğitim harcamaları 2001 yılından itibaren hızla artmaktadır. 2010 yılında açıklanan PISA testi sonuçlarına göre Türkiye okuma, matematik, ve fen alanlarında yapılan testlerde 22-23 puanlık artışlar sağlamış ancak OECD ülkeleri arasındaki sıralamadaki yeri değişmemiştir. Ayrıca, PISA testi sonuçlarına göre ve sosyoekonomik statülerine göre öğrenciler arasındaki başarı uçurumu Türkiye’de yüksek çıkmaktadır. Sadece

Eğitim harcamaları 2001 yılından itibaren hızla artmaktadır. 2010 yılında açıklanan PISA testi sonuçlarına göre Türkiye okuma, matematik, ve fen alanlarında yapılan testlerde 22-23 puanlık artışlar sağlamış ancak OECD ülkeleri arasındaki sıralamadaki yeri değişmemiştir.

harcamaları ve harcamaların dağılımını bilmenin bize gösteremediği harcamaların etkileri ile ilgili önemli bilgileri PISA testi göstermektedir.

Bir başka örnek sosyal yardım harcamaları konusunda verilebilir. Türkiye’de yoksullukla mücadele için yapılan sosyal yardım ve hizmetlere yönelik harcamaların, DPT

verilerine göre 2001 yılında GSYH’ya oranı yüzde 8 iken 2010 yılında yüzde 13’ün üzerine çıkmıştır. Bu önemli artışa rağmen, Eurostat verilerine göre sosyal transferlerden önceki yoksulluk oranı, sosyal transferlerden sonra ancak 2 puan azalmaktadır.

Bu konu askeri harcamalar konusunda daha da önem kazanmaktadır. Günümüzde, profesyonel ve zorunlu asker sayısı ile ilgili bilgilerin kısıtlı olması, yapılan harcamaların ne kadarının profesyonellere ne kadarının yüksek sayıda zorunlu asker bulundurmaya yönelik olduğu bilgisine ulaşamıyor olması, zorunlu askerlerin hangi görevlerde çalıştıklarına yönelik bilgilerin yetersiz olması, zorunlu asker sayısını azaltmanın ya da profesyonel personel sayısını artırmanın

Türkiye’de yoksullukla mücadele için yapılan sosyal yardım ve hizmetlere yönelik harcamaların, 2001 yılında GSYH’ya oranı yüzde 8 iken 2010 yılında yüzde 13’ün üzerine çıkmıştır. Buna rağmen, yoksulluk oranı, sosyal transferlerden sonra ancak 2 puan azalmaktadır.

maliyeti ve etkinliğinin kamusal alanda ve parlamentoda ayrıntılarıyla tartışılmasının nedenlerinden biri ve belki de en önemlisidir.

2003 yılında Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile Türkiye’de kamu harcamalarına ulaşılabilirlik ve şeffaflık ile ilgili önemli gelişmeler yaşandı. Bu kanunla birlikte Merkezi Yönetim kapsamındaki tüm idarelerin (tüm bakanlıklar, MİT, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, MGK Genel Sekreterliği, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı) harcamalarına oldukça ayrıntılı olarak ulaşılabilir oldu. Orta Vadeli Mali Plan (OVMP) çerçevesinde bu idarelerin önümüzdeki üç yıl için planlanan harcamaları da Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü internet sitesinde yayınlanmaya başlandı. En ayrıntılı gerçekleşmiş harcama verilerini yayınlayan Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü’nün internet sitesinden köy korucularının maaşlarına, MKEK’in silah üretimi için kamunun ayırdığı kaynağa, kamu kurumlarının sivil savunma harcamalarına ve özel güvenlik amaçlı harcamalara ulaşılabilir oldu. Bir diğer

önemli askeri harcama olan yurt dışından askeri amaçlı alınan kredilerin ana para ve faiz geri ödemeleri konusunda Hazine tarafından internette yayınlanan yıllık ve aylık kamu borç yönetim raporlarında yer alan bilgiler önemli bir kaynak oldu.

Diğer bir önemli gelişme, aynı kanun çerçevesinde kamu kurumlarının faaliyet raporu yayınlaması konusunda oldu. Bu raporlar sayesinde Başbakanlık faaliyet raporlarından örtülü ödenek harcamalarını, ülke dışında barışı destekleme ve koruma hareketlerine katılım harcamalarını izlemek mümkün oldu. Savunma Sanayi Müsteşarlığı faaliyet raporlarından Savunma Sanayi Destekleme Fonu’nun gerçekleştirmiş harcamalarına ulaşılabilir oldu. TÜBİTAK faaliyet raporları savunma amaçlı ARGE harcamaları konusunda önemli bir kaynak oldu.

Askeri ve iç güvenlik ile ilgili yukarıda sayılan harcamaları incelediğimizde, askeri harcamaların GSYH’ya oranı çeşitli tanımlara göre yüzde 2 ile 2,4’dür. İç güvenlik harcamalarının ise GSYH’nın yüzde 1,2’si civarında olduğunu hesaplayabiliyoruz (Yentürk, 2011). Hesapladığımız askeri harcamaların GSYH’ya oranı Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü’nün (SIPRI) 1988 yılından beri internet sitesinde açıkladığı oran ile uyusmaktadır. Bu verilere göre, örneğin 1988-2010 yılı askeri harcamaları ile eğitim harcamalarını karşılaştırdığımızda askeri harcamaların 1999 yılında % 4 civarına çıktıktan sonra, 2002 yılında düşmeye başladığını ve 2004 yılından sonra eğitim harcamalarının üzerine çıkabildiğini görmekteyiz.

Her ne kadar 2006 yılından sonra harcamaların önemli bir kısmına kolayca ulaşabiliyorsak ta, ulaşılabilen askeri harcamaların ne alanlarda ve ne etkinlikte harcandığına ilişkin önemli kısıtlarla karşı karşıyayız. Bu kısıtları anlayabilmek için önce Türkiye’de genel olarak kamu harcamaların, özel olarak ta askeri harcamaların, nasıl denetlendiğini ve etkinliğin nasıl gerçekleştirildiğine göz atmak gerekiyor.

Harcamaların sivil denetimindeki durum ve sorunlar

5018 sayılı Kanun uyarınca harcamaların iç denetimi kurumların kendi iç denetim birimlerince, dış denetim

ise Sayıştay tarafından yapılmaktadır. Sayıştay'ın yaptığı denetimler parlamento adına yapılan denetimlerdir ve 19 Aralık 2010 tarihinde çıkarılan 6085 sayılı Sayıştay Kanunu'na göre yapılmaktadır. Bu kanunda gerek düzenlilik denetimi gerek performans denetimi ve denetimleri kamuoyuna duyurulması konuları yer almaktadır.

Düzenlilik (mali denetim ve uygunluk) denetimi

Türkiye'de düzenlilik (dış) denetimlerini TBMM adına yapan Sayıştay bu denetimlerle ilgili olarak her yıl bir uygunluk raporu çıkarmaktadır. Bu raporda Merkezi Yönetim kapsamındaki tüm kamu idarelerinin incelenen hesapları, verilen ödenekleri aşip aşmadıkları, ödenekleri kanunlara uygun şekilde kullanıp kullanmadıkları belirtilir. Kanunen belirtilen istisnalar dışındaki ödenek aşımı, TBMM'nin hükümete verdiği harcama yetkisinin hükümet tarafından aşıldığını gösterir ve TBMM'nin iradesinin aşılması anlamına gelir.

5018 Sayılı Kanun'un getirdiği yenilikler arasında performans esaslı bütçeleme de bulunmaktadır. Yani, idarelerin başarısının çıktılarla ilgili performans göstergeleri üzerinden ölçülmesi öngörülmektedir. İdarelerin stratejik planlarında yer alan amaç ve hedefleri ile bütçe ilişkisi zayıftır.

Askeri harcamalara yönelik Sayıştay tarafından gerçekleştirilebilecek düzenlilik denetimi konusunda kısıtlamalar olduğu belirtilmektedir. Sayıştay Başdenetçileri Binici ve Türkyener tarafından yapılan çalışmaya göre, 1969 yılında ordu mallarını denetimi görevi Milli Savunma Bakanlığı (MSB) Teftiş Kurulu'na verildiği için, 1969 yılından 6085 sayılı kanunun çıktığı 2010 yılının sonuna kadar TSK'nın elinde bulunan devlet mallarını denetimi Sayıştay tarafından yapılamamıştır. Sadece TBMM tarafından gelecek denetim talepleri çerçevesinde Sayıştay'ın TSK'nın elindeki devlet mallarını denetlemesi mümkün olabileceksen TBMM'den böyle bir talep gelmediği için bu kapsamda da bir Sayıştay denetimi yapılamamıştır. (Binici ve Türkyener, 2011).

Sayıştay kanununa göre, Sayıştay'ın kamuoyunu bilgilendirme görevi vardır. Kurumlara ilişkin düzenlilik raporlarının

Meclis'e gönderilmesinin ardından 15 gün içinde kamuoyuna duyurulması görevi Sayıştay'a verilmiştir. Ancak savunma, güvenlik ve istihbarat ile ilgili idarelerin ellerinde bulunan devlet mallarının denetimi sonucunda hazırlanacak raporların kamuoyuna açıklanması konusu, bu konuda yayınlanan yönetmelik dışında bırakılarak, çeşitli kısıtlamalar içerecek şekilde başka bir yönetmelikle düzenlenmektedir.

Performans denetimi

Aslında, 5018 sayılı Kanun'un kamu mali yönetim sistemine getirdiği yenilikler arasında mali saydamlık, hesap verme sorumluluğu ve performans esaslı bütçeleme de bulunmaktadır. Bu kanuna göre, çıktı ve sonuçların baştan belirtilmesi ve sorumluların yaptıkları hizmet, bu hizmet için harcadıkları kaynak ile elde ettikleri çıktılar üzerinden hesap verebilmeleri ilkesi bulunmaktadır. Yani, idarelerin başarısının kendilerine ayrılan bütçenin yıl sonunda harcanmış olması üzerinden değil, çıktılarla ilgili performans göstergeleri üzerinden ölçülmesi öngörülmektedir.

Performans denetiminin yapılabilmesi için kamu idarelerinin stratejik planlarının ve performans programlarının yapılması ve bu kapsamda performans hedef ve göstergelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Kanun stratejik plan ve performans programı yapımını gereklilik olarak getirmekten de, henüz stratejik planların ve performans programlarının tam olarak amacına yönelik yapılabilirdiği, uygulanabildiği ve izlenebildiği söylenemez. İdarelerin stratejik planlarında yer alan amaç ve hedefleri ile bütçe ilişkisi zayıftır. Uygulamada, stratejik amaç ve hedeflerin gerektirdiği birçok önemli proje idarelerin bütçelerinde ödenek olarak idare tarafından talep edilmemekte, bazı durumlarda OVMP yapıldıktan sonra bütçelere girmektedir. Bazı projeler ise stratejik plana göre hiç talep edilmemesi gerekirken bütçe sürecine yansıtılmaktadır.

Performans denetimi yapılabilmesinin önündeki bu zorluklar Sayıştay'ın performans denetimi yapmasının önündeki yasal kısıtlarla daha da artmaktadır. Aslında Sayıştay'a performans denetimi yapma yetkisi 1996 yılında verilmiştir. Bu kanunun yenilenmesi ile ilgili TBMM'ye 2005 yılında verilen ilk teklifte performans denetimi "iyi yönetim ilkeleri esas alınarak kaynakların ekonomik ve verimli kullanımı" olarak tanımlanırken (Turhan, 2011) 2010 yılında verilen teklifteki performans denetimi bu kez "idarelerce belirlenen hedef ve göstergelerle ilgili olarak faaliyet sonuçlarının

ölçülmesi" halini almıştır. Dolayısıyla performans değerlendirilmesinin kaynakların ekonomik ve verimli kullanımına dayalı iyi yönetim ilkelerine dayandırılmasından vazgeçilerek, idarelerin belirledikleri hedeflere ulaşılması ile

Son yıllarda faiz hariç Merkezi Yönetim giderlerinin GSYH'ya oranı yaklaşık yüzde 22 oranında sürdürülmektedir. Kamu harcamalarında etkinlik artışı için, birçok kurumsal gelişmenin gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Bu kurumsal çabaların güçlü bir performans denetimi ile desteklenmesi mümkün olmamıştır.

sınırlandırılmıştır. Daha sonra, Aralık 2010 tarihinde kabul edilen 6085 sayılı Kanunun 35 inci maddesinde, Sayıştay'ın yerindelik denetimi yapamayacağı, idarenin takdir yetkisini sınırlandıracak ve ortadan kaldıracak kararlar alamayacağı belirtilmiştir. Buna ilave olarak 6085 sayılı Kanunun 7. maddesi ile Sayıştay, idareleri ve sorumluları performans sonuçlarından dolayı sorumlu tutamayacak, yöneticilerin (sorumluların) sorumlulukları ise düzenlilik denetimi ile sınırlı kalacağı eklenmiştir. Böylece yeni düzenlemeyle Sayıştay tarafından gerçekleştirilecek performans denetiminin kapsamı çok daraltılmıştır.

Yerindelik denetimi yapılamayınca performans denetimi için elde kalan tek araç idarelerin stratejik planlardır yukarıda ise kamu idarelerinin stratejik plan yapmak konusundaki eksikliklerine değinmiştik. Burada güvenlikle ilgili kurumların (MSB, MGK, MİT, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı) stratejik plan hazırlama zorunluluğunun olmadığını da belirtelim. Bu durumda bu kurumlarda performans denetimi yapılabilecek hiç bir gösterge kalmamaktadır.

Sonuç ve STK'lara düşen görevler

Son yıllarda faiz hariç Merkezi Yönetim giderlerinin GSYH'ya oranı yaklaşık yüzde 22 oranında sürdürülmektedir. Kamu harcamalarında etkinlik artışı için, birçok kurumsal gelişmelerin gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Bunların başında sosyal yardım ve hizmetlerin tek bir çatı altında toplanması ve bu konularla ilgili kapsamlı bir veri

tabanı çalışmasını da barındıran Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması gelmektedir. Benzer bir şekilde askeri harcamalarda verimlilik artışı için askerlik şubelerinin kapatılması gündeme getirilmiştir.

Bu kurumsal çabaların son yıllarda çıkarılan yasalarla güçlü bir performans denetimi ile desteklenmesi mümkün olmamıştır. Yine de, 5018 sayılı yasa sayesinde, stratejik plan hazırlanması, bu planlarda sorunların ve çözüm yollarının göstergeler eşliğinde sunuluyor olması önemli bir adımdır. İleriki yıllarda tekrar yapılacak olan bu planların, daha gerçekçi, yapılan hizmete yabancılaşmalarını önleyecek şekilde

çalışanların aktif katılımıyla ve verilmiş olan hizmetlerin sonuçlarının ve etkisine ilişkin gösterge ve ölçümlere de yer vererek yapılması çok yararlı olacaktır.

Uzun dönemde, harcamalarda etkinlik ve verimlilik anlayışının yaygınlaşması için gösterilecek çabalar birçok kamu hizmetinde nitelik ve niceliksel artışı sağlanabilmesine katkıda bulunabilir. Diğer yandan, çeşitli projelerle, özellikle sosyal koruma alanlarında aktif olarak çalışan STK'ların da benzer bir şekilde harcamaları ve elde ettikleri sonuçlarla ilgili bilgileri dokümanite edip yayınlamaları deneyimlerinin daha değerli, görünür ve karşılaştırılabilir olmasını sağlayacaktır.

Kesik, A. (2008) Bütçe Uygulama Aşamasında Parlamentonun İzleme ve Denetim Fonksiyonu, Bütçe Sürecinde Parlamentonun Değişen Rolü, Uluslararası Sempozyum, 8 Ekim 2008, Afyonkarahisar.

Binici, Ş. ve Türkyener, M.C. (2011) Güvenlik Sektörünün Sayıştay Denetimi ve 6085 Sayılı Sayıştay Kanunu'nun Getirdiği Yenilikler, Dış Denetim, no 3. Temmuz 2011.

Turhan, M. (2011) 6085 Sayılı Kanun ve Performans Denetiminin Geleceği, Dış Denetim, no 3. Temmuz 2011.

Yentürk, N. (2011) Askeri ve İç Güvenlik Harcamalarını İzleme Kılavuzu, STK Çalışmaları - Eğitim Kitapları Kamu Harcamaları İzleme Dizisi no 3, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, <http://stk.bilgi.edu.tr/stkButce.asp>

Yentürk, N. ve Yılmaz, V. (2012) Engellilere Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu, STK Çalışmaları - Eğitim Kitapları Kamu Harcamaları İzleme Dizisi no 4, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, <http://stk.bilgi.edu.tr/stkButce.asp>



EMNİYET-YARGI İLİŞKİSİNDE YAPISAL SORUNLAR VE DENETLEME

Haluk İnanıcı¹

Polis, “Düzeni korumak ve suçu önlemek ve ortaya çıkarmak amacıyla devletin istihdam ettiği bürokratik ve hiyerarşik organ”dır.² Polis, bu fonksiyonunu yerine getirmek için resmi şiddet gücünü elinde bulunduran bir mekanizma olduğuna göre, devlet gücünün vatandaş karşısındaki somut ifadesidir.³ Polis bu görevini yerine getirirken, vatandaşla iki farklı düzeyde karşılaşır: Suçu önlerken-asayiş sağlaması için önleyici kolluk hizmeti ifa ederken ve suçluları yakalarken-suç delillerini toplarken. Demokratik hukuk devletleri diğer devlet tiplerinden, bu “şiddet gücünün” kullanımını kontrol altına alacak mevzuatı oluşturmak ve çeşitli denetim mekanizmalarını kurmakla ayrılır. Çünkü bir toplumda

en önemli sorunlardan biri; suçu önleme veya suç kovuşturması esnasında, “İnsan hak ve özgürlükleri”nin ihlal edilebilmesidir.

Kamusal bir görevi yerine getirirken, polisin “İnsan Hak ve Özgürlükleri”ni ihlal etmesindeki çok boyutluluğun ve sayısal büyüklüğün ülkemize özgü nedenleri de vardır. Konumuza girmemesine rağmen bu nedenlerin iki kaynağına değinmek gerekiyor. Bunlardan birincisi, Osmanlı devlet geleneğini devralan Cumhuriyet’in, vatandaşlarını reaya, muhtemel suçlu kişiler olarak görme eğilimini devam ettirmesidir. İkinci önemli neden, Kurtuluş Savaşı sonrası, yeni ulus-devlet inşa edilirken koruyucu/kollayıcı elit zümrenin yaratılması ve bu zümrenin kendini halkını bilinçlendirme/batılılaştırma ile görevli kılınmasıdır. Her iki dinamiğin sonucu; polisin vatandaşına bir “hak öznesi” gibi değil de, devletin bekasına zarar verme ihtimali bulunan muhtemel bir “suç öznesi” gibi bakmasıdır.

¹ Avukat, İstanbul Barosu

² Ferdan Ergut, Modern Devlet ve Polis, İletişim Yayınları, 2004, s.22

³ Ordunun resmi şiddet gücünden, dış düşmana karşı temsilci sıfatına rağmen olağanüstü dönemlerde, iç güvenlik amacıyla yararlanılmasını yazının kapsamı itibarıyla dışarıda tutuyoruz.

Konumuz açısından bizi daha ziyade ilgilendiren, polisin suç ile “hak ve özgürlükler” arasındaki ince sınırı bilmemesi, anlamaması, gerekli özeni göstermemesi ve çoğu zaman da bilerek görmezden gelmesidir. Demokratik hukuk devleti “hak ve özgürlüklerin” korunmasını polisin iyi niyetine, anlayışına bırakamaz. Bunun etkin tedbirlerini almakla yükümlüdür.

“Suçluların cezalandırılması”ndan “hak ve özgürlüklerin korunması”na

Suç soruşturmasında hem tarihi gelişmeyi, hem de devlet tiplerini ifade eden ayrıma değinmek yararlıdır. Ortaçağın insanları peşinen suçlu ilan eden Tahkik/Engizisyon sisteminde şüpheli/sanık sadece “obje”dir. Engizisyon yargılamasının tahkik sistemine karşı ortaya çıkan ve sanığa “kendini savunma hakkı” tanıyan liberal sistem ise itham sistemi adıyla anılır. Bugün modern hukukun içinde bulunduğu karma sistemde ise, şüpheli/sanık kendine suç yöneltildiği andan itibaren “muhakeme sürecinin” öznesi haline gelir. Hakları titizlikle belirlenir ve korunur. Kunter, ceza muhakeme tarihindeki bu üç merhaleyi i) Suçlunun cezalandırılması safhası, ii) Sanığın korunması safhası, iii) Hakikatin araştırılması safhası olarak tanımlamıştır.⁴

Nitekim, 2005 yılında yürürlüğe giren yeni ceza kanunumuz ile ceza muhakeme kanunlarımızın gerekçelerinde,

2005 yılında yürürlüğe giren yeni ceza kanunumuz ile ceza muhakeme kanunlarımızın gerekçelerinde, “suçluların cezalandırılması” anlayışının terk edildiği ve “hak ve özgürlüklerin korunması” felsefesinden yola çıkıldığı açıklanmaktadır.

⁴ Prof.Dr. Nurullah Kunter, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Kazancı Hukuk Yayınları, 1986, s. 19

“suçluların cezalandırılması” anlayışının terk edildiği ve “hak ve özgürlüklerin korunması” felsefesinden yola çıkıldığı açıklanmaktadır.

“Bireyin sahip bulunduğu hukukî değerlerle, hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması, tasarı metninde ceza kanununun amacı olarak belirlenmiştir. Böylece kanunun özgürlükçü karakteri vurgulanmıştır. Bireyin bir hukuk toplumunda yaşama hakkının gereği olarak, kamu düzeni ve güvenliğinin korunması ile suç işlenmesinin önlenmesi, ceza kanunun temel amaçları arasında sayılmıştır.” (TCK Gerekçesi’nden).

O halde polis, suç ve suçlularla mücadele ederken, karşısına çıkan vatandaşlarını cezalandırma yaklaşımıyla

Aslında önleyici suç kolluğu olarak ve suç işlendikten sonra görev yapan adli kolluk olarak iki farklı polis vardır. Bu iki farklı polis tipi/görevi bizde aynı poliste “tecessüm” etmektedir.

değil, öncelikle onların haklarını korumakla yükümlü olduğu bilinciyle hareket etmelidir. Ancak belirttiğimiz temel ceza ve usul kanunlarımızla yürürlüğe giren bu yeni “felsefe” ile gündelik hayatımızda karşılaştığımız “polis algılama dünyası” arasındaki uçurum bugün için aşılabilir büyüklüktedir. Suçluyu döverek, haklarını çiğneyerek, eziyet ederek cezayı peşin veren, önce sanığın/şüphelinin haklarını korumakla yükümlü olduğunun farkında olmayan zihniyetin değişmesinin çok kolay olmayacağı tespiti, polisin denetlenmesinin yapı taşlarını sabırla döşememiz gerektiğini göstermektedir bize.

Polisin suçun önlenmesi amacıyla yerine getirdiği önleyici kolluk hizmeti ise tüm vatandaşlarla polisin her gün karşılaştığı daha yaygın uygulama alanıdır. Bu görev yerine getirilirken karşılaşılan tablo da yukarıda değindiğimizden çok farklı değildir.

İki farklı polis tipi gerçekten birbirinden farklı mı?

Aslında önleyici suç kolluğu olarak ve suç işlendikten sonra görev yapan adli kolluk olarak iki farklı polis vardır.

Önleyici suç kolluğu, görevi itibarıyla emniyet ve asayiş sağlamla görevli İç İşleri Bakanlığı'na bağlıdır. Adli kolluk ise savcının emri olmadan görev yapamayan, savcılık teşkilatına ve bu yönüyle Adalet Bakanlığı'na bağlıdır. Fakat ne ilginçtir, bu iki farklı polis tipi/görevi bizde aynı poliste “tecessüm” etmektedir. Gerçekte vatandaş karşısında tek bir polis vardır. Bu polis zaman zaman önleyici kolluk görevi zaman zaman da adli kolluk görevi yapar. Bunu da “savcı” değil, emniyet müdürleri/teşkilatı tayin eder. Polisin insan hak ve özgürlükleri ihlallerindeki en büyük kaynak/neden burasıdır. Çünkü “adli kolluk” olarak polisin savcının emriyle yapacağı “suç, suçlu ve delil” araştırması “uzmanlık” gerektirir. Hep aynı işi yapma pratiği gerektirir. Savcının emri olmadan başka bir görev verilmemesini, polisin savcıyı doğrudan amir gibi görmesini gerektirir. Ama pratikte durum tam tersine işler. Giderek özerkleşen polis, sanki savcının amiri gibi çalışır. Savcılar pratikte polisin fezlekesini iddianameye dönüştüren, talepleriyle ilgili karar veren kişilere dönüşür; süreç tersine işlemeye başlar. Polisin gerçek amiri, emniyet müdürleridir. Emniyet müdürlerinin doğrudan adli kolluk görevi olmamasına rağmen bütün polisin gerçek amiri bu şeflerdir. Bir emniyet müdürü istediği soruşturmaya, istediği aşamada müdahale edebilir, yön değiştirebilir, fezlekeyi istediği gibi düzenletebilir.⁵ Emniyet müdürlerinin adli kolluk amirliği görevi yoktur. Bu görev doğrudan, terörlü mücadele şube müdürü, cinayet masası vb. adli kolluk birimlerinin amirleri tarafından yürütülür. Savcı bu adli birimlerle emniyet müdürlüklerini havale (idari) makamı olarak kullanarak yazısız, çoğu zaman doğrudan yazar; talimatlarını iletir. Bu iki görevi üzerinde taşıyan Türk polisi çoğu zaman adli kolluk veya önleyici kolluk olarak mı görev yaptığını bilmeden belinde silahıyla dolaşır. Bilse bile görevini yaparken iki farklı polis gibi davranamaz. Karşısındaki kişiler her zaman “suçlu”lardır.

Adli kolluğun kurulmasının denetim fonksiyonu

Yukarıda belirttiğimiz açıklamadan sonra polisin denetiminde ilk ve en önemli yapı taşı ortaya çıkmaktadır: Adli kolluğun

kurulması ve emniyet teşkilatından ayrılması. İlk adli kolluk kanun tasarısı Adalet Bakanı Seyfi Oktay zamanında 1992 yılında hazırlanmıştır.⁶ Adli kolluğun kurulması çabası 1991 yılından beri devam etmekte ve polisin büyük direnişi ile karşılaşmakta ama en önemlisi hiçbir iktidar, doğrudan atadığı emniyet müdürleri vasıtasıyla kontrol ettiği polisin bir kısmının ayrılarak savcılar emrine girmesini, bu şekilde nispeten özerk bir yapıya kavuşmasını arzu etmemektedir. Hâlbuki bu kolluğun kurulmasıyla, savcılar adli kolluk olarak polisin gerçek amiri olacaklar, soruşturmalar bizzat kendi inisiyatiflerinde ve talimatları tahtında yürütülecektir. Pratikte adli kolluğun savcının emrinde, başka bir makama bağlı olmaksızın görev yapması sürecinin kanunda yazdığı gibi doğru çalışması, adli kolluk olarak polisin denetlenmesi için temel bir adım olacaktır.

Adli kolluğun iç denetimi

Günümüzde emniyet müdürlükleri bünyesinde o anda hangi polisler boşsa onların yürüttüğü adli kolluk görevi yasal çerçevede savcıya bağlıdır. Şu halde görünürde/normatif olarak savcıya bağlı kolluk, bizzat savcılar tarafından denetlenmelidir. Bu konudaki yazılı soruşturma ve işlem talimatı verilmesi bizzat savcı tarafından yürütülmeli, önüne polis tarafından konulan evrakı “imzalamakla

Adli kolluğun görevini yaparken, i) Görev sınırlarını aşıp aşmadığının, ii) Görevi kötüye kullanıp kullanmadığının, iii) Delillerin toplanmasında hukuka ve kanuna uygunluğun, iv) Delillerin toplanmasında AİHS’ye uygunluğun denetlenmesi emniyet-yargı ilişkisi açısından Türkiye’nin en acil sorunudur.

yetinmekten” kurtulmalıdır. Savcılığın adli kolluk denetimi sadece evrak üzerinde kalamaz. Kolluğun adli görevlerini

⁶ Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Yayınları, cilt1, s. 638

“hak ve özgürlüklere” saygı duyarak, onları koruyarak yerine getirip getirmediğini, ortaçağ yöntemlerini kullanıp kullanmadığını, delilleri “hukuka/kanunu uygun” toplayıp toplamadığını, sanık-müdafî haklarına saygı duyup duymadığını denetlemekle yükümlüdür. Esasen savcı, “adli kolluk”un bu nedenle amiridir. Adli kolluk görevini yaparken bizzat yerinde denetlenmelidir. Oysa, polisin mahallinde denetlenmesi nadir görülen bir durumdur. Etkin savcılık için öncelikle bu atalet aşılmalıdır.

Başsavcılar savcılar görevlendirdiğine göre; bir başsavcı, müfettiş incelemesi esnasında veya bir şikâyet esnasında “görevini yapmayan bir savcı” ile karşılaştığında, o dosyayla bir başka savcıyı görevlendirebilir. Çok arzu edilmemekle birlikte bu yöntem de önemli bir denetleme aracıdır. Bu yetkinin “adil yargılama” kuralını ihlal etmeden kullanılması gereklidir. Örneğin, Deniz Feneri savcılarının, “soruşturmaya müdahale” edilerek, görevden alınmaları adalet duygusunu incitmiştir.

Mahkemelerin denetimi

Türkiye’de savcılar mahkemeler tarafından etkin denetlendiği söylemek çok zordur. Öncelikle iddia, savunma ve yargı makamları olan, savcı, sanık/müdafî ve hâkimin üç eşit yargılama süjesi olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu gerçek, bir mahkeme salonuna girildiğinde savcı ve hâkimin mahkeme kürsüsünde beraber oturduğu görüldüğünde hemen anlaşılmaktadır. Bu aşamada ortaya çıkan ihtiyaç kendini hemen hissettirmektedir. Savcılığın hazırlık soruşturma işlemleri, örneğin tutuklama talebi ile ilgili bazı yargıç kararlarını verecek mahkeme/hâkim, “davanın açılacağı mahkeme/hâkim” olmamalıdır. Bu işlemlerde karar/denetleme makamı bazı ülkelerdeki gibi adına “Hürriyet Mahkemesi” denilen tamamen başka bir mahkeme olmalıdır.

Özetle, bugün için adli kolluğun görevini yaparken, i) Görev sınırlarını aşıp aşmadığının, ii) Görevi kötüye kullanıp kullanmadığının, iii) Delillerin toplanmasında hukuka ve kanuna uygunluğun, iv) Delillerin toplanmasında AİHS’ne uygunluğun denetlenmesinin emniyet-yargı ilişkisi açısından Türkiye’nin en acil sorunu olduğunu vurgulamakla yetinelim.

Önleyici kolluğun denetlenmesi

Adli kolluğun ve önleyici kolluğun tamamen ayrı kurumlar olması gereğini ifade etmiştik. Suçun önlenmesi, asayişin sağlanması polisin bir başka önemli görevidir. Polis bu görevini yürütürken, vatandaşla doğrudan karşı karşıyadır.

Polis şüpheliye suç yöneltirken, ifade alırken şüphelinin yanında bir avukatın bulunmasıyla, soruşturma faaliyeti modern bir görüntüye kavuşmuştur. Bundan sonraki aşama, hazırlık soruşturmasının tüm işlemlerinde avukata yer vermektir.

Polis bu görevini İçişleri Bakanlığı’na ve mülki amirlerine bağlı olarak icra eder. Bu nedenle polis önleyici kolluk hizmetini yerine getirirken i)Bir üst amirinin, ii)Emniyet Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın, iii)Mülki amirin, iv) Mülki teftiş kurulunun denetimi altında görev yapar.

Önleyici kolluğun hak ve özgürlük ihlallerini, suçlarını, kusurlarını, vatandaş şikâyetlerini değerlendirecek denetleme kurumları bunlardır. Siyasi iktidarların, amirinin emirlerini yerine getiren polis üzerinde yukarıda belirttiğimiz makamlar tarafından gerçek bir denetim kontrolü kurulabileceğini düşünmek mümkün değildir. Yine de küçümsenmeyecek bir mekanizmadır.⁷

Bir denetim unsuru olarak savunma hakkı/müdafî hakkı

İlk defa 1992 yılında insan hak ihlallerini önlemek, adil yargılanmayı gerçekleştirmek için yapılan yasal değişiklikle uygulanmaya başlanan ve o tarihlerde CMUK Avukatlığı diye anılan uygulama çerçevesinde atanan avukat, hazırlık soruşturması esnasında; küçüklerin polis tarafından sadece kimliklerinin tespitini sağlamakta, yaşı büyük olanlar içinse, susma hakkı dâhil yasal haklarını hatırlatmakta; olay hakkında bilgi alabilmekte, şüpheli ile baş başa görüşüp soru sorabilmekte; kollukta hukuka aykırılık tespit ettiğinde, ilgili tutanaklara şerh düşebilmekte; savcılığa müracaatla

⁷ Hrant Dink soruşturmasında polis –jandarma ihmal/kast zincirinin yaygınlığına rağmen maalesef bu denetleme görevinin “çeşitli nedenlerle” yerine getirilmediği, hatta sorumlu bazı polis seferlerinin terfi ettirildiği de kamuoyu tarafından açıkça izlenmiştir.

delil toplanmasını talep edebilmekte, evrakların suretini alabilmekte, özetle şüpheliye bir suç yöneldiği andan itibaren savunma hakkının gerektirdiği tüm işlemleri yapabilmekteydi.

Öncelikle 1992 tarihinden sonra karakollara avukat girmesinin, Türk sanık hakları/savunma tarihi açısından bir devrim olduğunu belirtelim. Sadece bu imkân bile, polisin kendine çeki düzen vermesine neden olmuş, karakolda işkence ve dövme olayları büyük ölçüde azalmıştır. Bunun yanında, polis şüpheliye suç yöneltirken, ifade alırken şüphelinin yanında bir avukatın bulunmasıyla, soruşturma faaliyeti modern bir görüntüye kavuşmuştur. Avukatların bu görevi çok düşük ücretlerle ve çok zor koşullarla yapması konunun ayrı bir yanıdır. Ülkemizde adil yargılamayı gerçekten arzu ediyorsak, polisin

CMK'nın 250-252. maddeleri ve TMK'nın özel usul hükümleri, avukatın soruşturmadaki rolünü tamamen ortadan kaldırmaya yöneliktir. Bu eklektik uygulama ortadan kalkar avukatın tüm süreçlerde hazır bulunması ilkesi hayata geçirilirse polisin denetlenmesindeki en büyük eksiklik giderilmiş olacaktır.

denetlenmesinde savunmaya-avukatlara düşen rolün önemini anlamamız gerekmektedir. Bundan sonraki aşama, hazırlık soruşturmasının tüm işlemlerinde avukata yer vermektir. Bugün Ceza Muhakeme Kanunu'nun 250-252 maddeleri ve Terörle Mücadele Kanunu'nun özel usul hükümleri, avukatın soruşturmadaki rolünü tamamen ortadan kaldırmaya yöneliktir. Bu eklektik uygulama ortadan kalkar CMK'nın 149. maddesi uyarınca suçlamayla birlikte savunmanın başlaması, avukatın tüm süreçlerde hazır bulunması ilkesi özümсенir, hayata geçirilirse polisin denetlenmesindeki en büyük eksiklik giderilmiş olacaktır.

Adli yardım kurumunun önemi

Uzun bir tarihe geçmişe sahip adli yardım kurumu modern döneminde üç aşama geçirmiştir. i)19. Yüzyılda “mahkemede ücretsiz savunma” yardımı aşaması, ii)Adli Yardım hizmeti sunan avukata sınırlı ücret, iii) Mahkeme veya danışmanlık gerektiren tüm hukuki hizmetlerde

makul ücret karşılığında adli yardım. Başlangıçta, sağır dilsizlere, çocuklara, yaşlılara öngörülen adli yardım bugün için tüm vatandaşlara kadar genişletilmiştir. Bu konuda Avrupa'daki düzenlemeleri esas alırsak, nakdi geliri belirli rakamın altında olan tüm vatandaşların yararlanabileceği, nakdi geliri belirli rakamlar arasında olan vatandaşların ise nisbi oranlar dairesinde yararlanabileceği bir hizmettir. Bu hizmet ilk döneminde olduğu gibi avukatlar üzerine angarya olarak yükletilmez. Avukatlar adli yardım kapsamına giren vatandaşlardan ücret talep etmez ve fakat oluşturulan kamu fonlarından yaptıkları hukuki yardımla ilgili tarifeğe uygun ücretini talep eder.

Türkiye, 2001 yılında Avukatlık Kanunu'nda yapılan değişiklikle adli yardım konusunda yukarıda belirttiğimiz üçüncü aşamaya uygun olarak gerekli değişiklikleri yapmış durumdadır. Bugün için eksiklik uygulamada ve adli yardım için ayrılan kamusal fonların yetersiz oluşundadır. Özetle adli yardım müessesinin canlandırılabilir; gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, sadece “fakir olanlara” değil, “aylık nakdi geliri” belirli rakamın altında olan tüm vatandaşların kullanabileceği bir uygulama haline getirilebilir, kaynakları yaratılabilirse; avukat devletin, polisin yaptığı tüm işlemlerde yer alabilecek ve bu da doğal olarak devletin, aynı zamanda polisin denetlenmesi için çok önemli yapısal bir dönüşüm anlamına gelecektir.

Ombudsman-Kamu Denetçiliği

Bilindiği üzere 2006 yılında kabul edilen Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, Anayasa Mahkemesi tarafından yürütmesi durdurulduktan sonra 2008 yılında da iptal edilmiştir. 2010 Yılında yapılan Anayasa Referandumu'nda da artık anayasal bir kurum haline gelmişti. Ancak yeni kanuni düzenleme hala yapılmamış durumdadır. Bu yasa ile “Yürütme”den bağımsız, yasama organı tarafından seçilmiş bir kamu deneticisi ve ona bağlı bir kurum, idareyi işlemlerinden dolayı denetleyecektir. Devletin idari kurumlarının hak ve özgürlüklere saygılı davranıp davranmadığını, yurttaşların maruz kaldığı kötü muameleyi tespit edecek ve rapora bağlayarak kamuya duyuracaktır. Evet, bu kurumun icrai yetkisi olmayacaktır, ama idareden nispeten bağımsız bir

kurumun yargı dışındaki devlet kurumlarını bu arada polisi denetlemesi ve hak ihlallerini tespit etmesi ülkemiz açısından küçümsenemeyecek bir kazanımdır.

Türkiye Barolar Birliği ve barolar

Avukatlık Kanunu'nda 2001 yılında yapılan değişikliklerle, barolar ve Türkiye Barolar Birliği (TBB) görevleri arasına, “hukukun üstünlüğünü, insan haklarını korumak ve savunmak” görevi eklenmiştir. Ancak ne barolar ne de TBB bu görevi yapabilecek etkin hukuki haklara sahip değildir. Örneğin yasaların Anayasaya ve “İnsan Hakları Sözleşmesine” aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurma hakları bile yoktur. Baroların ve TBB'nin bu görevlerini yapabilmek için etkin haklara kavuşturulması, polise hukuka/kanuna aykırı yetki veren yasaların iptali için imkân verilmiş olacaktır. Bugün için bu kurumlar görevlerini sadece yönetmeliklerin iptali düzeyinde idare mahkemelerine dava açarak yerine getirmeye çalışmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel şikâyet yolu

Anayasa Referandumu'nu takip eden 2011 yılında yayınlanan yeni kanunla, vatandaşlara görülmekte olan davaları sonuçlandıktan sonra Bireysel Şikâyet yoluyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurma hakkı tanınmıştır. Anılan kanunun 45. maddesine göre; “Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilecektir. Bunun için, “İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması” gerekmektedir.

Böylece 23.9.2012 tarihinde uygulamaya girecek bu düzenlemeyle, insan hak ve özgürlüklerine aykırı, polise hukuka aykırı yetki vermesine rağmen, yargı organları tarafından fark edilmeyen düzenlemelerin iptali bireysel şikâyet yoluyla mümkün olabilecektir.

Meclis Araştırması

Yasama işlemlerinden olan Meclis Araştırması yöntemiyle de insan haklarına aykırı uygulamaların incelenmesi, ciddi bir denetim yöntemidir. En yaygın örnek olarak TBMM Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu'nun raporunda medya, devlet kurumları, mafya, politikacı gibi unsurlar arasındaki kirli ilişkiler bir nebze de olsa aydınlanmıştır. Bu aydınlanma kapsamında yapılan yargılamalar tam olarak amacına ulaşmasa da hak ve özgürlük düşmanı uygulama ve ilişkilerin nasıl yürütüldüğü açıklık kazanmıştır. Tüm bunlar polisin üzerinde hukuka uyma doğrultusunda demokratik baskı yaratmıştır.

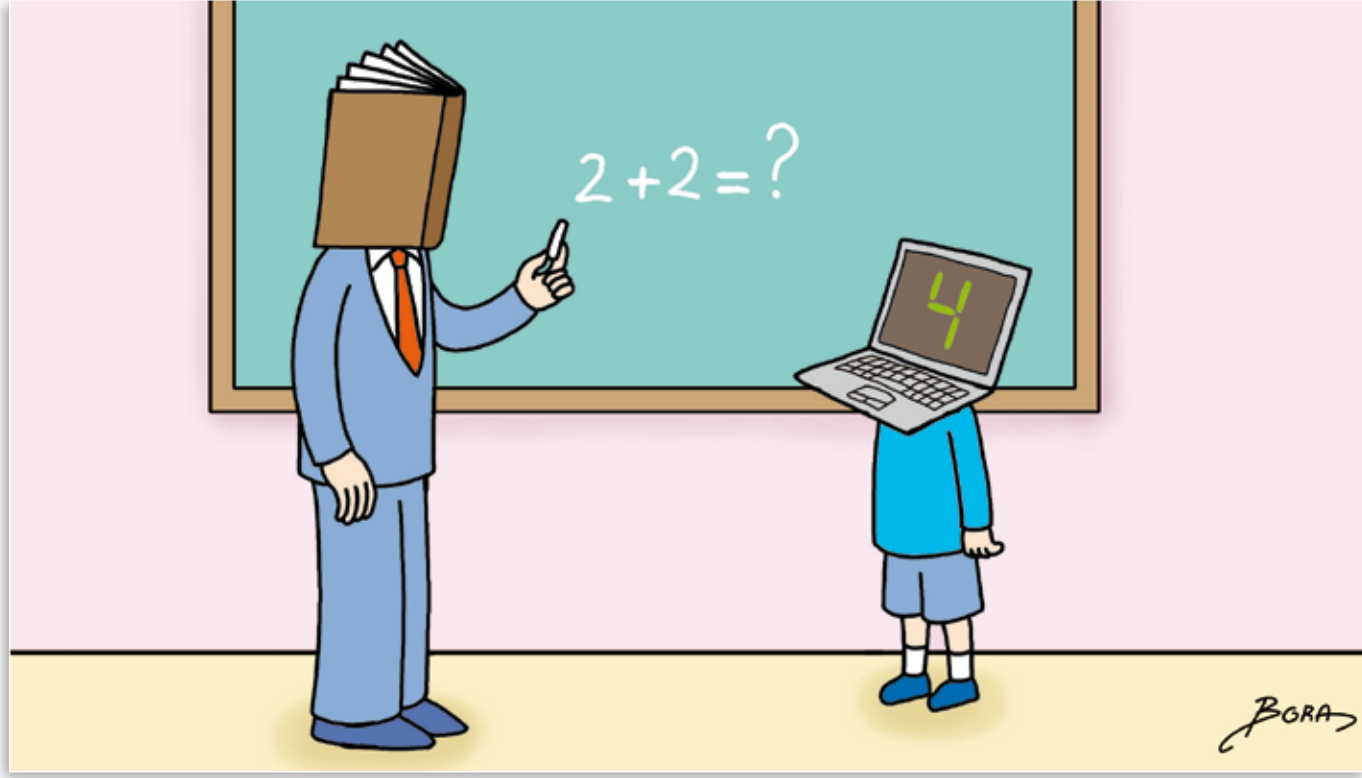
Kolluğun sivil toplum⁸ tarafından denetimi

Bugün için kolluğun en yakın izleyicisi, eleştirmeni insan hakları dernek ve vakıflarıdır. Yıllık periyodik rapor hazırlayan, en fazla insan hak ihlali yapan kurumlarla ilgili özel raporlar düzenleyen bu tüzel kişiler, insan hak ve özgürlüklerinin korunması için en önemli kurumlar haline gelmişlerdir. Avukatları, vatandaşları hak ve özgürlükler konusunda eğiten bu vakıf ve derneklerin yerine getirdiği görev; polisin bilinçlenmesi, hukuka uyması, hak ve özgürlüklere saygı göstermesi açısından önemlidir.

Meclis Araştırması yöntemiyle insan haklarına aykırı uygulamaların incelenmesi, ciddi bir denetim yöntemidir. En yaygın örnek olarak TBMM Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu'nun raporunda medya, devlet kurumları, mafya, politikacı gibi unsurlar arasındaki kirli ilişkiler bir nebze de olsa aydınlanmıştır.

Bunun dışında, internet ağları, dava yürütülmesinde, takibinde dayanışma, bağımsız avukat inisiyatifleri, kitle iletişim araçları ve medya (basın, TV, internet), diğer sivil toplum örgütleri, mahkeme kararlarının ve işlemlerinin tartışılması gibi mekanizmaların geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, polisin denetlenmesi ve demokratik bir hukuk devletinde yaşamamızın asgari güvenceleridir.

⁸ Sivil toplumu, devlet (politik toplum) dışında kalan ilişkiler ağını tanımlamak amacıyla kullanıyoruz.



EĞİTİMDE DEĞİŞİM

Prof. Dr. Ziya Selçuk

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Dünya Değişiyor

21. yüzyılı diğer yüzyıllardan farklı kılan ana nedenlerden biri, tarım, sanayi, bilgi çağlarından sonra kavramsal değişim çağını temsil etmesidir. İletişim araçlarındaki hızlı değişim, bilginin mahiyetini ve yayılma stratejilerini doğrusal olmayan biçimde etkilemektedir. Bunun beklenen bir sonucu olarak, çağın gereklerini yerine getirecek insan gücünün niteliği değişmektedir. Yeni ve beklenmeyen durumlarda problem çözebilen, çoklu okuryazarlık becerisi olan, iletişim becerisi gelişmiş, eleştirel düşünebilen, yüksek muhakeme gücüne sahip, etik değerlerle donanmış bireyler bu yüzyılın beklediği insan tipi olarak karşımıza çıkıyor. Bu özelliklere sahip insan yetiştiren ülkeler sıçrama niteliğinde gelişim göstereceklerdir. Bunu başaramayan ülkeler için genç nüfusları bile bir tehdit niteliği taşıyacaktır.

Artık eğitim sistemleri bilinmeyen mesleklere, bilinmeyen teknolojilere ve bilinmeyen bir geleceğe insan yetiştiriyor.

PISA, TIMSS ve PIRLS gibi uluslararası eğitim araştırma ve sınavları ülkelerin birbirlerini sınadıkları ve buna göre tedbir aldıkları yoklamalara dönüşmüş durumda. İnovasyon, rekabetçilik, toplam faktör verimliliği ve AR-GE indeksleri ülkelerin okul karneleri gibi algılanıyor. Ölçekler öylesine büyük ki, ABD'deki en büyük üniversitenin bütçesi

Yeni ve beklenmeyen durumlarda problem çözebilen, çoklu okuryazarlık becerisi olan, iletişim becerisi gelişmiş, eleştirel düşünebilen, yüksek muhakeme gücüne sahip, etik değerlerle donanmış bireyler bu yüzyılın beklediği insan tipi olarak karşımıza çıkıyor.

bile Türkiye'nin eğitim bütçesinden daha fazla. Çin'deki üstün zekâlıların sayısı neredeyse Türkiye nüfusu kadar. Dünya tarihi boyunca savaşların doğuya, göçlerin batıya doğru olduğu bir mecrada, yeni batının Asya olduğu bir döneme geçiliyor. Bu durum eğitim dahil tüm sektörlerde yeni bir strateji kurulmasını gerektiriyor. Soğuk savaş yerini sürekli ve postmodern bir savaşa bırakmış vaziyette. Bu savaş içinde, eğitilmiş insan gücü, önemli bir araç olarak görülüyor. Ama nasıl bir eğitim?

Ellen Gilchrist "Bir çocuğu eğitmeniz için tek yapmanız gereken, ona okumayı öğretmek ve sonra rahat bırakmaktır. Bundan ötesi beyin yıkamaktır" diyor. Tarihse olarak bakıldığında bu savın hiçte yabana atılmayacak bir bakış açısı taşıdığı söylenebilir. Zira, dinler, devletler ve erk sahibi tüm kurumlar çocukların nasıl eğitilmesi gerektiği konusunda hükümler ve tedbirler ortaya koymuştur. Bu nedenle eğitim çoğunlukla güce ve iktidara hizmet eden bir karaktere sahiptir. Bu hususiyet ancak ve ancak devrimci girişimler, isyanlar ve rönesanslar sayesinde sarsılabilmektedir. Ancak insan doğası ve iktidar kavramları binlerce yıldır çatışıyor. Bu çatışma günümüzde de devam ediyor ve milenyumda yaşadığımız şu günlerde eğitim kökünden sorgulanıyor. İçerden bakıldığında eğitim Türkiye'nin bir sorunu gibi görülebilir. Ancak eğitim kavramı, belli başlı tüm ülkelerde derinlikli olarak tartışılıyor.

20. Yüzyılda eğitim "bir alanda, bir disiplinde uzmanlaşmak olarak" görüldü. Dünyanın en iyi üniversitelerinde eğitim almış bireylerin uzmanlıklarını kendi çıkarları için kullanıp küresel ekonomik krize yol açmaları "eğitim nedir" sorusunu yeniden gündeme getirdi. Howard Gardner gibi düşünürler etik akıl, saygı akılsızın eğitimin kısır bir uzmanlık olacağını vurguladılar. Bu nedenle 21. Yüzyıl, eğitimde yeni bir paradigmanın doğuşuna şahitlik ediyor denilebilir.

Türkiye Değişiyor

Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kurulmuş olması, soğuk savaş dönemi ve askeri ihtilaller gibi nedenlerden dolayı ülkemizde eğitimin amacı ve içeriği büyük ölçüde dondurulmuştur. Değişimin temel araçlarından biri olan eğitimin kendisi statikleştirilmiştir. Gerçek yaşamdan

kopuk insan yetiştirme modeliyle, hayat sahnesine insan yetiştirilememiştir. İnsani kaynaklı olan bilgilere, ilahi bilgi sıfatı yüklenip sorgulanması dahi suç olarak görülebilmektedir. İdeolojik kalıplarla tek tip insan yetiştirme temel hedef olarak ortaya konulmuştur. Ancak çağ, bir ideolojiye yemin ettirilen çocukları değil, geleceğin belirsiz problemleriyle baş edebilecek, iletişim becerileri yüksek ve ahlaki olarak donanmış bireyleri talep etmektedir. 19. Yüzyılın okul binalarında, 20 yüzyılın ihtiyaçlarına göre yetiştirilmiş öğretmenlerle 21. yüzyılın çocuklarının yetişmesi mümkün olamayacaktır. Günümüzde çocuklara öğretilmek istenilenlerle, onların öğrenmek istedikleri şeyler aynı değil. Okul bildiğini okutuyor.

Eğitim çoğunlukla güce ve iktidara hizmet eden bir karaktere sahiptir. Bu hususiyet ancak ve ancak devrimci girişimler, isyanlar ve rönesanslar sayesinde sarsılabilmektedir.

50 yıl önce okulda öğrenilenlerin %75'i hayatta kullanılırken, bugün bu oran %2'lerde. Okul etkisini yitirmiş durumda. Okulda giydirilmeye çalışılan ideoloji çocukların ilgisini çekmiyor. Çünkü bu ideoloji yaşamıyor. Söz konusu ideolojik içerik çocukları tatmin etmediği için popüler kültür okulun yerine geçmiş durumda. Çocukların doğasına aykırı olan okul kurumu, diploma şantajıyla çocukları içinde tutmaya çalışıyor. Karşılıklı balans ayarlarıyla bir dengeye ulaşılmaya çalışılan ülkemizde eğitimi radikal bir biçimde ele almak gerekiyor.

21. yüzyılın doğru veya yanlış yeni bir paradigmayla karşımıza çıktığı şu günlerde ülke olarak aşağıdaki temel soruları sormakla işe başlamak olasıdır:

- Eğitim nedir?
- Eğitimin amacı nedir?
- İnsanlar eğitilmeli midir? Eğitilecekse kim ne için eğitilmelidir?
- Eğitimde içerik ne olmalıdır?
- Ne, ne kadar öğretilmelidir?
- Eğitimde insana kazandırılan ne olmalıdır?

Eğitimin amaç ve içeriğinin işlevsel bir biçimde yeniden tasarlanması için bu tür temel soruların sorulmasına ve toplumsal bir mutabakat oluşturulmasına ihtiyaç

bulunmaktadır. Bu mutabakat ulusal bir program şeklinde ortaya konulmadan bu ülkenin ayaklarındaki zincirlerin kalkması mümkün olamayacaktır. 300 yıllık kimlik travmamızın hafiflemesi bu koşula bağlıdır.

Dil, din, ahlak, kültür ve benzeri konularda oluşturulacak mutabakat için anayasa çalışmaları bir fırsattır. Ancak Atatürkçü eğitim, etnik temelli eğitim, dindar eğitim gibi söylemler böyle bir ortak payda oluşturmamanın önünde ciddi barikatlar oluşturmaktadır. Çünkü bu tür yaklaşımlar

Ülkemizde eğitimin amacı ve içeriği büyük ölçüde dondurulmuştur. Değişimin temel araçlarından biri olan eğitimin kendisi statikleştirilmiştir. Gerçek yaşamdan kopuk insan yetiştirme modeliyle, hayat sahnesine insan yetiştirilememiştir.

bir millet olmanın ortak paydasını değil iktidarların kendi dönemlerine ilişkin söylemlerini içerir. İktidar değiştiğinde yetiştirilecek gençlik türü de değişecektir. Ulusal bir program milletin tamamını temsil eden programdır. Bu nedenle iktidarların ve muktedirlerin kendi dünya görüşlerini merkeze almaları çıkmaz sokağa davettir. Dil meselesi orta vadede aşamalı olarak halledilebilecek bir düzeye gelmektedir. Asıl sorun din meselesini bir hal yoluna koymaktır. Bu meselenin çözümü kanaatimce ahlak telakkisi üzerindeki uzlaşmaya bağlıdır. Dindarlık anlayışı inançlara göre farklılaşırken, ahlaklı olmak her inancın ya da inançsızlığın ortak paydasıdır. Nitekim dinin tanımlarından biri de güzel ahlaklıdır. Ahlak ve etik telakkisi üzerine oturtulmuş bir eğitim sisteminde her türlü dünya görüşüne sahip insan ortak bir anlaşma zemini bulabilir. Aksi halde zihinlerdeki parçalanma coğrafi bir parçalanmayla sonuçlanabilir. Seçmeli dersler ve aile sosyalizasyonu ile isteyen inanç grubu istediği dini anlayışı kendi çocuklarıyla paylaşabilir. Hazırlanacak ulusal bir eğitim programının ortak paydaya yönelik ulusal hedeflere ve teknik yeterliklere oturtulması tartışmaları azaltacaktır.

Bu süreçte iktidarlar kadar muhalefetin, sivil toplumun ve özel sektörün arabulucu olması sağlıklı bir sürecin yaşanması için kaçınılmaz gerekliliktir. ABD’de eğitimin kalitesini artırmaya yönelik Hiçbir Çocuk Geride Kalmasın

(No Child Left Behind) yasası çıkarıldığında, yasa metninin ilk sayfalarında “Bu bir demokrat yasası değildir. Bu bir Cumhuriyetçi yasası değildir. Bu bir Amerikan yasasıdır” yazıyordu. Amerikan çocuklarının geleceği söz konusu olunca yasayı çıkaran parti bununla övünmeyi bırakın, açıkça paylaşmayı seçiyordu.

Türkiye, ekonomi, bankacılık, ulaştırma, sağlık gibi alanlarda kalıcı reformlar yapıyor. Çünkü bu alanlarda küresel şablonlar var. Örneğin Sayın Kemal Derviş’in ortaya koyduğu program ulusal bir ürün olmaktan ziyade uluslararası bir modele dayanmaktadır. Bu modelin gerektirdiği irade, takip ve uygulamalar ise iktidar tarafından ortaya konulmuştur. Her ülkenin kendi DNA’sına göre ilmek ilmek örülmesi gereken eğitim ve kültür sistemi için uluslararası bir şablon yoktur. Kendimiz bir sistem üretmedik. Bu nedenle ülkemizde eğitimde

başarılar esastan ziyade, büyük ölçüde derslik yapımı, bilgisayar alımı, okullaşma oranı ve öğretmen sayısı gibi nicel unsurlara dayalıdır. Buna rağmen ülkemizde hala 200,000 civarında derslik, 200.000 civarında öğretmen açığı mevcut.

Türkiye’de gelir dağılımındaki adaletsizliğin daha ötesinde bir eşitsizlik, eğitim fırsatlarında mevcuttur denilebilir. Bunun bir sonucu olarak, yaşadığımız birçok toplumsal ve eğitimsel sorunun kaynağı eğitimdeki eşitsizliktir denilebilir. Türkiye 41 OECD ülkesi içinde okulları arasındaki farklılıkların en yüksek olduğu ülkedir. Bizim en

Dil meselesi orta vadede aşamalı olarak halledilebilecek bir düzeye gelmektedir. Asıl sorun din meselesini bir hal yoluna koymaktır. Bu meselenin çözümünü ahlak telakkisi üzerindeki uzlaşmaya bağlıdır.

başarılı ve en başarısız öğrencilerimiz arasındaki fark 34 OECD ülkesine göre daha fazladır. Anadolu liselerine giden

çocukların 1/17’si, fen liselerine giden çocukların 1/30’u en alt gelir grubundandır. Her on okuldan sekizinde öğretmen açığı vardır. Gerçek anlamda laboratuvarı olan okullarımızın oranı % 5 civarındadır. Yüzbinlerce öğrenci birleştirilmiş sınıflarda okumaktadır. Eşitsizlikle ilgili bu göstergelerin sayısı yüzlere çıkartılabilir.

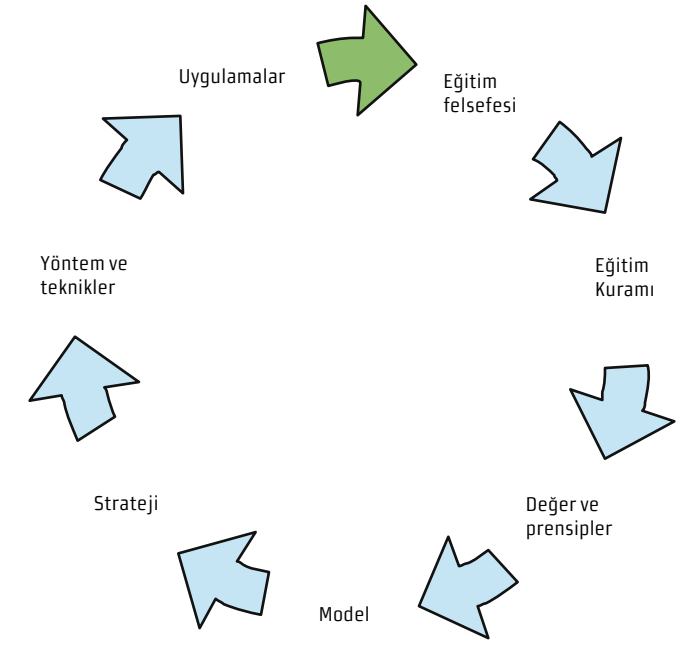
Eğitim sistemini bloke eden sınav ve dershane sisteminin de ana nedeni eşitsizliktir. Türkiye’nin ana problemi etnik farklılıklar veya farklı dünya görüşleri değildir. Eşitsizlik giderildiğinde bu tür sorunların giderek etkisini kaybedeceği görülecektir. Eşitsizliğin başlıca boyutları olan coğrafi, sosyal katman, gelir düzeyi, cinsiyet, kuşak farkı ve fırsat eşitliğinin tamamı ülkemiz açısından caridir. Coğrafi olarak bakıldığında bölgelerarası farklar kadar, gelişmiş bölgelerin kendi içindeki eşitsizlik te öne çıkmaktadır. Okul kapıları her sosyal katmandan gelene yeterince açık değildir. Sadece okul hakkı değil “öğrenme hakkı” kavramını konuşmamız gereken bir dönemdeyiz. Okula giden çocuklar öğrenmedikten sonra bir anlamı olmayacaktır. Kız-erkek eşitliğine önem vermek, bilimsel olduğu kadar ahlaki bir sorumluluktur. Nobel ödüllerini alanlara bakıldığında bile, kız çocuklarının tüm dünyada ihmal edilşini görmek mümkündür. Diğer yandan yaşam boyu eğitime vurgu yapılarak stoktaki eğitimsizlik sorunumuzu azaltıp kuşak çatışmalarını azaltmamız gerekmektedir.

Eşitsizliği minimuma indirmek için öğretmen kalitesini artırmak, ülkedeki her okulu uluslararası standarda ulaştırmak başlangıç görevi olabilir. Öğretmen ve yüksek standartta okul meselesini hallettikten sonra giriş sınavlarını kaldırıp herkes “mahalle mektebine” denilebilir. Zira öğretmeni, dersliği, bilişim alt yapısı tamam olan her okul kaliteye yönelebilecektir.

Eğitimin Metodolojisi Değişiyor

Eğitimle ilgili olarak hayata geçirilen her uygulama bir silsile içinde felsefeye dayanır. Eğitim felsefesinden başlayan bu silsile yandaki şekilde gösterilmiştir.

Eğitim sisteminde herhangi bir reform veya uygulama yapılacağı zaman yapılacak işlerin bu silsile içindeki yeri ve öneminin öncelikle düşünülmesi gerekir. Yapılması planlanan bir reformun hangi felsefi mülahazalarla ve hangi kuramsal dayanaklarla gerekli görüldüğü ilk



aşamada ortaya konulmalıdır. Arkasından hangi prensip, model, strateji ve yöntem-tekniklerin devreye sokulacağı somut olarak belirlenmelidir. Ancak bu surette veriye ve kanıta dayalı politikalar üretilebilir.

Türkiye’nin ana problemi etnik farklılıklar veya farklı dünya görüşleri değildir. Eşitsizlik giderildiğinde bu tür sorunların giderek etkisini kaybedeceği görülecektir. Coğrafi olarak bakıldığında bölgelerarası farklar kadar, gelişmiş bölgelerin kendi içindeki eşitsizlik te öne çıkmaktadır.

Felsefeyle başlayıp uygulamayla tamamlanan bir döngünün kurulabilmesinin önündeki engellerden biri de bilgiyle iletişim biçimimizdir. Bilgiyi veri (data), malumat (information), bilgi (knowledge) ve bilgelik (wisdom) katmanlarında düşündüğümüzde eğitimle ilgili tartışmaların ilk iki katmanda ve sloganlarla yürütüldüğüne şahit oluyoruz. Örneğin meslek liseleri tartışılırken 30 sene önceki sanayi toplumu odaklı meslek kavramı üzerinden tartışmalar yapılıyor. Zira bu yüzyılda belli bir

yaşta başlanılan ve emekli olunan meslek kavramı giderek yok oluyor. Mesleklerin %80'ine yakını birkaç ay içinde öğrenilecek hale geliyor. Yıllarca çalışıp ustalık kazanılan beceriler, robotlar ve lazer teknolojileri sayesinde saniyeler içinde hayata geçiriliyor.

Kanada, Avustralya gibi ülkelerde emekliler yeni meslek öğretilip üretime davet ediliyor. Ama eğitim sistemimiz, 2070 yılında emekli olacak çocuklara 20. Yüzyılın parametrelerini dayatıyor. Henüz bilinmeyen mesleklerde bilinmeyen teknolojileri kullanacak olan gençlere torna-tesviye atölyeleri öneriliyor. Hala rasyonel bir temeli olmayan %35 / %65 genel lise-meslek lisesi oranından söz ediliyor. Almanya Avusturya örneği veriliyor. Almanya gibi gelişmiş ülkelerde meslek okullarının oranı yüksek denilirken, bu ülkelerin dünya çapında yüzlerce markası ve dünyaya meydan okuyan sanayileri olduğu unutuluyor. Meslek kavramı dijital bir içerik kazandığından mesleki eğitimin yüksekokula kaydığı gözden kaçırılıyor. Kaldı ki, Biz mesleki eğitimin oranını %65'e çıkarsak bile mezunları ne yapacağız? Dünyaya göre daha geride olan sanayimiz, kendilerine göre daha geri olan meslek okullarından ve

Bu yüzyılda belli bir yaşta başlanılan ve emekli olunan meslek kavramı giderek yok oluyor. Mesleklerin %80'ine yakını birkaç ay içinde öğrenilecek hale geliyor. Yıllarca çalışıp ustalık kazanılan beceriler, robotlar ve lazer teknolojileri sayesinde saniyeler içinde hayata geçiriliyor.

mezunlarının yetersizliğinden şikayet ederken bu okulların sayısını artırmanın nasıl bir gerekçesi olabilir? Sanayi toplumuna uygun 4+4+4 uygulamasının esinlendiği ülkeler olan Almanya-Avusturya bilgi toplumunda işlemediği için bu modeli birkaç yıl içinde terk edecekler. 2015'te Avusturya'nın tümüyle vazgeçeceği bir sistemi biz mesleki eğitime katkı sağlayacak diye yeni bir ambalajla sunuyoruz.

Nasıl Bir İçerik?

21. yüzyıl için farklı ülkeler farklı eğitim sistemleri uyguluyorlar. Ancak hepsinin vizyonunda yüksek muhakeme seviyesine sahip, güçlü iletişim becerisi olan,

yüksek karakterli insanlar yetiştirmek var. Bu ülkelerden biride PISA ve benzeri uluslararası eğilim araştırmalarında ve sınavlarda birinci olan Finlandiya'dır. Bu ülke alışılmış eğitimsel kalıpları zorlayan bir anlayışa sahiptir. Finlandiya eğitim sisteminin bazı özellikleri aşağıda sıralanmıştır:

- Öğrenciler yeteneklerine göre ayrılmamışlardır;
- Zayıf öğrencilere daha fazla önem verilir;
- Öğrencilerin okullara yerleştirilmesi ailelerin servetine bağlı olarak yapılmaz;
- Okulların denetimi yapılmaz;
- Temel eğitim süresince ve sonunda ulusal bir sınav yoktur;
- Genel ortaöğretimden sonra, bir ulusal bitirme sınavı yapılmaktadır;
- Değerlendirmenin amacı gelişimdir; bu nedenle, sıralama listeleri yayımlanmamaktadır ve değerlendiricinin yaptırımı olmaz;
- İlk altı yıl boyunca tüm derslere tek öğretmen girer.

Finlandiya'daki içerikle ülkemizdeki öğretimsel içerikleri karşılaştırdığımızda çok fazla bir fark olmadığı söylenebilir. Ülkemizdeki mevcut eğitim programları dünya ülkeleriyle karşılaştırıldığında oldukça yenilikçi bir bakış açısına sahiptir. Çünkü 21. Yüzyıl becerileri olarak tanımlanan problem çözme, eleştirel düşünme, işbirliği yapma, etik duyarlık, öteki olana saygı, evrensel değerleri algılama gibi çok sayıda bilgi beceri ve tutumu içermektedir. Temel sorun, içerikten ziyade okullardaki alt yapı eksikliği, öğretmen niteliğindeki düşüklük, sınav amaçlı öğretim,

öğretimde kullanılan yöntem ve tekniklerdir. İçerik, zeka ve şahsiyet geliştirmenin bir aracı olmaktan ziyade ezberlenmesi gereken bir amaca dönüştürülmektedir. Aynı içerik, Finlandiya'da grup tartışması, proje, yaratıcı yazma, akran çalışması gibi yöntemlerle verilirken, bizim okullarımızda genel olarak tekrara ezbere dayalı anlatım yaklaşımı kullanılmaktadır. Öğrenme çıktıları Finlandiya'da akran değerlendirmesi, rubrikler, öz değerlendirme gibi otantik tekniklerle değerlendirilirken ülkemizde çoktan seçmeli sorularla değerlendirilmektedir. Oysa öğretim programlarımız hem gelişmiş yöntem ve teknikleri hem de otantik değerlendirme araçlarını içermektedir. Yani İngiltere, Kanada veya Finlandiya gibi ülkelere bu

anlamda farklı değiliz. Gelgelelim uygulama safhasında öğretmen yetiştirme sistemimiz, öğretmen niteliğimiz ve sınav odaklı eğitim, uygulamanın bu ülkelere çok farklı biçimde ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sınav odaklı olmayan, nitelikli öğretmene sahip bir Türkiye'de mevcut müfredat tıpkı başarılı ülkelerdeki gibi işleyebilir. Ancak birkaç yıl içinde ülkemizdeki öğretim programlarının yenilenmesi gerekmektedir.

Günümüzde 21. Yüzyıl eğitiminin içeriği olarak ifade edilen bazı hususlar kimi zaman abartılıyor. Eğitimdeki içeriklerin bir kısmı kadim, bir kısmı güncel vasıflar taşır. Yüzyıllar geçse de, insan olmaktan kaynaklanan bazı değer, bilgi ve beceriler kadim içeriği oluşturur. Dönemsel ve çağdaş bazı gereksinimleri karşılayan değer, bilgi ve beceriler ise günceli oluşturur. Örneğin 21. Yüzyıl becerisi olarak gösterilen eleştirel düşünme, problem çözme, içsel motivasyon, işbirliği ve benzeri kadim beceriler Mimar Sinan için de, Leonardo Da Vinci için de geçerliydi. Ancak okul sistemleri açısından bakıldığında iki yüzyıl arasında gerçekten büyük bir fark olduğu söylenebilir. Birçok kaynakta benzer şekilde ifade edilen farklardan bazıları aşağıda sıralanmıştır.

İçeriğin yanı sıra kurum olarak okulun da gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bir ekosistem olarak düşünüldüğünde, sosyal medya makro sistemin motoru haline gelmiş durumda. İlgili istatistiklere bakıldığında müzik, cinsellik, futbol ve markalar tutkunun ötesinde hırsla dönüşmüş denilebilir. Okul kurumu

gibi aile kurumu da varlık savaşı veriyor. Kuşak çatışmaları giderek derinleşiyor. Asosyal diye nitelenen gençlik aslında farklı bir sosyalleşme yaşıyor. Tüm bu koşullar dikkate alınıp kendimize özgü bir özgün sistem tasarımı için vakit geçiyor. Dünyada ilk 10 ekonomide yer almak, AR-GE

21. Yüzyıl becerisi olarak gösterilen eleştirel düşünme, problem çözme, içsel motivasyon, işbirliği ve benzeri kadim beceriler Mimar Sinan için de, Leonardo Da Vinci için de geçerliydi. Ancak okul sistemleri açısından bakıldığında iki yüzyıl arasında gerçekten büyük bir fark olduğu söylenebilir.

harcamalarında %3'e ulaşmak, 500 milyar dolar ihracat gibi hedefleri olan Türkiye, mevcut kuşaklarını uygun biçimde eğitmediğinde 2023 vizyonunu bir hayal olarak hatırlamak zorunda kalacaktır. Türkiye'nin bu tür hedefler yanında insani gelişmişlik endeksi, Nobel ödülü gibi konularda da kendisine hedef koyması nicelik yerine niteliği merkeze koyacaktır. Ama tüm bunlar eğitimi kalkınmanın ana motoru olarak görmeye bağlıdır.

TABLO 1

20. yüzyıl	21. yüzyıl
Ezber bilgi	Dersler bittikten sonra geride kalan bilgi ve beceriler
Alt düzey düşünme becerileri	Üst düzey düşünme becerileri
Dört duvar eğitimi	Dünyaya açık ortamlar
Öğretmen merkezde	Öğretmen rehber
Ders kitabı odaklı	Araştırma ve proje odaklı
Kategorik ve bağlantısız müfredat	Bütünleşik-disiplinler arası müfredat
Öğretmen değerlendiricidir	Öz değerlendirme ve akran değerlendirme
Müfredat gerçek yaşamdan uzak	Müfredat öğrenci ilgi ve yeteneğine odaklı
Okuryazarlık kavramı okuma, yazma ve matematikle sınırlıdır	Çoklu okuryazarlık kavramı vardır
Öğrenciler arasındaki farklılıklar ihmal edilir	Müfredat ve öğretim öğrenciler arasındaki farklılıkları dikkate alır



EĞİTİME ERİŞİM VE EŞİTLİĞİN NERESİNDEYİZ? NELER YAPMALIYIZ?

Prof. Dr. Yüksel KAVAK*

Hacettepe Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Eğitim hem bugün hem de gelecek için önemlidir. Uluslar, insan sermayesine yaptıkları yatırımlar yoluyla kendilerini yeniden inşa etmektedirler. İyi eğitilmiş ve yetiştirilmiş bir nüfus, hem bireylerin ve toplumların refahı hem de insan hakları, demokrasi ve özgürlüklerin geliştirilmesi, yaşam beklentisi, toplumsal bütünleşme ve çevrenin korunması için gereklidir. Eğitimin bireysel gelişme ve toplumsal refaha ilişkin bu tür etkileri ampirik araştırmalar ve bir çok uluslararası konferans ve zirvede güçlü bir biçimde onaylanmıştır.

Son 20 yıl içinde, Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle başlayan ve Herkes İçin Eğitim hareketi ve Bin Yıl Kalkınma Zirvesiyle devam eden temel eğitimi yaygınlaştırma, eşitsizlikleri azaltma ve niteliği geliştirme girişimleri uluslararası düzeyde hemen tüm eğitim kademelerinde bir ivmeye yol açmıştır.

*kavak@hacettepe.edu.tr

“Türkiye’nin okul çağı nüfusu giderek azalma eğilimindedir.”Türkiye’nin 2010-2023 dönemindeki okul çağı nüfusunun (3-22 yaş) toplam nüfus içindeki payının %34.7’den %30.6’ya gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu demografik dönüşümün, hem çocukların ve gençlerin hem de yetişkinlerin eğitimi için daha fazla fırsat sağlayacağı düşünülmektedir (Hoşgör ve Tansel, 2010).

Türkiye nüfusunun okur-yazarlık durumuyla ilgili veriler incelendiğinde, TÜİK-ADNKS 2010 tespitlerine göre, Türkiye’deki yetişkin nüfusun (15+ yaş) % 7.3’ü okur-yazar değildir (3 milyon 812 bin kişi). Okur-yazar olmayanların % 82’si kadındır (TÜİK, 2011).

Türkiye, ortalama eğitim süresi bakımından 187 ülke içinde 123. sıradadır. UNDP 2011 yılı İnsani Gelişim

Raporu’na göre Türkiye, insani gelişim bakımından 187 ülke içinde 92. sıradadır. İnsani gelişimin önemli bileşenlerinden olan “ortalama eğitim süresi” (mean years of schooling)

Türkiye ortalama eğitim süresiyle, benzer gelişmişlik düzeyindeki Arjantin, Şili, Meksika, Malezya, Yunanistan ile İran, Ürdün ve Libya’nın dahi gerisinde bulunmaktadır.

bakımından 6,5 yıllık süreyle daha alt sıralarda bulunmaktadır (187 ülke içinde 123. sıra). Bu süre, kadınlarda 5,5 yıla inmektedir (Barro ve Lee, 2010). Türkiye bu ortalama eğitim süresiyle, benzer gelişmişlik düzeyindeki Arjantin (9,3 yıl), Şili (9,7 yıl), Meksika (8,7 yıl), Malezya (9,5 yıl), Yunanistan (10,5 yıl) ile İran (7,2 yıl), Ürdün (8,6 yıl) ve Libya’nın (7,3 yıl) dahi gerisinde bulunmaktadır.

Diğer taraftan, yetişkin nüfusun (25-64 yaş) yalnızca % 3’ü yükseköğrenim görmüştür. Buna karşılık OECD ülkelerinde yükseköğrenim görenlerin oranı % 30 olup, Türkiye’nin iki katından fazladır (OECD, 2011).

Yetişkin nüfusun eğitim düzeyine ilişkin ulusal ve uluslararası veriler, Türkiye’nin geçmişte eğitim için yapmış olduğu yatırımların yetersiz kaldığını, insan sermayesi birikimi bakımından ülkemiz ile gelişmiş ülkeler arasındaki açığın ciddi boyutlarda olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Okulöncesi eğitim: Yaşama güçlü başlangıç

Çocuklara erken yaşlarda sağlanan düzenli bir okulöncesi eğitim, hem eşitlikle hem de eğitimin niteliğiyle yakından ilişkilidir. Okulöncesi eğitim, her şeyden önce dezavantajlı çocukların diğer akranlarıyla eşit koşullarda ilköğretime başlaması için fırsat sunar. Ayrıca, nitelikli bir okulöncesi eğitim, çocukların gelecekteki okul başarıları ve eğitimde kalma süreleri üzerinde etkili olur ve yalnızca çocukların değil, ailelerin ve bir bütün olarak toplumun gelecekteki refahını etkiler.

*kavak@hacettepe.edu.tr

Grafik 1, okul öncesi eğitime (3-5 yaş) katılım düzeylerindeki eğilimi göstermektedir. Buna göre; okul öncesi eğitimde net okullaşma oranı % 29,9’dur. Bu oran 4-5 yaş grubunda % 43,1’e yükselmektedir. Bu oranın çoğunluğu da ana sınıfına (5 yaş) aittir. Bir başka deyişle, Türkiye’de okulöncesi eğitim, ancak ana sınıfı yaş grubunda bir ölçüde yaygındır.

“Gelişmiş ülkelerde, örgün eğitime başlama yaşı giderek daha erken

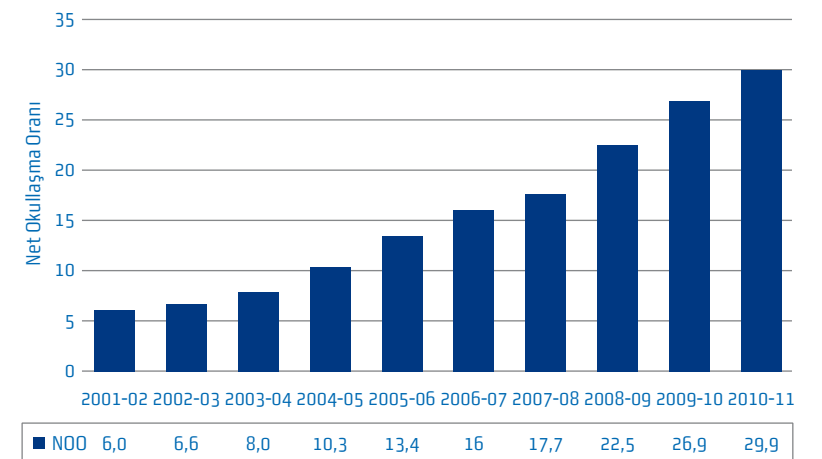
yaşlara yönelme eğilimindedir.” Ülkemiz okulöncesi eğitimi uzun süre ihmal etmiş olup bu okullaşma oranıyla, yalnızca gelişmiş ülkelerin değil, gelişmekte olan ülkelerin bile gerisinde bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde okula başlama yaşı neredeyse 3-4 yaşına inmiştir. Bir başka deyişle, örgün eğitime başlama yaşı giderek daha erken yaşlara yönelme eğilimindedir (Eurydice, 2012). Nitekim okul öncesi eğitime katılımda OECD ülkeleri ortalaması %70’i aşmıştır (OECD, 2011). Yine, UNESCO verilerine göre gelişmiş ülkeler ortalaması % 79, gelişmekte olan ülkeler ortalaması ise % 39’dur.

İlköğretim: Nitelik ve eşitlik sorunları

Avrupa Birliği eğitim sistemlerinde, örgün eğitimden erken terkleri de önleyerek, zorunlu eğitimin uzatılması yönünde belirgin bir eğilim vardır. Türkiye, 1997 yılında

GRAFİK 1

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE OKULLAŞMA ORANLARINDAKİ EĞİLİMLER (2001-2010 / 3-5 yaş)



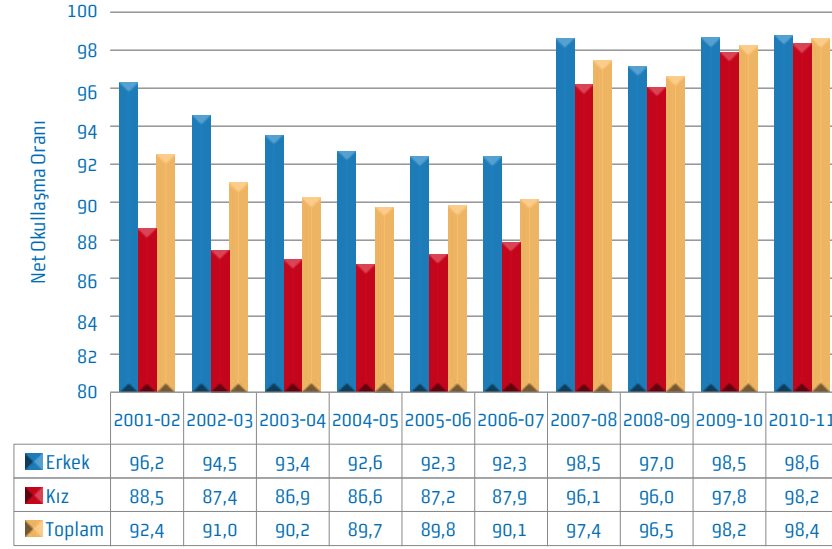
Kaynak: (1) Kavak, 2010. (2001-2008 yılları).
(2) MEB. Millî Eğitim İstatistikleri 2010-2011.

çıkarılan 4306 sayılı yasa ile zorunlu eğitim süresini beş yıldan sekiz yıla çıkarmış ve aynı yıl ilköğretimde büyük bir

özellikle kız çocuklarının eğitimine yönelik politika ve kampanyaların etkisini gösterdiği söylenebilir.

GRAFİK 2

İLKÖĞRETİMDE CİNSİYETE GÖRE NET OKULLAŞMA ORANI EĞİLİMİ (2001-2010)



Kaynak: (1) Kavak, 2010-2011.

(2) MEB, 2007-2008 öğretim yılından itibaren TÜİK-ADNKS veri tabanını kullanarak hesaplama yapmıştır.

atılıma geçmiştir. Toplum da bu atılıma büyük bir sahiplenme göstermiş ve hem maddi hem de manevi yönden büyük bir destek sağlamıştır. Sivil toplum kuruluşları, bağışçılar, sanatçılar, sporcular ve medya organları, özellikle kız çocuklarının eğitim görmesi konusundaki çalışmalarıyla ve “Haydi Kızlar Okula”, “Baba Beni Okula Gönder” gibi kampanyalarla topluma önderlik etmiş ve eğitim yapıları için bağışlarda bulunmuştur. Nitekim tüm bu çabaların sonunda Türkiye bugün, ilköğretimde evrenselleşme ve cinsiyet eşitliği noktasını yakalamıştır. Bununla beraber, nitelikli eğitime erişim ve okullarına düzenli devam edemeyen çocukların eğitim hakkından tam ve eşitlik içinde yararlanması konularındaki güçlükler önemini korumaktadır.

MEB 2010-11 öğretim yılı verilerine göre Türkiye’de ilköğretim kurumlarında 10 milyon 981 bin öğrenci öğrenim görmektedir. İlköğretimdeki öğrencilerin yaklaşık dörtte biri (2 milyon 415 bin) köy okullarında öğrenim görmektedir.

Grafik 2, ilköğretime katılım eğilimini göstermektedir. Buna göre 2010-11 öğretim yılında ilköğretimde net okullaşma oranı % 98,4’tür ve ulusal düzeyde cinsiyet eşitliği sağlanmıştır. Bu bağlamda, ilköğretime evrenselleştirmekte,

“Sınıf büyüklükleri ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları bakımından iller arasında büyük dengesizlikler bulunmaktadır.” İlköğretimdeki evrenselleşmeye karşın, derslik başına düşen öğrenci sayısı (sınıf büyüklüğü), öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve ikili eğitim konusundaki eşitsizlikler önemini korumaktadır. Örneğin; derslik başına düşen öğrenci sayısında Türkiye ortalaması 31’dir. Ancak derslik başına düşen öğrenci sayıları illere göre büyük farklılıklar göstermekte ve 15-53 arasında dağılmaktadır. İstanbul, Şanlıurfa, Gaziantep, Van ve Diyarbakır illeri 44-53 arasındaki sınıf büyüklükleriyle dikkat çeken iller arasındadır.

Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ortalaması 21’dir. Derslik başına düşen öğrenci sayısındaki iller arası dengesizliğe benzer biçimde, öğretmen dağılımında da dengesizlikler bulunmakta ve iller arasında 10-34 arasında değişmektedir. Örneğin; Şanlıurfa, Van, Gaziantep, İstanbul ve Ağrı illerinde neredeyse iki kat (27-34 arası) öğrenci düşmektedir. İlköğretimdeki bu iki dengesiz duruma “ikili öğretim”de eşlik etmekte ve DPT 2010 Yılı Programı verilerine göre 2008-2009 öğretim yılında ilköğretim öğrencilerinin yarısından fazlası ikili eğitim görmektedirler.

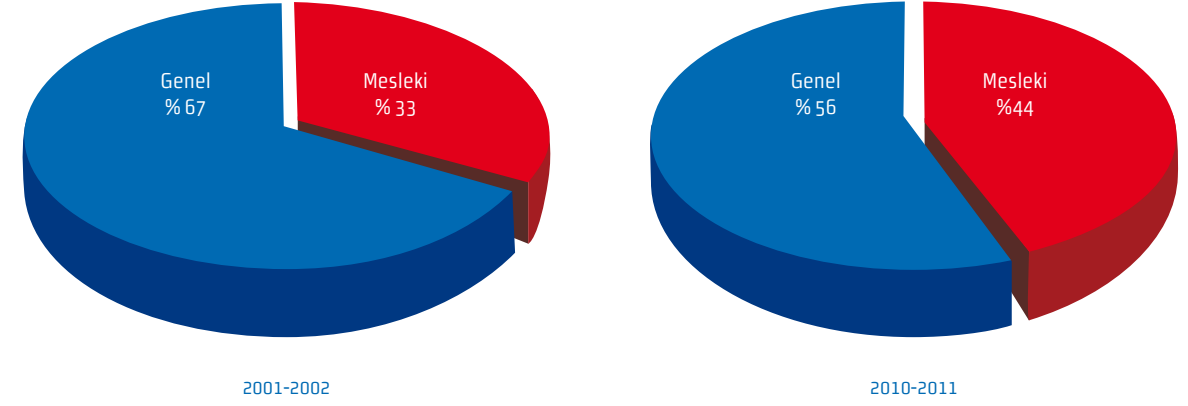
Türkiye ilköğretimde evrenselleşme ve cinsiyet eşitliğini yakalamıştır. Ama, nitelikli eğitime erişim ve okullara düzenli devam konularındaki güçlükler önemini korumaktadır.

Türkiye, ‘UNESCO Herkes İçin Eğitim 2000’ hedefleri arasında yer alan, ilköğretimin 2015 yılına kadar evrenselleştirilmesi ve 2005 yılına kadar cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ilişkin hedefleri hemen hemen gerçekleştirmiştir. Bununla beraber, belirli risk gruplarının sistemli olarak izlenmesi ve önlem alınması gereği açıktır.

GRAFİK 3

ORTAÖĞRETİM İÇİNDE MESLEKİ VE GENEL EĞİTİMİN PAYLARINDAKİ EĞİLİM

(%, 2001-2002 ve 2010-2011)



Kaynak: MEB (Farklı yıllar). Milli Eğitim İstatistikleri 2001-2002 ve 2010-2011’den hesaplanmıştır.

Ortaöğretim: Yaygınlaşma güçlükleri ve cinsiyet eşitsizliği

Ortaöğretim, pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de en fazla güçlüğün yaşandığı eğitim kademesi olarak dikkat çekmekte ve sık sık değişikliklere konu olmaktadır.

MEB 2010-11 öğretim yılı verilerine göre, ortaöğretimdeki toplam öğrenci sayısı 4 milyon 749 bindir. Bu öğrencilerin % 16,4’ü (778 bin) açık öğretim liselerinde öğrenim görmektedir. Mesleki ve teknik öğretim liselerinin toplam ortaöğretim içindeki payı son on yılda % 33’ten % 44’e yükselmiştir (Şekil 3). Liselerde mesleki eğitimin payına ilişkin OECD ortalaması %46, AB ortalaması

UNESCO ve BM tarafından belirlenen küresel hedefler çerçevesinde, 2005 yılında sağlanması gereken ortaöğretimde cinsiyet eşitliği, ülkemiz tarafından 2010 yılında bile gerçekleştirilememiş bir hedeftir.

%48’dir. Ancak ülkelere göre çok farklı oranlar vardır. Örneğin bu oranlar; Avusturya, Belçika ve Çek Cumhuriyeti’nde % 70’in üzerinde iken, İtalya, Japonya, Kore’deki oranlar %25’den düşüktür (OECD, 2011).

Ortaöğretime katılımın en önemli belirleyicisi olan ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarına bakıldığında, son yıllardaki

oranların % 85 civarında bir istikrar kazandığı görülmektedir. Bu bağlamda, ilköğretime tamamlayan 13-14 yaş grubunun yaklaşık % 15’i örgün eğitim sisteminden ayrılmaktadır.

Grafik 4’teki verilere göre, ortaöğretimde net okullaşma oranı % 69’dur. Ancak kız çocuklarının okullaşma oranı biraz daha düşük olup % 66’dır. Buna göre cinsiyet oranı 0.91’dir. Her ne kadar Türkiye ortalamaları daha ümit verici görünse de, kız çocuklarının ortaöğretime kayıtlı olma durumları iller bazında ele alındığında daha dengesiz ve dramatik bir görüntü ortaya koymaktadır. Örneğin Bilecik, Erzincan, Karabük, Eskişehir ve Bolu illerinde kızların okullaşma oranları Türkiye ortalamasının oldukça üzerindeyken Ağrı, Muş, Bitlis, Van ve Şanlıurfa illerinde %30’dan düşüktür. Bu tablo, kız çocuklarının ortaöğretime katılımları konusunda yöreler arasındaki belirgin farklılıkları ve cinsiyet eşitsizliğini yansıtmaları bakımından çok önemlidir.

Ortaöğretime katılımı ilgili uluslararası gelişmelere bakıldığında, OECD ülkelerinin çoğunluğunda ortaöğretim çağındaki ergenlerin 11-12 yıl örgün eğitime erişim olanağına sahip oldukları görülmektedir. Örneğin 15-19 yaş grubunun OECD ülkeleri ortalaması %82’dir (OECD, 2011). UNESCO ve Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen küresel hedefler çerçevesinde, 2005 yılında sağlanması gereken ortaöğretimde cinsiyet eşitliği, ülkemiz tarafından 2010 yılında bile gerçekleştirilememiş bir hedef olarak öne çıkmaktadır.

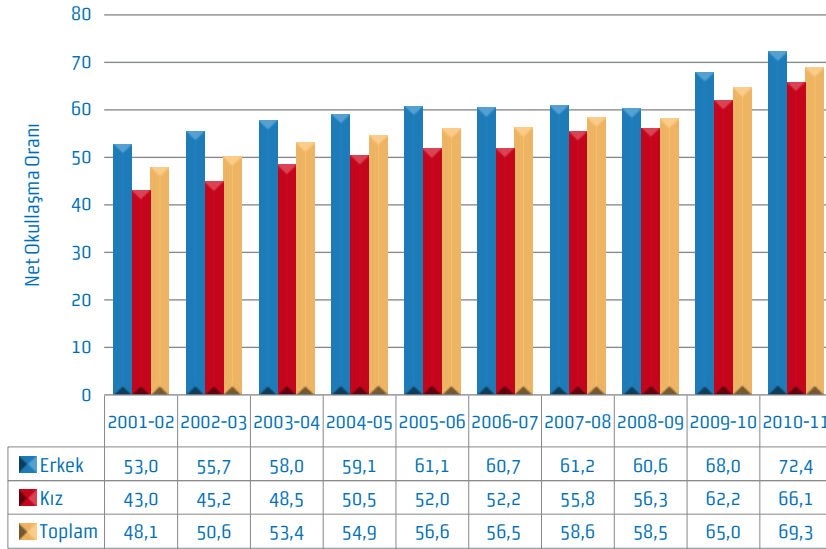
İlköğretim kademesinde olduğu gibi ortaöğretim hizmetinin sunulmasında da çeşitli boyutlarda iller arasında ve okul türlerine göre bazı eşitsizlikler-dengesizlikler bulunmaktadır.

Örneğin, derslik başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması 34 iken, bu sayı genel ortaöğretimde 31'e düşerken, mesleki-teknik öğretimde 38'e çıkmaktadır. Yine,

Ortaöğretimdeki öğrenci başarılarındaki düşüklük ve yükseköğretime geçiş oranları ayrıca irdelenmeye değer konular olarak gündemde bulunmaktadır. Ortaöğretimle ilgili bu tablo, eğitim olanaklarının/kaynaklarının ortaöğretim kademesinde okul türlerine göre dengesiz bir biçimde dağıtıldığını açıkça göstermektedir.

GRAFİK 4

ORTAÖĞRETİMDE CİNSİYETE GÖRE NET OKULLAŞMA ORANI EĞİLİMİ (2001-2010)



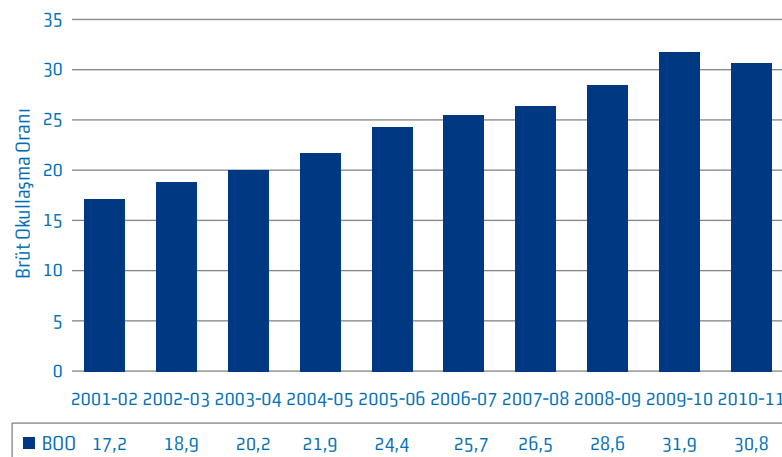
Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri 2010-2011.

Karabük, Isparta, Çankırı, Bilecik ve Tunceli illerinde 14-22 arasında değişirken, İstanbul, Şanlıurfa, Adıyaman, Gaziantep, Hakkari, Diyarbakır ve Batman illerinde Türkiye ortalamasının çok üzerindedir (41-56 arası). Bu verilere paralel biçimde, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalaması 18 iken bazı illerin (Hakkari, Şırnak, Batman, Şanlıurfa 26'nın üzerinde) ortalamaları Türkiye ortalamasının çok üzerindedir.

Ortaöğretimdeki eşitsizliklerin başka bir boyutu da okul türleri arasındaki eşitsizliklerdir. MEB 2010-11 öğretim yılı verilerine göre, Anadolu liseleri, fen liseleri ve Anadolu öğretmen liselerinde derslik başına düşen öğrenci sayısı 18-27 arasında değişirken, bu sayı genel liseler ve meslek liselerinde, sırasıyla 38 ve 45'e yükselmektedir. Yine, ilköğretime benzer biçimde ortaöğretim kurumlarında da, özellikle genel ve meslek liselerinde ikili eğitim yaygındır. Diğer taraftan, liselerdeki okul terklerinin yüksekliği de (%8.2) (ERG, 2011) ortaöğretimin verimliliğinin sorgulanması bakımından büyük önem taşımaktadır.

GRAFİK 5

ÖRGÜN YÜKSEKÖĞRETİMDE BRÜT OKULLAŞMA ORANLARI EĞİLİMLERİ (2001-2010)



Kaynak: Kavak, 2010. (2001-2009 yılları)
Günayve Günay, 2011 (2010-11 öğretim yılı, lisansüstü öğretim hariç).

Yükseköğretime katılımı ilgili eğilimlere baktığımızda, son on yılda yükseköğretimdeki öğrenci sayısı 3 milyon 817 bine ulaşmıştır. Bunun %55'i (2 milyon 103 bin) örgün yükseköğretim öğrencisidir. Yine son on yılda örgün

Yükseköğretime olan talep yaklaşık bir buçuk milyon ile 1.9 milyon arasında değişmektedir. Buna karşılık sağlanan arz (yerleşen) ise, açık öğretim hariç 634 bine ulaşmıştır.

yükseköğretimdeki brüt okullaşma oranı %17.2den %30.8'e yükselmiştir (Şekil 5). Cinsiyet oranı son on yılda 0.75'den 0.83'e yükselmiş olmasına karşın kızların aleyhine olan cinsiyet farklılığı devam etmektedir ve oldukça yüksektir.

UNESCO verilerine göre (2009); yükseköğretimde brüt okullaşma oranı bakımından 1999-2006 döneminde Dünya ortalaması %18'den %25'e yükselmiş ve her gruptaki ülkeler grubunda önemli artışlar ortaya çıkmıştır. Örneğin; geçiş ekonomilerinde %39'dan %57'ye, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde %38'den %60'a, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa grubu ülkelerinde ise %61'den %70'e yükselmiştir. 1995-2009 yılları arasındaki OECD verilerine göre, sözkonusu dönemde OECD yükseköğretim sistemlerinde ortalama olarak 8 puanlık bir büyüme ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin büyüme oranı da OECD ortalamalarına yakın olmuştur. Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Finlandiya en yüksek artışı sağlayan ülkeler olmuştur (OECD, 2011).

Vincent-Lancrin'in (2008) yükseköğretime giriş oranlarındaki büyümenin devam edeceği varsayımına dayalı projeksiyonlarına göre; 2005-2025 yılları arasında OECD ülkeleri içinde en hızlı büyümeyi Türkiye'nin yapacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'yi izleyecek ülkelerin Meksika ve Hollanda olacağı tahmin edilmektedir.

Yükseköğretim sistemimizde, son yıllarda hem kamu hem de vakıf üniversitelerinde önemli kapasite artışları ortaya çıkmış, yaş kompozisyonu giderek genişleme eğilimi göstermiş, buna

karşın yükseköğretim sistemimiz belki de ilk kez 100 bin civarında bir kontenjanın boş kalması gibi bir olguyla karşı karşıya kalmıştır.

Yükseköğretime katılımı ilgili tüm bu veriler; Türkiye'nin gençleri için sağladığı kapasitelerin talebi karşılamada yetersiz kaldığını ve gelişmiş ülkelerin oldukça gerisinde bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Bu arada, arzı hızla arttırmaya yönelik çabaların da, özellikle öğretim üyesi yetersizliği nedeniyle, yükseköğretimde nitelik tartışmalarını beraberinde getirdiğini vurgulamak gerekir.

Sonuç ve öneriler

Makalenin başlangıç kısmında verilen, ülkemizin mevcut insan sermayesi birikimine ilişkin veriler, gelişmiş ülkelerle aramızdaki eğitim açığının ciddi boyutlarda olduğunu göz önüne sermektedir. Yine, UNDP İnsani Gelişim Raporu 2011'in "beklenen eğitim süresi"ne (expected years of schooling) ilişkin uluslararası veriler, gerekli eğitim yatırımları yoluyla her kademedeki eğitim kapasitelerimizde ciddi bir artış sağlayamaz isek, bugünkü kuşaklarımızın da gelişmiş ülkelerdeki akranlarıyla arasındaki eğitim açığını kapatamayacağını göstermektedir (Türkiye 11,6 yıl ve 187 ülke içinde 114. sırada, OECD ortalaması 15,9 yıl). Bu açığın farkında olarak ortaöğretim ve yükseköğretime erişimin artırılması yönünde alınabilecek önlemler şunlardır:

Türkiye'nin gençleri için sağladığı kapasiteler gelişmiş ülkelerin oldukça gerisindedir. Arzı hızla arttırmaya yönelik çabaların da, özellikle öğretim üyesi yetersizliği nedeniyle, yükseköğretimde nitelik tartışmalarını beraberinde getirdiğini vurgulamak gerekir.

- Okul öncesi eğitimi yaygınlaştırma politikaları, dezavantajlı gruplara öncelik verilerek ve kararlılıkla sürdürülmelidir. Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, okul öncesi eğitim almış çocukların ileride eğitim sisteminden daha fazla yararlanmalarını da beraberinde getirecektir.

- İlköğretimin niteliği artırılmalıdır. Nitelikli bir ilköğretim, ailelerin eğitimin değerine ilişkin algılarını olumlu yönde etkileyecek ve çocukların daha ileri eğitime devam olasılıklarını arttıracaktır.

- Zorunlu eğitim süresi konusu gerçekçi bir yaklaşımla ele alınmalı ve zorunlu eğitim süresi, 5 yaşı da (okul öncesi eğitimi) kapsayacak şekilde 9 yıla (1+8) uzatılmalıdır. Ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alınması ancak 2015 yılından sonra gündeme getirilebilir. Önümüzdeki 3-4 yıllık sürede Türkiye tüm gücünü, 5 yaşın yaygınlaştırılması ve temel eğitimin niteliğinin iyileştirilmesi üzerine yoğunlaştırmalıdır.

- Ortaöğretim kapasitelerinin genişletilmesi ve ortaöğretim için kırsal kesimden kentlere gelecek gençlerin barınma (yurt) ve yaşam giderleri gereksinimlerinin karşılanması sürekli bir mücadele alanı olmalıdır.

Yükseköğretimi her ile yaygınlaştırma politikalarında değişikliğe gidilmeli ve gençler için daha nitelikli yükseköğretim hizmeti sunma olanağı bulunan cazibe merkezleri üzerinde yoğunlaşılmalıdır.

- Ortaöğretimdeki okul terklerinin yüksek olması ortaöğretimin yaygınlaşmasındaki temel etkenlerden birisidir. Bu nedenle, ortaöğretimde okul terkleri ve okula düzenli devam konuları üzerindeki çalışmalar yoğunlaştırılmalı ve bu sorunların giderilmesi için eylem planları ortaya konulmalıdır.

- Ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinde cinsiyetler arasındaki açık hala yüksektir. Bu bağlamda, son yıllarda kız çocuklarının eğitime çekilmesine ve eğitimlerini sürdürmelerine yönelik kampanya ve pozitif ayrımcılık uygulamalarının ortaöğretim ve yükseköğretimdeki kız öğrencilerini de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerekir. Örneğin; burs miktarlarının artırılması, kız yurtlarının artırılması ve ortaöğretim hizmetinin daha küçük yerleşim birimlerine yaygınlaştırılması vb.

- Yükseköğretimi her ile yaygınlaştırma politikalarında değişikliğe gidilmeli ve gençler için daha nitelikli yükseköğretim hizmeti sunma olanağı bulunan ve akademik potansiyelin güçlü olduğu cazibe merkezleri üzerinde (Ankara, İstanbul, İzmir, Samsun, Erzurum, Konya, Denizli, Antalya, Mersin, Bursa, Eskişehir vb.) yoğunlaşılmalıdır.

- Yaşam boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde her yaştaki bireyler için her düzeyde eğitim arzı genişletilmelidir. Bu kapsamda, geçmişte daha ileri eğitim fırsatlarını kaçırmış olanları yeniden eğitime teşvik etmek amacıyla; akşam liselerinin yaygınlaştırılması, sınavsız yükseköğretim olanağı sağlanması ve lisansüstü eğitim fırsatlarını yaygınlaştırma gibi uygulamalar önerilebilir.

Kaynaklar

Barro, Robert and Jong-Wha Lee, April 2010, "A New Data Set of Educational Attainment in the World, 1950-2010." NBER Working Paper No. 15902. <http://www.barrolee.com/data/newtest.jsp> Erişim tarihi: 15.03.2012

DPT (2010). 2010 Yılı Programı. Ankara.

ERG (Eğitim Reformu Girişimi) (2011). Eğitim İzleme Raporu 2010. Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul.

Eurydice (2012). Key Data on Education in Europe 2012: Developments in European education systems over the last decade. Brussels: European Commission, eurostat.

Günay, D. ve Günay, A. (2011). 1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi / Journal of Higher Education and Science. Cilt/Volume 1, Sayı/Number 1, Nisan/April 2011; 1-22, DOI: 10.5961/jhes.2011.001.

Hoşgör, Ş. ve Tansel, A. (2010). 2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim, İşgücü, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yansımalar. İstanbul: UNFPA ve TÜSİAD. Yayın no: TÜSİAD/T/2010/11/505.

Kavak, Y. (2010). 2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim Sistemine Bakış. İstanbul: UNFPA ve TÜSİAD. Yayın no: TÜSİAD/T/2010/11/506.

MEB (Farklı yıllar). Milli Eğitim İstatistikleri. Ankara.

OECD (2011). Education at a Glance 2011: OECD Indicators. Paris.

ÖSYM (2011). Yükseköğretime Girişte Okul Türü ve Öğrenim Durumuna Göre Başvuran-Yerleşen Aday Sayıları. <http://www.osym.gov.tr/belge/1-12381/yuksekogretime-giriste-okul-turu-ve-ogrenim-durumuna-go.html> Erişim tarihi: 18.09.2011.

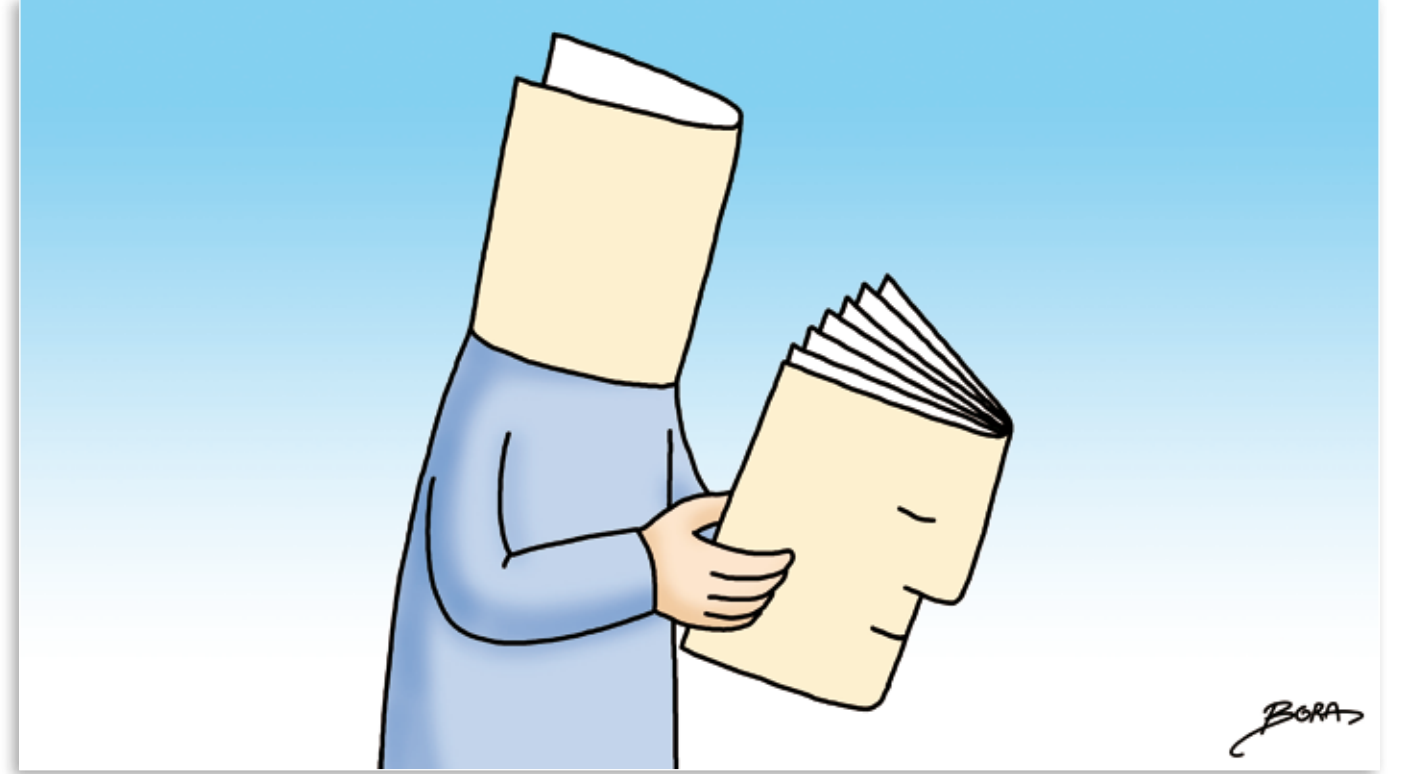
ÖSYM (Farklı yıllar). Yükseköğretim İstatistikleri.

TÜİK (2011). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları - 2010. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11 Erişim tarihi: 18.09.2011

UNDP (2011). Human Development Report. New York.

UNESCO (2009, 2010 ve 2011). EFA Global Monitoring Report. Paris.

Vincent-Lancrin, S. (2008). What is the Impact of Demography on Higher Education Systems? A Forward-looking Approach for OECD Countries. Higher Education to 2030: Volume 1-Demography. OECD – CERİ (Center for Educational Research and Innovation), 41-104.



EĞİTİCİLERİN EĞİTİMİNDE NEREDEYİZ?

Batuhan Aydagül

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) Koordinatörü

Alper Dinçer

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) Proje Uzmanı

Her toplumun en önemli zenginlik kaynağı nitelikli insan gücüdür ve her birey öğrenme ve yaratma potansiyeli ile doğar. Bu potansiyeli gerçekleştirmek için gerekli nitelikli eğitimin sağlanması devletlerin temel görevlerindendir ve nitelikli eğitim ancak nitelikli öğretmenlerle verilebilir. Bu yüzden öğretmenlik herkesin yapabileceği sıradan bir meslek değil ve ancak özel olarak donanmış bireylerin yapabileceği özel bir meslektir. Eğitim sistemlerini başarılı veya başarısız kılan temel faktörlerden biri öğretmenlerinin bu yeterliliklere ne ölçüde sahip olduğudur.

Sayırsız uluslararası çalışma, öğrencilerin okulda kazandıkları beceriler ve ülkelerin sosyal, toplumsal ve ekonomik kalkınması arasında kuvvetli bir pozitif ilişki olduğunu ortaya koyuyor ve her öğrencinin kaliteli eğitimden en fazla faydalanmasının ekonomik büyüme ve refahın en önemli belirleyicisi olduğunu gösteriyor.

Yine sayısız uluslararası çalışma, kaliteli eğitimin eşitlikçi biçimde sağlanabilmesi için bir numaralı okul etmeninin, nitelikli öğretmen gücü olduğunu vurguluyor.

Eğer gelecekte umutlu olmak istiyorsak, öğretmenlerden üstlenmelerini beklediğimiz rolün büyüklüğünü ve önemini içselleştirerek gerekli politikaları hızla geliştirmeli ve uygulamalıyız.

Mevcut öğretmen profili

Türkiye’de temel ve ortaöğretim kurumlarında 800 bine yakın öğretmen hizmet veriyor. Bu hali ile dershaneler ve diğer öğretim kurumlarında çalışan öğretmenleri dışarıda bıraksak bile, mevcut öğretmen nüfusu yükseköğrenim sahibi istihdamın yüzde

20'sinden fazlasını oluşturuyor.¹ Türkiye’de görelî olarak genç bir öğretmen nüfusu bulunuyor: 30 yaşından genç olan öğretmenler öğretmen nüfusunun yüzde 44’ünü oluştururken 23 TALIS ülkesinde² bu oran sadece yüzde 15.³ Bununla birlikte, öğretmenlerin eğitim durumu çok çeşitlilik göstermiyor; tamamına yakını ön lisans veya lisans derecesine sahip bulunuyor. Yüzde 61’i eğitim bilimleri fakültelerinden mezun. Bunu, yüzde 12 ile beşeri bilimler izliyor. Fizik, matematik, sanat ve davranış bilimlerinin toplam payı ise yüzde 15.⁴

Öğretmen eğitimi programlarındaki öğrenciler sosyoekonomik olarak dezavantajlı bir grubu oluşturuyorlar. Üniversitede öğretmen eğitimi programlarını ve işletme programlarını tercih edenleri karşılaştıran çalışmalar öğretmen eğitimi programlarını tercih edenlerin genellikle daha düşük gelirli ailelerden geldiklerini ve ebeveynlerinin daha düşük eğitimi olduğunu ortaya koyuyor. Ayrıca öğretmen eğitimi programlarına yerleşenlerin daha kalabalık aileleri var ve nüfus yoğunluğu daha düşük yerleşim birimlerinde yaşıyorlar.⁵

Öğretmen eğitimi programları öğrencilerin üniversite tercihleri arasında nadiren ilk sıralarda yer alıyor. Üniversite tercihi aşamasında öğretmen eğitimi programları genelde 7 ve 13. sıralar arasında tercih ediliyor. Diğer taraftan Tıp genelde üçüncü, İngilizce işletme ve Bilgisayar mühendisliği ise genelde beşinci sıralarda tercih ediliyor.⁶

Öğretmenlerin ekonomik durumlarının ve çalışma koşullarının parlak olduğunu söylemek pek mümkün değil. Öğretmenlerin yüzde 87’si kamuda yüzde 13’ü ise özel sektörde istihdam ediliyor. Özel sektörde istihdam edilenlerin yüzde 11’i herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmadığını bildiriyor; yani sigortasız çalışıyor. Ayrıca, öğretmenlerin yüzde 17’si

yarı zamanlı ve yüzde 5’i geçici olarak çalışıyor. Yarı zamanlı çalışanların tamamına yakını tam zamanlı bir iş bulamadığı veya işin niteliği yüzünden yarı zamanlı çalıştığını belirtiyor. Benzer biçimde geçici olarak çalışan öğretmenlerin yüzde 90’ı sürekli bir iş bulamadığı için geçici olarak çalıştığını bildiriyor. Eğitim kurumlarında çalışan profesyoneller (müdürler ve öğretmenler), hem kamu hem özel sektörde benzer eğitim seviyesine sahip avukat, doktor, mühendis ve veterinerlerden çok daha az kazanıyor. **Öğretmenler kamuda çalışan mühendislerle kıyasla yüzde 20, doktorlara kıyasla yüzde 30 daha az maaş alıyorlar.**⁷

Eğitim ve beşeri bilimler mezunları şu anki öğretmen nüfusunun yüzde 70’inden fazlasını oluşturuyor. Ancak bu bölümlerden

Eğitim kurumlarında çalışan profesyoneller, hem kamu hem özel sektörde benzer eğitim seviyesine sahip avukat, doktor, mühendis ve veterinerlerden çok daha az kazanıyor. Öğretmenler kamuda çalışan mühendislerle kıyasla yüzde 20, doktorlara kıyasla yüzde 30 daha az maaş alıyorlar.

mezun olanların sadece yüzde 65’i istihdam ediliyor. Üstelik eğitim ve beşeri bilimler mezunlarının istihdam olasılığı tıp, hukuk, mühendislik, mimarlık ve veterinerlik eğitimi alanlardan çok daha düşük. Bunun doğal sonucu olarak eğitim ve beşeri bilimler mezunlarının iş arama süreleri uzuyor, öğretmen adayları ortalama dokuz ay iş aramak durumunda kalıyor.⁸

Öğretmenlerin eğitimi ve atanması

Türkiye’de öğretmen eğitimi iki yoldan gerçekleştiriliyor. Eğitim fakültesi mezunlarına ek olarak fen-edebiyat fakültesi mezunları pedagojik formasyon aldıktan sonra öğretmen olarak çalışmaya hak kazanıyorlar. Eğitim fakültelerinin kalitesi üzerine ayrıntılı göstergeler bulunmuyor. Ancak eğitim fakültelerinde öğretim elemanı başına 32 öğrenci düşerken bu rakam diğer fakülteler için 20. Ayrıca eğitim fakülteleri kendi içlerinde de önemli biçimde farklılaşıyor. **Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi’nde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı**

7 TÜİK 2010 Hanehalkı İlgücü Anketi veri setinden ERG’nin hesaplamaları

8 TÜİK 2010 Hanehalkı İlgücü Anketi veri setinden ERG’nin hesaplamaları.

897 iken Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde bu sayı 12’ye kadar iniyor. Ayrıca, YÖK, sınıf mevcudu, bilişim altyapısı eksikliği, laboratuvar eksikliği gibi sorunlara işaret ederek fakültelerin derslerinin içeriğinin çok yetersiz kaldığını bildiriyor. Buna ek olarak, YÖK, öğretim elemanlarının büyük çoğunluğunun öğrencilerin duyuşsal hedefleri gerçekleştirmesine olumlu katkı sağlamadığının altını çizmekte.⁹

18-20 Kasım 2011’de Antalya’da gerçekleştirilen Ulusal Öğretmen Stratejisi Çalıştayı’nda öğretmen programları ve akademik yeterlilikler konusunda komisyon raporlarına yansıyan tespitler eğitim fakültelerinin mevcut kalitesi hakkında biraz daha yol gösterici: Buna göre, mevcut öğrenci seçim sistemi eğitim fakültelerine uygun öğrenci yerleştirilmesinde yeterli değil, öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği tutum ve becerileri kapsamıyor. Öğretim programlarında yeterli ve etkili biçimde öğretmenlik uygulaması ve okul deneyimi dersi uygulanmıyor. Öğretim programları materyal açısından desteklenmiyor ve öğretim programlarındaki ilgili dersler akademik yeterliğe sahip öğretim elemanları tarafından veriliyor.¹⁰

Hizmet öncesi eğitimlerini tamamlayan öğretmen adayları devlet okullarına atanabilmek için KPSS Genel Kültür ve Eğitim Bilimleri sınavları ile seçiliyorlar. Bu sınav sonucunda ortaya çıkan puanlar ve adayların tercihleri sonucunda öğretmen adayları devlet okullarına atanıyor veya atanmıyor. Tek aşamalı çoktan seçmeli merkezi sınav ile öğretmen ataması yapmak Türkiye’ye has bir uygulama ve temelde arz-talep dengesizliği ile açıklanıyor: 2011’de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 190 bin

Mevcut öğrenci seçim sistemi eğitim fakültelerine uygun öğrenci yerleştirilmesinde yeterli değil, öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği tutum ve becerileri kapsamıyor. Öğretim programlarında yeterli ve etkili biçimde öğretmenlik uygulaması ve okul deneyimi dersi uygulanmıyor.

başvuru arasından 45 bin öğretmen adayının ilk atamasını gerçekleştirdi.¹¹ KPSS eğitim bilimleri sorularını yanıtlayan

9 (YÖK, 2007).

10 (MEB, 2011a).

11 (MEB, 2012).

adayların sayısı ise 230 bin.¹² Ayrıca, Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Ömer Dinçer’in MEB’in toplam öğretmen açığını 126 bin olarak açıkladığını¹³ ve her sene eğitim fakültelerine yaklaşık olarak 60 bin öğrenci alındığını da bu çerçevede değerlendirmek gerekiyor.¹⁴ Yani, **MEB, ancak önümüzdeki iki veya üç sene daha öğretmen atamalarına devam edecek ve sonrasında resmi olarak öğretmen açığı ihtiyacı olmayacak. Son on yılda 160 bin civarında öğretmenin emeklilik veya başka bir sebeple işten ayrıldığı dikkate alındığında öğretmen talebi ve arzındaki dengesizliğin küçülmekten ziyade büyüyeceğini tahmin etmek makul görünüyor.**

Bu arz talep dengesizliği bir yandan öğretmen eğitimi programları mezunları için önemli bir sorun oluşturuyor ve devlet okullarına atanamayan ancak emek piyasasında faydalanabilecekleri başka becerileri de edinememiş pek çok “atanamayan öğretmen” eğitim politikaları gündeminin önemli sorunlarından birini oluşturuyor. Diğer taraftan arz talep dengesizliği kamuya çok geniş bir havuzdan en yetenekli adayları seçme olanağı tanıyor ve bu hali ile en nitelikli adayların işe alınabilmesi için önemli bir fırsat teşkil ediyor. Ancak KPSS’nin en nitelikli adayı seçme konusunda başarılı bir araç olup olmadığı sürekli sorgulanıyor. Öğretmen atamalarında özellikle alan bilgisinin ölçülmemesi sıkça üzerinde durulan bir eksiklik olarak vurgulanıyor.

Öğretmenlerin mesleki gelişimi

Eğitim öğretim sürecinin niteliğinin iyileştirilmesi planlı adımlarla ve ancak uzun dönemde hayata geçirilebilir. Öğretmenlik mesleği için uygun adayların öğretmen eğitimi programlarına çekilebilmesi ve öğretmen eğitim programlarının öğrencileri öğretmenlik mesleği için gerekli yeterliliklerle tam olarak donatması bugünden yarına gerçekleştirebileceğimiz hedefler değil. Bunları çok kısa bir süre içinde başarsak bile hali hazırda hizmet veren yaklaşık 800 bin öğretmenin mesleki gelişim ihtiyaçlarını karşılayacak ve onları mesleki olarak güçlendirecek mekanizmaları devreye

sokmamız gerekiyor. Bu noktada mesleğin ilk yıllarındaki uyum süreci ve sonrasındaki profesyonel gelişim seçeneklerinin çok iyi biçimde tasarlanması gerekiyor.

12 (ÖSYM, 2012b).

13 <http://www.haberturk.com/yasam/haber/719726-kpss-ile-atamaya-son>

14 (ÖSYM, 2012a).

Devlet okullarında göreve başlayan öğretmenler bir sene boyunca aday öğretmen statüsü taşıyorlar. Bu statü onları bir sene boyunca öğretmenlik mesleği için hazırlamayı hedefliyor ve yasal olarak açık biçimde tanımlanmış bir grup aşamayı içeriyor. Bu süreç içerisinde aday öğretmenlere bir rehber öğretmen de atanıyor. Bu düzenlemeler kağıt üstünde olumlu görünmekle beraber uygulamada ciddi sorunlar da çıkıyor. Aday öğretmenlerin önemli bir bölümü kırsal kesimde tek öğretmenli veya bransıyla ilgili rehberlik yapacak öğretmenin bulunmadığı okullarda, birleştirilmiş sınıflarda ve yatılı ilköğretim bölge okullarında göreve başlatılıyor. Bu öğretmenler danışacak rehber öğretmen bulmakta zorlanıyor. Yönetmelik aday öğretmenlere tek başına sınıf/ders verilmesini yasaklamış olmasına rağmen bu öğretmenlere sınıf/ders verilebiliyor ve tek öğretmenli okullarda görevlendirilebiliyorlar. Sonuçta aday öğretmenler sosyal ve kültürel yönden çok yabancı olduğu bölgelerde çevreyi bütün yönleriyle tanımadan göreve başlıyor ve özellikle Türkçe bilmeden okula başlayan öğrencilerin eğitiminde sorun yaşıyorlar.¹⁵

Öğretmenlerin mesleki gelişimi için gerçekleştirilen hizmet-içi eğitim programları ve uygulamaları çeşitli aksaklıklar nedeniyle amacına ulaşamıyor: Hazırlanan programlar öğretmenlerin mesleki gelişim ihtiyaçlarına dayandırılmıyor ve programların ne kadar başarılı olup olmadığı takip edilmiyor. Mesleki eğitim programlarını sunan eğiticiler çoğu zaman yeterli donanımına sahip olmuyorlar. Bunların doğal bir sonucu olarak öğretmenler mesleki gelişim programlarına katılmak istemiyorlar. Nitekim MEB, öğretmenlerin %30-%35'inin mesleki gelişim aktivitelerine hiç zaman ayırmadıklarını rapor ediyor. Diğer taraftan, öğretmenlerin yaklaşık %60'ı kendilerini mesleki performans bakımından yeterli bulurken, yaklaşık %30'u da gelişmeye ihtiyaç duyduklarının altını çiziyor.¹⁶

Değişim ve gelişim süreci

Özetle, derlenen bulgular belli başlı bazı önemli sorunları ortaya koyuyor: Eğitim fakülteleri öğretmen olmak için uygun ve nitelikli adayları çekemiyor. Eğitim fakültelerinin pek çok sorunu var ve öğrencilerine gerekli yeterlilikleri kazandırmakta çok önemli sıkıntılar yaşıyorlar. Öğretmen emeği piyasasında muazzam bir arz fazlası var ve yakın vadede bunun azalması mümkün görünmüyor. Bu arz fazlası en nitelikli adayları seçmek için önemli bir fırsat iken öğretmen seçim sistemi tek aşamalı ve çoktan seçmeli bir sınav ile gerçekleştiriliyor. Bu sistem ise nitelikli öğretmenleri seçmek

için yeterli değil. Öğretmenler mesleğe ilk adımlarında gerekli ve yeterli desteği almıyorlar ve mesleki gelişim öğretmenler tarafından faydalı bir faaliyet olmaktan ziyade geçmişteki kötü deneyimlerin de etkisiyle bir yük olarak değerlendiriliyor. Son olarak,

Aday öğretmenlere tek başına sınıf/ders verilmesi yasak olmasına rağmen bu öğretmenler tek öğretmenli okullarda görevlendirilebiliyorlar. Sonuçta aday öğretmenler sosyal ve kültürel yönden çok yabancı olduğu bölgelerde, özellikle Türkçe bilmeden okula başlayan öğrencilerin eğitiminde sorun yaşıyorlar.

öğretmenlerin ekonomik durumları benzer eğitim seviyesine sahip diğer meslek mensuplarına göre epey geride bulunuyor.

Bütün bunların doğal bir sonucu olarak öğretmenlerin iş doyumunu çok alt seviyelerde kalıyor. Nitekim MEB, öğretmenlerin yaklaşık %50'sinin meslekteki doyum düzeylerinin orta derecede olduğunu ve iş doyum düzeyleri yüksek olan öğretmenlerin ise azınlıkta olduğunu bildirmekte.¹⁷ Buna ek olarak öğretmenlerin mesleklerine karşı olan algıları da bir hayli olumsuz: TALIS araştırmasına göre Türkiye'de öğretmenlerin yaklaşık yüzde 35'i bulundukları çevrede öğretmenlere saygı duyulmadığını ve yüzde 50'si öğretmenlerin hiç takdir edilmediğini düşünüyor.¹⁸

MEB de bu durumun farkında, nitekim tüm bu süreçleri kapsayacak şekilde öğretmen politikalarını ele alan bir strateji geliştirme süreci devam ediyor. Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Ömer Dinçer'in basına yansıyan açıklamaları öğretmen seçim sisteminin alan bilgisi ve alan öğretimi bilgisini de içerecek şekilde gözden geçirildiğini ortaya koyuyor. Ayrıca, hem öğretmenler hem müdürler için hedef odaklı performans yönetimi modelleri üzerinde çalışılıyor ve öğretmenler için özel kariyer basamakları oluşturularak öğretmenleri teşvik ve motive edecek bir dönüşüm planlanıyor. Son yıllarda MEB'in üzerinde yoğun biçimde çaba sarf ettiği öğretmen yeterlilikleri tamamlanma aşamasına gelmiş

bulunuyor ve her öğretmene kendi mesleki gelişim modelini tasarlama olanağı veren okul temelli mesleki gelişim programları devreye sokulmaya çalışılıyor.

Mesleki gelişim alanında sivil toplum da önemli bir rol oynayabileceğini gösteriyor: Öğretmen Akademisi Vakfı (ÖRAV) Öğretmenin Sınırı Yok projesi kapsamında gerçekleştirdiği Öğrenen Lider Öğretmen eğitimleri ile 51726 öğretmene ulaştı ve 100 bin öğretmene ulaşmayı hedefliyor. Öğrenen Lider Öğretmen eğitimleri düşünen, sorgulayan ve araştıran bir eğitim modeli çerçevesinde öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişimine yönelik eğitim faaliyetleri gerçekleştiriyor. Benzer biçimde Eğitim Reformu Girişimi (ERG) öğretmenlere eleştirel düşünme tutum ve becerilerini kazandırmaya yönelik olarak Düşünme Gücü Projesi'ni hayata geçirdi ve 4250 öğretmen ve 160 eğiticie ulaştı. Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) ise okul öncesi düzeyinde İlk Adım Projesi eğitimleri dahil olmak üzere 688 öğretmen ve 215 okul yöneticisine sınıf donanımı ve etkin kullanımı prensipleri, etkin öğrenme ilkeleri, öğretim stratejileri konularında eğitimler verdi ve vermeye devam ediyor. Sivil toplum ve kamu işbirliği eğitim sisteminin her aşamasında yenilikçi ve ilerici adımların atılması için çok önemli bir potansiyeli barındırıyor ve bu işbirliğini kuvvetlendirmek ve sıkılaştırmak eğitim sisteminin geçireceği reformu en iyi şekilde yönetmek için kilit öneme sahip bulunuyor.

Öğretmenlik mesleğinin geleceği için çerçeve

Elbette, mesleki gelişim ilerleme kaydedilmesi gereken politika alanlarından sadece bir tanesi ve tek başına bu alanda yapılacak reformların yeterli olacağını düşünmek yanıltıcı olur. Yeni nesil öğretmenler için İngilizce bilmek, kendilerini sürekli yenilemek ve en önemlisi dünya yurttaşı olmak birer öncelik olmalı. Öğretmenler gelişmeleri izlemek, irdelemek ve eleştirmek durumundalar ve meslekleri gereği entelektüel bir duruşa ve yaşama sahip olmalılar. Bu özellikleriyle öğretmenlerin, geçmişte Türkiye'de birçok yeniliğin öncüsü oldukları unutulmamalı. Bu nedenle öğretmen politikalarında izlenecek patikanın sadece belirli politika sorunlarına odaklı olmaktan ziyade öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği karmaşık nitelikleri yansıtacak bir öngörüye oturtulması büyük bir önem taşıyor.

Genç kuşakları geleceğin dünyasına hazırlamanın sorumluluğu öğretmenlerin omuzlarında bulunuyor. Bireylerin kazanmaları gereken beceri ve yetkinlikler zaman içinde hızla değişiyor ve 21. yüzyılda, klasik eğitim anlayışı yerini çok daha karmaşık eğitim modellerine

bırakıyor. Yeni bilgi ve iletişim platformları aktarıcı olarak konumlandırılan öğretmenin varlık nedenini ortadan kaldırırken, mevcut bilgi okyanusunda yüzmeyi öğretecek yeni bir öğretmene gereksinim doğuruyor. Bilgi çağında yeni nesil gençliğe yol gösterebilecek öğretmenlerin, eleştirel düşünme becerilerine hâkim, bilgiyi üretebilen ya da bilgiye nasıl ulaşılacağını bilen kişiler olması gerekiyor. Böyle bir öğretmenin elbette yaratıcı, çok yönlü ve “teknoloji gurusu” olması gerekiyor.

Böyle bir öngörüü gerçekleştirmek için kat etmemiz gereken uzun bir mesafe bulunuyor ve süre giden eğitim sistemi ve öğretmen yetiştirme modelimiz yüreklendirici olmaktan uzak bulunuyor. Bu süreçte ERG, eğitim politikası geliştirme ve izleme süreçlerinin veriyi temel alma, katılımcılık ve iletişime açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi belli bazı hayati temel ilkeler çerçevesinde örgütlenmesi gerektiğine inanıyor. Böyle bir çerçevede geliştirilecek strateji ve eylem planının hızla uygulamaya geçirilmesi için tüm ulusal kaynaklar harekete geçirilmeli. Türkiye'nin 2023 Vizyonu için en öncelikli hedeflerinden ve projelerinden biri öğretmenlerin statüsünü ve niteliğini artırmak olmalı.

Kaynakça

Caner, A., & Okten, C. (2010). Risk and career choice: Evidence from Turkey. *Economics of Education Review*, 29(6), 1060-1075.

MEB. (2010). Ortaöğretim ÖBBS Raporu 2006. Ankara.

MEB. (2011a). MEB Öğretmen Strateji Çalıştayı Alt Komisyon Raporu. Antalya: MEB.

MEB. (2011b). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2010-2011. Ankara, Türkiye: T. C. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

MEB. (2012). İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü 2011 Sayısal Veriler, Retrieved 20 Mart 2012, from http://ikgm.meb.gov.tr/sayisal_veriler.asp?ID=207

OECD. (2009). *Creating Effective Teaching and Learning Environments First Results From TALIS*.

ÖSYM. (2012a). 2010-2011 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, Retrieved 20 Mart 2012, from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-12654/2010-2011-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri.html>

ÖSYM. (2012b). 2011 Kamu Personeli Seçme Sınavı (2011-KPSS) Lisans Düzeyi (A Grubu ve Öğretmenlik) Sonuçları, Retrieved 20 Mart 2012, from <http://osym.gov.tr/dosya/1-57977/h/2011-kpss-sonuclarina-iliskin-sayisal-bilgiler.pdf>

TÜİK. (2012). Eğitim durumuna göre işgücü durumu, Retrieved 20 Mart 2012, from <http://www.tuik.gov.tr/>

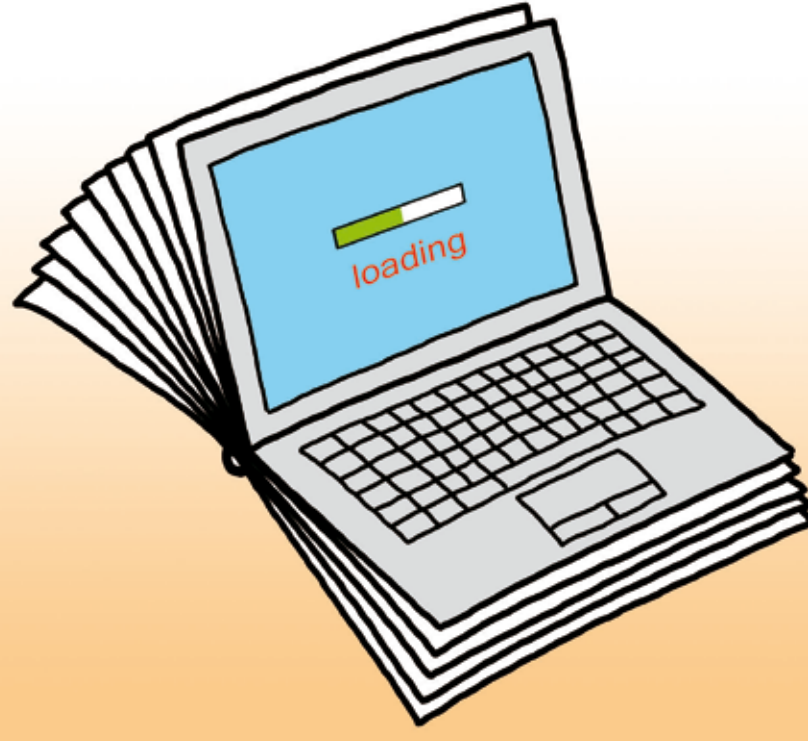
YÖK. (2007). Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi. Ankara: YÖK.

¹⁵ (MEB, 2011a).

¹⁶ (MEB, 2010).

¹⁷ (MEB, 2010).

¹⁸ TALIS mikro veri setinden ERG'nin hesaplamaları.



TEKNOLOJİ EĞİTİMDEKİ SORUNLARA ÇÖZÜM MÜ?

Prof. Dr. Petek Aşkar

TED Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı

Öğrenme bilimleri konusundaki araştırmalar, bilginin akışkanlığı ve örgütlenmesi, teknolojideki gelişmeler, iletişim biçimlerinin farklılaşması, kişilerin kazanması gereken bilgi ve becerilerin değişimi ve karmaşıklaşması, eğitimin sürekli olarak sorgulanmasına neden olmaktadır. Eğitim ise sanayi toplumunun özelliklerine göre oluşturduğu sistem ve roller ile kendisinden beklentiler arasında sıkışmış olarak arayışlarını sürdürmektedir. Bu çerçevede de teknoloji her zaman ilgi odağı olmuştur ve eğitimde çağdaş yaklaşımların ana eksenini oluşturmuştur. Eğitim, yeni olarak algılanan her teknolojik gelişmeyi kendi bünyesine alarak kullanabileceğini düşünmüştür.

Eğitimde teknolojinin kullanımının yakın tarihine bakalım olursak teknolojik ürün temelli çeşitli projeleri hemen hızla sayabiliriz. Radyo ile eğitim, televizyon ile eğitim, video destekli eğitim,

bilgisayar destekli eğitim, İnternet tabanlı eğitim. Son olarak da etkileşimli tahta ile tableti de bu sıralamanın içine alabiliriz. Görüldüğü gibi eğitim, gelişen her teknoloji ile ilgili olarak bir proje üretmiştir. Bu projelerin etki çalışmaları ve gerçekleştirilen kontrollü deneysel araştırmalar, teknoloji entegrasyonunun öğrenci başarısında az da olsa bir fark yarattığını göstermektedir. Geleneksel okul ortamlarında yenilikçi teknolojilerin etkisini alışılmış başarı kavramında aradığınız zaman sonuçların bu kadar çıkması bile sevindirici olabilir.

Öğretmenler, ebeveynler ve yöneticiler

Eğitimde teknolojinin yayılması ya da yaygınlaşmasının kilit unsuru öğretmenlerdir. Sistemin bütünsel desteğini sağlayanlar da yöneticilerdir. Öğretmenler “yeni” olarak sisteme giren teknoloji ile ilgili olarak ne düşünmekte ve

bunu nasıl algılamaktadırlar? Öğretmenlerin teknolojiyi benimsemesi sürecinde öğretmene verilecek desteğin şu sorular çerçevesinde ele alınması büyük önem taşımaktadır: i) Geleneksel eğitime göre, öğretmenler ne açıdan teknolojiyi yararlı görmektedirler? ii) Teknoloji öğretmenin değerleri, yaşantıları ve gereksinimlerine uygun mudur? Yoksa bu değerler ve bakış açısı da teknoloji ile değiştirilmek mi istenmektedir? iii) Teknoloji, öğretmenin kullanımı açısından basit mi yoksa karmaşık mıdır? Karmaşıklığı gidermenin yolları neler olmalıdır? iv) Teknoloji, öğretmenin farklı kullanımları için denenebilir mi ve bu kullanımlar diğer meslektaşları tarafından gözlemlenebilir mi?

Öğretmenin ve lider durumunda olan yöneticilerin teknoloji ile ilgisi algısı, görüşü, beklentileri ve birikimi çok önemlidir. Bunun da sadece kısa süreli öğretmen eğitimleri ile sağlanmasının, yapılan araştırmalarla mümkün olmadığı bilinmektedir. Bu tür projelerde belki de en önemli öğenin bireyler olduğu ve projenin sürdürülebilirliğinin de bireylere bağlı olduğu unutulmamalıdır. Süregiden hizmetiçi eğitimden farklı strateji ve yöntemlerin planlanması ve gerçekleştirilmesi için zaman ve emek harcanması gerekmektedir. Değişim beklentisinde olan “eğitimde teknoloji” projelerinde bireylere odaklanılması çok önemlidir. Bireyler değişmeden kurumların değişemeyeceğini unutmamak gerekir.

Her şeyden önce öğretmenin derslikte, donanımı kolaylıkla, rahatlıkla, hiç bir kaygı duymadan, çekinmeden kullanabilmesi ve teknik desteği her an alabileceğini düşünerek hareket etmesi birinci şarttır. Bir derslikteki donanımının alt yapısının son derece uygun hale getirilmesi ve öğretmenin aynı tahta kullanır gibi kaygı duymadan etkinlikleri yürütmesi bile zaman almaktadır. Öğretmenin, bu yeniliğin görece yararına, uygunluğuna, kolaylığına olan inancının gelişmesi ancak uygulamaların öğrencinin öğrenmesini daha kolaylaştırdığı ve kendi öğretme süreçlerinin daha etkin olduğunu görmesi ile olanaklıdır.

E-öğrenme, sosyal paylaşım vb. gibi uygulamalar ise evin ve ailenin bu süreçteki rollerini de öne çıkarmaktadır. Daha önceki teknoloji projeleri sadece okulla sınırlı iken, yeni gelişen teknolojilerinin zaman ve mekan ile sınırlı olmaması, ailenin de bu değişim içinde aynı öğretmen gibi algı, birikim ve görüşünün önemli olması,

günümüzde eğitimde teknoloji projelerinin karmaşıklığını bir kez daha ortaya koymaktadır. Ailenin bu süreçte desteklenmesi için planlamaların yapılması, bu tür teknoloji projelerinin başarısı için gereklidir.

Araştırma ve geliştirmenin önemi

Eğitimde teknolojik gelişmelere ürünsel değil eğitsel olarak bakarak, eğitimin en büyük sorunu olan nitelik ve nitelik dağılımdaki eşitsizliğin çözümü için ne yapılabileceği, sistemin bütünü dikkate alarak tartışılmalıdır. Oysa, gerçekleştirilen projelerde genellikle ilk amaç ürünün edinilmesi, daha sonra içeriğin sağlanması ve en son olarak öğretmenlerin hizmet içi eğitimi olmaktadır. Şimdiye kadar aile bu projelerin başarısı için bir etmen olarak görülmemiştir. Bu çerçevede araştırma ve geliştirmenin sözü bile geçmemekte, proje içinde en büyük payı ürünün kendisi almaktadır. Oysa süreçler bazında teknolojik gelişmelerin sağladığı olanaklara bakıldığında, projelerde farklı bir yapılanma söz konusu olmalıdır.

Eğitimde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yeniliklerden yararlanma iki eksende ilerlemektedir. Biri, bireyler arasındaki paylaşım ve etkileşimin sağlandığı ortamlardaki gelişmeler, diğeri ise zamandan ve mekandan bağımsız bireye özgü öğrenme ortamlarındaki gelişmelerdir. Bu iki konuda yapılacak araştırma ve geliştirme çalışmaları sadece Türkiye için değil, dünyaya örnek olacak yenilikleri içermektedir. Ancak bunun için temel ve disiplinlerarası çalışmalara ihtiyaç vardır. Özellikle, bilişsel süreçler, öğrenme ve bireysel farklılıklar konusunda yapılacak temel araştırmalar, hem öğrenme-öğretme süreçlerine yansıtacak, hem de sanal platformlarda geliştirilecek ortamlar için zemin hazırlayacaktır.

Gerçekleştirilen projelerde genellikle ilk amaç ürünün edinilmesi, daha sonra içeriğin sağlanması ve en son olarak öğretmenlerin hizmet içi eğitimi olmaktadır. Şimdiye kadar aile bir etmen olarak görülmemiştir. Araştırma ve geliştirmenin sözü bile geçmemektedir.

İletişim biçimlerimizi değiştiren güncel teknolojileri kullanarak; dinamik, etkileşimli, açık iletişim sağlayan, paylaşma ve yeniden kullanma olanağı sunan, içeriğini herkesin

kendisinin değiştirebildiği sosyal paylaşım platformları oluşturulabilmektedir. Bu teknolojilerin paylaşımcı ve sosyal yönü, öğretme - öğrenme ortamları açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Çevrimiçi öğrenme topluluklarının oluşması, öğrencilerin ve öğretmenlerin içeriğe ulaşım ya

Son yıllarda yapılan çalışmalardan biri bireysel farklılıklardaki örüntülerin çıkarılmasıdır. Özellikle öğrenme stilleri, bilişsel özellikler vb. nitelikle bireyleri konumlandırmak ve ona özgü bir öğrenme sağlamak eğitimde teknolojinin en başat araştırma konularından biridir.

da içeriği üreterek tartışma ortamlarında bulunması bütün dünyayı bir sınıf haline getirmektedir. Bu olanağın doğru olarak kullanılması, nitelikli eğitime erişime yol açabilecektir. Öğrenciler ise bunu ancak kendi eğitimleri sürecinde, öğretmenleri kanalıyla öğrenebilirler.

Diğer yandan bireysel farklılıkların dikkate alınarak, bireyin öğrenmesini sağlayan, denetleyen ve yönlendiren ortamların geliştirilmesi üzerinde dikkate değer çalışmalar gözlenmektedir. Sanayi tipi okul yapılanmasında sınıf ve zamanın sabit olduğu, öğrenme ve başarının da değişken olduğu kabulü vardır. Öğrenciler ise kendi yetileri doğrultusunda bu süreçte sıralanırlar. Oysa artık eğitim sistemlerinin bireyleri eleme değil, geliştirme üzerine kurgulanması ortak bir görüştür. Eğitimde nitelik bu şekilde kazanılabilir. Bu açıdan teknolojik gelişmeler, özellikle eğitim sisteminin bu yönde gereksinimlerine göre şekillenmeye başlamıştır. Bu birliktelik karşılıklı birbirini etkileyerek gelişirse eğitim açısından yararlı olacaktır.

Son yıllarda yapılan çalışmalardan biri bireysel farklılıklardaki örüntülerin çıkarılmasıdır. Özellikle öğrenme stilleri, bilişsel özellikler vb. nitelikle bireyleri konumlandırmak ve ona özgü bir öğrenme sağlamak eğitimde teknolojinin en başat araştırma konularından biridir. Bu çerçevede ele alınması gereken çalışma, dersleri ve konuları oluşturan kavramlar ve kavramlar arası ilişkilerin semantik olarak ortaya konulması ve bunların teknolojinin sağladığı olanaklarla sınanmasıdır. Bu çalışmalar, derslerin ya da konuların nasıl örgütlenmesi gereği üzerine de yol gösterici olacaktır.

Diğer bir konu ise, özellikle ilk ve ortaöğretim program geliştirme çalışmalarının odak noktası olan; ancak son yıllarda gerek AB, gerekse ABD yükseköğretimini de ilgilendiren, 21. yüzyılda öğrencilerin kazanması beklenen beceri ve yeteneklerin sınıflanması ve bunlar arasındaki bağlantıların öğrenme kaynakları ile ilişkilendirilmesi sorunu ile ilgilidir. Bu beceriler, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, iletişim gibi üst düşünme becerileri olduğu gibi, sorgulama, çözümleme, sıralama, sınıflandırma vb. gibi temel bilişsel becerileri de içermektedir. Öğrenme kaynaklarının ve öğrenme etkinliklerinin bu beceriler ile kaynaştırılması ve teknolojik ortamda etiketlenmesi bu kavramların örtük değil, açık olarak ortaya konması

ile mümkündür. Her hangi bir içeriğin teknolojik ortamda öğrenme materyali olarak kullanılması, bazı etiketlemeyi gerektirmektedir. Günümüzde öğretmenler, öğretme-öğrenme ortamlarında kullanılmak için ürettikleri etkinliklerde pek çok içerik ya da kaynağı kullanmaktadırlar. Bir etkinlik geliştirilirken, o etkinliği amacına uygun olacak şekilde destekleyecek öğrenme materyallerinin edinilmesi, öğretmenler açısından çok zaman tüketen ve yorucu bir aşama olmaktadır. Öğrenme kaynakları, öğrenmeyi desteklemek üzere yeniden kullanılabilen herhangi bir kaynak olarak tanımlanmaktadır. Bu süreci kolaylaştıracak ve hızlandıracak en önemli etken ise, istenen özellikleri sağlayan hazır, tekrar kullanılabilir ve farklı ortamlarda kullanılabilecek öğrenme materyallerine erişebilmektir ve bu da içeriklerin arandığı zaman erişilebilmesini sağlayan etiketlemeler ile mümkün olmaktadır.

Ele alınan bu araştırmaların ölçme ve değerlendirme sistemleri ile ilişkilendirilmesi ise başlı başına bir çalışma alanıdır. Özellikle süreç, ürün ve katkının değerlendirilmesinde elde edilen verilerin çeşitlenmesi ve bir yönüyle otomatikleşmesi konusunda yapılmakta olan çalışmalar, öğrencileri daha iyi tanıma ve öğrencilerin kendilerini daha iyi tanıma konusunda yol gösterici nitelikte olacaktır. Öğrencilere kendileri ile ilgili verilen bilginin sadece puan ile ifade edilmesi gelişme açısından hiçbir şey ifade etmemektedir. Bu kadar sınava odaklı ve bu kadar sınav yapılan bir ülkede, sınav sonuçlarının öğrenme, kazanım ve beceriler ile ilgili olarak bu kadar az bilgi vermesi ise düşünülmesi gereken bir husustur. Bu sonuçların eksiklerin giderilmesinde yol gösterici olması, öğrencilerin sadece ve sürekli olarak sorularla zaman geçirmesini ortadan kaldıracaktır.

Görüldüğü gibi, derinlemesine ve uzun soluklu araştırmalar belki de eğitimin kronikleşmiş sorunlarına çözüm getirecektir. Bu ise teknoloji kullanarak değil, teknolojiyi bir araç olarak eğitimin sorunlarının çözümünde kullanmak ile gerçekleştirilebilir.

Bu tür çalışmalar en az “uzay” çalışmaları kadar önemlidir ve uzun vadede daha da önemli olduğu görülecektir.

Bütün bunlar eğitimde araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin önemini ortaya koymaktadır. Bir ülkenin rekabet gücünün inovasyona (yenileşim) bağlı olduğu ve yenileşimin de araştırma ve geliştirme ile mümkün olabileceğinin her sektörde altı defalarca çizilmesine rağmen, ne yazık ki eğitim sektörü için böyle bir farkındalık bulunmamaktadır. Oysa milyonlarca bireyi ilgilendiren ve sürekli eleştirilen bir sektörün iyileştirilmesi için araştırma ve geliştirmeye, özellikle temel araştırmalara, modellemelere ihtiyaç varken, sektörü sadece edilgen olarak düşünmenin zararını herkes çekmektedir.

Eğitim sisteminin, kendi kontrolünü ele alamadığı gibi, diğer sistemlere etki etme yeteneğinin de çok zayıf olduğu görülmektedir. Edilgen durumdan etken duruma dönmeyi stratejik olarak ele almak gerekir. Etken hale gelmesi için ise inovasyon yeteneğini kazanması gerekir. Dolayısıyla eğitimde araştırma ve geliştirme çalışmaları için yeni düzenlemeler yapmak şarttır. Örneğin teknopark kavramının genişletilmesi ile birlikte “eğitpark”lar konusunda düzenlemeler ve teşvikler yapılabilir. Böylece eğitim sektörü edilgen durumdan etken duruma geçip, ülke için de katma değer üretebilir. Başka bir deyişle, “Diğer amaçlarla geliştirilen teknolojileri eğitimde nasıl kullanabiliriz?” sorusunun yerini “eğitim süreçleri için yararlı olabilecek teknolojileri birlikte nasıl geliştirebiliriz?” sorusu almalıdır.

Türkiye ve eğitimde teknoloji deneyimi

Türkiye, eğitimde teknoloji kullanımında yaklaşık otuz yıllık bir deneyime sahiptir. Bu süre zarfında geçirilen aşamalar, bilgisayarın okullara yerleştirilmesi, bilgisayar öğretimi, ders içeriklerinin çoklu ortam için geliştirilmesi, sınıflara bilgisayarın girmesi, öğretmenin çoklu ortam içeriklerini sınıfta sunarak dersi işlemesi olarak sıralanabilir. Öte yandan üniversitelerin eğitim fakültelerinde bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümleri kurularak sisteme hem öğretmen hem de uzman yetiştirme konusunda önemli

adımlar atılmıştır. Ancak bu konuda katma değer üretilip dünyaya varlığını göstermesi çok sınırlı ve cılız kalmıştır.

Türkiye’nin bu süre içinde edindiği deneyim, teknolojinin sihirli bir kutu olmadığı, sabırlı, çok yönlü ve uzun soluklu bir çalışmayı gerektirdiği yönündedir. Bu birkaç kişinin çabaları ile yürütülemeyecek kadar geniş bir katılım ile katkıyı gerektirmektedir. Milli Eğitim Bakanlığından üniversitelere, özel sektörden okullara kadar geniş bir yelpazeyi ilgilendirmektedir. Bütün bunların ortasında da araştırma ve geliştirmeye yapılan düzenlemeler ve teşvikler yer almalıdır.

Şimdi Türkiye, yeni bir eğitimde teknoloji projesi ile karşı karşıyadır. FATİH (Fırsatları Artırma Teknolojiyi İyileştirme Hareketi) projesi adı üstünde fırsatları artırma projesidir. Bunun nasıl bir fırsat yaratacağı bizim bu projeyi nasıl ele alacağımız ile ilgilidir. Kamuoyunda bilinen kısmı ile her dersliğe bir etkileşimli tahta ve her öğrenci ile öğretmene tablet alımı olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra içerik sağlama ve öğretmen eğitimi boyutları da üzerinde durulan konulardır. Bu çerçeve ile daha önce gerçekleştirilen projelerin sonuçlarına benzer sonuçların

Diğer bir konu ise, 21. yüzyılda öğrencilerin kazanması beklenen beceri ve yeteneklerin sınıflanması ve bunlar arasındaki bağlantıların öğrenme kaynakları ile ilişkilen,dirilmesi sorunu ile ilgilidir.

elde edilmesi kaçınılmaz olacaktır. Oysa FATİH projesi ile amaç, öğrencilere yirmibirinci yüzyıl bilgi ve becerilerini kazandırma, öğretme-öğrenme-değerlendirme süreçlerinde niteliği arttırma ve bu niteliği eşit bir şekilde yayma ise yukarıda sözü edilen çalışmalar dikkate alınarak planlamalar ve düzenlemelerin yapılması ve bunların tüm paydaşlara yayılması beklenir. Öte yandan projeye doğrudan bağlantısı olmayan alanların nasıl etkileneceğinin (ör: hizmetçi öğretmen eğitimi, enerji, sağlık, teknoloji üretimi, yayınevleri vb.) ve projenin sürdürülebilirliği gibi konuların da gözardı edilmemesi önemlidir.



Fotograf: AA - MUSTAFA SAĞIROĞLU

KIBRISLI TÜRKLER VE ARAFTA KALMAK

Mete Hatay

A rtık sonuna yaklaşan sonuncu “son şans” görüşmelerinden sonra iyice sıkıcı bir hale gelmiş olan Kıbrıs müzakerelerinin son durumu ile ilgili birşeyler okumak herhalde okuyucu adına pek eğlendirici olmasa gerek. Annan fiyaskosundan sonra yoğun uğraşlar sonucu tekrar başlatılan son görüşme sürecinin de artık sonuna geldiğini tüm Kıbrıs uzmanları teslim etmektedir. Annan planına önce evet kararı çıkartıp daha sonra “yumuşak hayır” dedikten sonra, Başkanlık seçimlerini de diğer iki hayırcı partinin desteğiyle kazanan Dimitris Hristofiyas tarafından “Kıbrıslı çözüm” çalışması olarak adlandırılan son görüşmeler, özellikle , Yönetim ve Mülkiyet konularında büyük bir çıkmaza girmiş durumdadır. Kıbrıs Rum Tarafı’nın AB Başkanlığını üstleneceği Temmuz ayından önce müzakereleri bu çıkmazdan kurtaracak uluslararası bir konferansa gidilmesi yönündeki Türk tarafının baskılarından kurtulmayı başarmak üzere olan Kıbrıs Rum lideri Hristofiyas, görüşmelerin daha uzun bir

zamana yayılmasına ihtiyaç olduğunu ve 2004 yılında yaşanan Bürgenstock tipi görüşme şekline uzak duracağını her fırsatta açıklamaya da devam etmektedir. Öte yandan, Hristofiyas kadar olmasa da, Annan Planı’na 2004 yılında hayır demiş muhafazakar Kıbrıslı Türk görüşmeci Cumhurbaşkanı Eroğlu’nun da bu tür çıkmazları bozmak için yapılması gereken gerekli yaratıcı manevraları yapmakta ise pek de başarılı olduğu söylenemez. Hal böyleyken, çok büyük bir belirsizlik içerisinde yaşamaya mahkum edilmiş Kıbrıs Türkleri’nin yoğun bir hayal kırıklığı ve tedirginlik içerisinde çırpındığını ve mutsuzluk oranının rekor seviyelere ulaştığı herkes tarafından gözlemlenmektedir. Bu yazıda daha çok Kıbrıslı Türklerin uzun yıllardan beri devam etmekte olan bu belirsizlik ortamı içerisindeki yaşamlarını aktarmaya ve bir tür “arafta kalma” hali olarak tanımlayacağım bu halin, Kıbrıs Türkleri’nin Türkiye ve Rum toplumuyla olan ilişkilerini nasıl etkilediğini anlatmaya çalışacağım.

İngiliz döneminin başlamasıyla birlikte yükselen ve her geçen gün biraz daha şiddete yönelen Yunan milliyetçiliğine karşı kendisini konuşturarak oluşan Kıbrıs’taki Türk kimliği, bu tepkisel haliyle 1950’lere gelindiğinde kitlesel halde Türk milliyetçiliğini kendisine şiar edinmişti. Üç yıllık Kıbrıs Cumhuriyeti’nin 1963 yılında yükselen şiddet olaylarının postalları altında kalmasıyla birlikte kendilerini silahlı enklavlarda bulan Kıbrıslı Türkler, o günden sonra, artık Kıbrıslı Rumlar’la birlikte yaşayamayacakları bir gelecek tahayyül etmeye başlamışlardı. 1974 yılına kadar militarize olmuş enklavlarda kurdukları değişik kurumlarla yaşamlarını idame ettirmişler ve Türkiye’nin onları kurtaracağı günü beklemişlerdi. 1974 yılında beklenen Türk müdahalesi gerçekleşikten sonra, özgürlüğe kavuştuklarına inanmışlar ve hatta 1983 yılında şiddet zoruyla kazanılmış bu coğrafyada kendi devletlerini kurma yoluna bile gitmişlerdi. Kuzeyde yaşayan Kıbrıslı Türklerin yarısına yakını, 1974’ten sonra Yeşil Hattın güneyinde kalan bölgelerden kaçarak kuzeye gelmiş kişilerden oluşmaktadır. Kuzeye geldikleri dönemde oradan kaçan 160,000 kadar Rumun yüzyıllardır yaşadıkları toprakları bırakmak zorunda kalmalarına da pek orali olmamışlardı. Uzun bir süre, zaman zaman yerleştikleri Kıbrıslı Rumlar’a ait evlerde buldukları bazı eşyalar ve objeler, onlara evlerin eski sahiplerini hatırlatsa da, kendilerine yıllarca yaşatılan mağduriyeti düşünerek ahlaki bir çelişki yaşamamaya çalışmışlardı. Kurumsal olarak dönemin liderliği de bu tür bir hafızayı canlı tutmak için büyük bir çaba göstermişti. Uzun yıllar, anma günleri, güney Kıbrıs’ın aksine eski köylerini değil yalnızca Kıbrıslı Türklere yapılan katliamları hatırlatmak için yapılıyordu kuzey Kıbrıs’ta. Güneyde kalan Türk topraklarının unutulması ve Kuzeyin yeni vatan olarak kurgulanması gerekiyordu. Bu siyasi proje çerçevesinde, dönemin Kıbrıs Türk liderliği özellikle 1990’lara kadar, tüm enerjisini Türkiye’nin desteğiyle kurdukları bu devleti tanıtmaya çalışmaya vermişti. Bu dönemde BM parametrelerine bağlı bir federal çözüm için düzenlenen müzakerelere katılmaya devam etmelerine rağmen, birçok Kıbrıslı Türk’ün gönlünde yatan arslan da bağımsız bir devlete sahip olmak olmuştur. Diğer yandan, Türkiye hariç hiçbir ülkenin KKTC’yi tanımaması, Kuzey Kıbrıs’ı tamamen Türkiye’ye bağımlı bağımsız bir ülke konumuna sokmuştu. Siyasi, askeri ve ekonomik faaliyetler ile seyahat etmek gibi aktivitelerin sadece Türkiye üzerinden yapılması zorunluluğu ve ayrıca gerekli maddi yardımın sadece Türkiye’den gelmesi, KKTC’yi dünyanın belki de en bağımlı bağımsız ülkesine dönüştürmüştü. Dünyaya açılan

tek bir kapıları vardı ve onun da koruyucusu ve anahtarının sahibi Türkiye devletiydi. Bağımsız oldukları yanılsaması içerisinde uzun yıllar Türkiye’nin de desteğiyle ayakta kalmayı bir şekilde başarmışlardı fakat Türkiye’nin desteğinin de bedelleri vardı. Parayı veren her zaman düdüğü de çalmak istiyordu. Türkiye’nin kuzeydeki siyasi tahakkümü de bunlardan biriydi. Bu durum zaman zaman çok boğucu bir hal alıyordu. Türkiye Kuzey Kıbrıs’ı kendisine benzetmek istiyordu. Tabii ki Kıbrıs Türkü’nü de. İktidara gelen her Türkiye hükümeti Kıbrıs Türkü’nü tahayyülündeki Türke benzetmek istiyordu. Kemalistler için yeteri kadar Atatürkçü değildi Kıbrıs Türkü. Bu doğrultuda yüzlerce Atatürk büstü ve heykel köy meydanlarına dikilmişti. Milliyetçilere göre daha da Türk olunması gerekiyordu, belli bir dönem her mahalleye bir ülkü ocağı açılmıştı. İslamcılar için ise daha iyi Müslüman olmaları gerekiyordu Kıbrıslıların. Bu yüzden, onlarca camii yapıldı Kıbrıs’ın birçok ücra köyüne.

1980’lerden başlayarak, bu durumu eleştiren Kıbrıs’taki sol kesim, Kıbrıslı Türklerin önüne yeni bir hedef koymaya çalıştı yıllarca. Sol kesimler bu durumun sürdürülebilir olmadığını ve bu tür bağımlılığın Kıbrıs’ın kuzeyini her geçen gün biraz daha Türkiye’nin arka bahçesine çevirdiğini iddia etmeye başlamışlar ve zamanla güçlenmeye başlamışlardı. Onlar için bu durumdan kurtulmanın tek bir yolu vardı o da BM parametrelerine bağlı iki bölge, iki toplumlu bir federasyondur. 2000’lerin başlarına gelindiğinde Kuzey Kıbrıs’ta yaşayan halkın iki siyasi proje etrafında kümeleştiğini görürüz. Bir tarafta KKTC’yi sonsuza

Çok büyük bir belirsizlik içerisinde yaşamaya mahkum edilmiş Kıbrıs Türklerinin yoğun bir hayal kırıklığı ve tedirginlik içerisinde çırpındığı ve mutsuzluk oranının rekor seviyelere ulaştığı herkes tarafından gözlemlenmektedir.

dek yaşatacağız diyenler, diğer tarafta ise Kıbrıs Türkleri’nin ancak Kıbrıslı Rumlar’la birlikte kuracakları bir federal devletle varlıklarını sürdüreceklerine inananlar.

Milenyumla birlikte Türkiye’de yaşanan bir dizi ekonomik krizin Kuzey Kıbrıs üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Binlerce kişi birikimlerini batan bankalarda kaybetmiş, yaşanan yüksek enflasyon, Kıbrıslı Türklerin mevcut gelirlerini yarı yarıya azaltmıştı. Federal çözüme inanan sol kesimin özellikle bu

dönemde birçok yeni taraftar bulmuş olması tesadüfi değildir. Türkiye’den gelen rekabetle kötü anlar geçiren Kıbrıs Türk sermayesi de ikinci guruba yavaş yavaş dahil olmaya ve çözüm sonrası Avrupa Birliği’ne üye olarak bu çıkmazdan kurtulacağına inanmaya başlamıştı.

2003 yılına kadar itirazlarını ve beklentilerini meydanları doldurarak gösteren federal çözüm taraftarı Kıbrıs Türkü, 2003 seçimiyle iktidarı ele geçirmeyi başarmıştı. Kıbrıs solu tarafından yıllarca seslendirilen ikinci siyasi proje gerçekleşebilirdi artık. Bu durum ilk aşamada meclisteki koltuk sayısına yansdı ve iktidarda uzun yıllardır sağ kesim tarafından dışlanan Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP), hükümeti ele geçirdi. İkinci aşama ise BM’nin bir yıl önce iki toplumun önüne koyduğu

İkibinlerin başlarına gelindiğinde Kuzey Kıbrıs’ta yaşayan halkın iki siyasi proje etrafında kümeleştiğini görürüz. Bir tarafta ‘KKTC’yi sonsuza dek yaşatacağız’ diyenler ve diğer taraftan Kıbrıs Türklerinin ancak Kıbrıslı Rumlarla birlikte kuracakları bir federal devletle varlıklarını sürdüreceklerine inananlar.

Annan Planı’nı referanduma götürmekti. Bu plan, yıllardır süren müzakerelerin ürünü olan ve yeni bir federal devletin tüm aygıtlarını düzenleyen bir çalışmayı ihtiva ediyordu. Plan’a göre Kıbrıslı Türkler kurulacak bu yeni ortaklığın eşit ortakları olacak ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de bir şekilde belli toprak ve mülk iadesi sonrası Kıbrıs Türk kurucu devletine dönüşecekti. Plan 2004 Nisan ayında iki toplumun önüne kondu ve oylanması istendi. Sonuç olarak, Kıbrıslı Türkler’in %65’i plana destek verdi. Öte yandan Kıbrıslı Rumlar ise Plan’ı %76’lık net bir sonuçla tarihe gömmeyi başaracaklardı. Güneyden gelen bu hayır oyu, bu defa, yıllarını çözüme adanmış olan sol kesimin inançlarına vurulan bir darbeye dönüşmüştü. Bir yıl sonra yapılan seçimlerde oylarını artırmalarına rağmen, Rum tarafının verdiği bu hayır oyu yüzünden, sol, kendi siyasi projelerini gözden geçirme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştı. Bu hayır oyunun çıkmasına en büyük katkıyı koyan solcu AKEL partisi kuzeydeki solcuların büyük bir hayal kırıklığı yaşamasına neden olmuştu.

Kıbrıs Türk solu 2008 yılına kadar iktidarda kalmayı başarmıştı. Fakat referandum döneminde halkı meydanlara sürükleyen ‘bir evetle dünyaya bağlanacağız’ sözleri bir türlü yerine getirilememişti. Öte yandan siyasi çözümsüzlük, Türkiye hükümetinin 30 yıldan beridir sürdürdüğü ekonomik politikalarını değiştirmek istemesi ve – özelleştirme ve devletin küçülmesi gibi – daha liberal politikaların uygulanmaya konması solu devlet çalışanları karşısında çok zor durumda bırakmıştı. Türkiye’den gelen yatırımların her geçen gün biraz daha artması – pozitif ayrımcılıkla kapalı bir ekonomide serpilmiş – yerel sermayeyi de rahatsız etmişti. Bu tip politikalara karşı yeniden cephe oluşturmaya başlayan sendikalar ve bazı sermaye kesimleri, Annan Planı’nı desteklemiş olmalarına ve son zamanlara kadar çözümcü bir siyaset izlemelerine rağmen, Adalet ve Kalkınma Partisi’yle (AKP) kapışma noktasına gelecekti. Sendikaların çıkışları ve AKP’nin bu çıkışlara verdiği sert karşılıklar ise iki ülke arasındaki ilişkileri hiç bir zaman görülmemiş bir şekilde gerecekti. Ekonomik politikalarının yanında, AKP’nin kuzey Kıbrıs’ta uygulamaya çalıştığı sosyal ve siyasi projeler de birçok değişik kesimin tepki göstermesine neden olmaya başlamıştı. Çok seküler bir yapıya sahip Kıbrıslı Türkler’e, imam hatip lisesi dayatılması, birçok köye yeni camilerin yapılması gibi uygulamalar, tüm kesimlerde “ne oluyoruz?” sorusunu gündeme getirmişti. Tepki olarak birçok milliyetçi ve Kemalist kesim de düzenlenen AKP karşıtı eylemlere katılmaya başlamışlardı. Özellikle 2003 sonrası büyüyen inşaat sektörü ve yeni yapılmış turistik yatırımlar adaya Türküye’den birçok işçi ve ailesini çekmişti. Bu da adadaki Türkiyeli nüfusun artmasına ve Kıbrıslı Türklerin azınlık durumuna düşmesine neden olduğu kanısını güçlendirmişti. Bazı kesimler bu durumun AKP’nin bilinçli bir politikası olduğunu iddia etmeye başlamışlardı. Farklı bir kültür tarafından abluka altına alındıkları duygusuyla, kimliklerinin tehlike altına girdiğine inanmaya başlayan Kıbrıs Türkü, AKP’nin uygulamaya çalıştığı her projeye karşı çıkmaya başladı. “Yok oluyoruz” söylemi her sohbetin başlangıç veya bitiş cümlesini oluşturmaktadır artık. Bu arada AKP’yi ikna edeceğiz ve statükoyu koruyacağız vaatleriyle iktidara gelmiş olan Ulusal Birlik Partisi (UBP) ise iktidarda kalmanın ancak Ankara’dan gelen tüm projeleri uygulamaktan geçtiğine karar vermesiyle birlikte, tamamen AKP’nin taşeronu haline dönüştü. Diğer taraftan, Kıbrıs sorunuyla ilgili görüşmelerin de çıkmaza girmesiyle, az da olsa kalan küçük umut parçaları da ortadan kalkmaya başladı.

Yukarıda anlattığım iki siyasi projenin çökmesiyle şimdi toplum muallakta kalmış bir hale gelmiştir. Bu çözümsüz

ortamda, tamamen Türkiye hükümetlerinin insafına kalmıştır toplum artık. Bu duruma karşı duramadıkları için Kuzey

ait olduklarını hatırlarlar. Meydanlarda hiyararşi de yoktur. Bu hal yoğun bir yabancı düşmanlığını da körükleyebilir. Kıbrıslı Türkler’in Türkiyeli işçilere olan tavırlarında da bunu görebiliriz.

Kuzey Kıbrıs’taki tüm siyasi ve idari kurumlara olan güven en alt seviyelerdir. Gelecek kaygısı ve yok olma korkusu günlük hayatın her seviyesinde kendini hissettirmektedir. Bu durumu değiştirecek inandırıcı her hangi bir siyasi projenin olamaması, sadece reaksiyon gösteren, mutsuz ve umutsuz bir kalabalık yaratmıştır artık.

Kıbrıs’taki tüm siyasi ve idari kurumlara olan güven en alt seviyelerdir. Gelecek kaygısı ve yok olma korkusu günlük hayatın her seviyesinde kendini hissettirmektedir. Bu durumu değiştirecek inandırıcı her hangi bir siyasi projenin olamaması, sadece reaksiyon gösteren, mutsuz ve umutsuz bir kalabalık yaratmıştır artık.

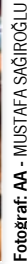
Bu belirsizlik ve hedefsizlik, kendi kendisiyle çelişen günlük birçok söylemi de üretmektedir. Kıbrıs Türkü’nün eşikte kalmışlığı veya başka bir deyişle arafta kalma hali kendi evinde sıla hasreti çekmeye benzer. İnsanın istediği yere varamaması onu hep bir geçiş süreci içine hapseder. Bu, bir ‘ bir arada bir derede kalmışlık’ halidir aynı zamanda. Terketmeden kaçma, ne içeri girebilen ne de dışarıda kalamama halidir. Antropolog Viktor Turner, sosyal dramalarda kullanılan geçiş ritüellerini veya süreçlerini üç aşamaya ayırır. Ayrılık, geçiş ve birleşme. Ayrılık aşaması zaman ve uzamda ayrılmayı gösterir. Bu tür geçiş süreçleri bir eşiktir, ne eski ne de yeni olan vardır orada. Belirsizlik ve muallakta kalmak bu aşamanın esas niteliğini oluşturur. Bu aşama çoğunlukla kısa olur fakat bazı hallerde çok uzun sürebilir ve hatta kalıcı bir negatif eşikliği dönüştürür. Böyle durumda kalan gruplar, toplumlar veya kalabalıklar devamlı surette bir geçiş halindedir. Apokaliptik bir hal içerisinde devamlı surette bir kurtarıcı ararlar. Ayrıca kendi kendilerini güçsüz veya bir hiç olarak görmeye başlarlar. Her yok oluyoruz diye bağdıkları ironik olarak daha da güçsüzleşir ve bir hiçleşme haline girerler. Genellikle, yaratıcı olamaz ve taklit etmekten başka birşey üretemezler. Meydanlara çıkma ve oralarda yapılan eylemler onları en rahat ettiren durumlar haline gelir. Kişiler, oralarda kendi gibi hisseden diğer bireylerle biraraya gelerek, en azından bir toplumun parçası olduklarını veya başka bir deyişle bir aileye

Kıbrıs Türk toplumu son yarım yüzyıldır iki büyük geçiş süreci yaşadı ve yaşamaktadır. İlk önce büyük bir tehdit unsuru olarak gördükleri Rum toplumundan ayrılıp dünyayı onlarsız kucalamaya yeltendi. Dönemin liderleri Kıbrıs Türkü’nün büyük bir kesimini bunun olabileceğine ikna etmişti. Daha sonra, kırk yıl süren bu bitmeyen geçiş sürecinden kurtulabilmek için kendine yeni bir hedef seçme yoluna gidecekti toplum. O da çözüm ve AB süreciydi. Bu hedeften geçerken de yine eşikte takılı kalacaklardı. En önemlisi, iki halde de kendi iradesinin bu arafta kalma halinden kurtulmaya yetmediğini gözlemledi Kıbrıs Türkü. İki siyasi proje de artık büyük oranda inandırıcılığını yitirmiş durumdadır birçokları için. Daha önemlisi hiçbir projenin sadece kendi iradeleriyle gerçekleştiremeyeceği gerçeğini anladı Kıbrıs Türkü. Türkiye ve Rum tarafı karşısındaki çaresiz

Böyle durumda kalan gruplar, toplumlar veya kalabalıklar devamlı surette bir geçiş halindedir. Apokaliptik bir hal içerisinde devamlı surette bir kurtarıcı ararlar. Ayrıca kendi kendilerini güçsüz veya bir hiç olarak görmeye başlarlar. Her yok oluyoruz diye bağdıklarında ironik olarak daha da güçsüzleşir ve bir hiçleşme haline girerler.

duruşları, onları devamlı bir tedirginlik içerisinde mahkum etmiş bulunmaktadır. İstikameti belirsiz bir gemideki yolcular gibi kendi etrafında dönmekte ve mutsuzluk içerisinde yerinde saymaya devam etmektedirler.

Aynen, cebinde en az iki pasaportu olan ve her gün memleketi terkeden ama bir türlü kaçamayan bir yolcu gibi.



KIBRIS: TÜRKİYE'NİN KÜRKÇÜ DÜKKANI

Erdal Güven

Sultan 2'nci Selim, Lala Mustafa Paşa'yı Kıbrıs'ı fethetmeye gönderirken 500 yıl sonra bile açılmayacak bir kilidi kurduğundan habersizdi muhtemelen.

Türkiye’de sokaktaki insandan kıdemli diplomata kadar hemen herkesin yaka silktiği bir meseledir Kıbrıs; bir avuç meraklısı ya da ilgisi dışında kimse bulaşmak istemez.

Yıllar önce Kıbrıs'ın kıdemli siyasetçilerinden Glafkos Klerides'ten dinlediğim bir anekdot var: Klerides hukuk fakültesini bitirir bitirmez soluğu babasının avukatlık bürosunda alır. Ne yapıp edip bir an önce kendisini babasına ispat etmek ister. On yıllardır çözülememiş bir davayı üstlenmekte karar kılar. Sıkı çalışıp bir sonraki duruşmada davayı kazanıp sonlandırır. Müjdeyi vermek üzere babasına koşar. Övgü beklerken şu yanıtı alır: “İyi halt ettin, yıllardır o davadan ne paralar kazandım ben biliyor musun?”

Kıbrıs meselesinin içinden çıkmak o davayı sonlandırmak kadar kolay değil elbette.

Türkiye'yi son 50 yılda adeta esir almış, savaşa sürüklemiş, iç politikasında çalkantılara, dış politikasında savrulmalara zemin hazırlamış, kimilerinin 'yavruvatan' kimilerinin 'başvatan' olarak gördüğü bir mesele söz konusu ne de olsa.

Halihazırda epeydir lafta kalmış da olsa Türkiye'nin bir numaralı stratejik hedefini, Avrupa Birliği'ne tam üyeliği, ipoteğe alan da yine aynı mesele.

Kürkçü dükkani

Bir kenara not ettiğim bir gözlemim var: Kıbrıs, Türkiye'nin kürkcü dükkanıdır. İster medeniyetler köprüsü ya da dünyanın bilmem kaçınıcı ekonomik gücü, ister Ortadoğu'nun lider ülkesi ya da ABD'nin bir numaralı müttefiki... İster Güney Amerika'ya ya da

İslam alemine, ister Afrika'ya ya da Uzakdoğu'ya... Ne olursa olsun, nerelere açılırsa açılısın Türkiye'nin sonunda dönüp dolaşıp geleceği yer burnunun dibindeki küçük adanın büyük meselesidir.

***Türkiye Kıbrıs'ı bıraksa, Kıbrıs Türkiye'yi bırakmaz.
Kaçabilir ama sonuna kadar saklanamaz.***

Kanıt mı?

1878'de İngilizlere 'kiraladığı' adadan 1924'te Lozan Anlaşması'yla elini eteğini çeker Türkiye. Aradan 30 yıl geçene 'Kıbrıs diye bir mesele yok'muş gibi yapılır yıllarca. Derken adadaki gelişmelerin de etkisiyle 1950'lerin ortalarına kadar Türkiye kendini yeniden Kıbrıs'ta bulur. Bir gün 'Ya Taksim ya Ölüm' diye, öbür gün 'Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacaktır' diye yer gök inletilir. Hatta o hengâmede, Türkiye tarihinin en kara sayfalarından birisi, 6-7 Eylül Olayları yazılır ne yazık ki.

Bir başkası: 1974'te Türkiye adaya askeri müdahale düzenler. Türkiye bir kez daha 'meseleyi çözmüştür.' Kendinden o kadar emindir ki 'Kıbrısçılar', bir oldubittiyle 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilir. Ama halledildiği zannedilen mesele çok geçmeden Türkiye'nin bir numaralı dış politika sorunu olur.

Son kanıt yakın geçmişten: AK Parti, 2000'lerin başında o güne kadar hiçbir iktidarın cesaret edemediği bir hamleyle sorunu, makul ve mantıklı bir anlaşma yoluyla çözmek için siyasi irade ortaya koyar. Gelgelelim Rumlar oyunbozanlık eder. Türkiye üzerine düşeni yapmıştır yapmasına ama, tek bir doğru, geçmişin onca yanlışını düzeltmeye yetmemiştir işte. Kıbrıs Cumhuriyeti AB'ye tam üye olur, Kıbrıslı Türkler tecritte yaşamayı sürdürmek zorunda kalır.

Çabasının karşılıksız kalması AK Parti'yi de zaman içinde selefleriyle aynı noktaya getirir ve çember tamamlanır. Türkiye'nin Kıbrıs politikası aslına rücu eder: Öyle bir sorun yoktur aslında, varsa da müsebbibi Türkiye değildir.

Üç aşağı beş yukarı bu noktadayız bugün. Tam olarak ne yapacağımızı bilemeyen bir halde... Öyle olmasa bir ülkenin hükümeti aynı anda hem Kıbrıs'ta federal bir çözüm için, hem KKTC'nin -olmayan- bağımsızlığının tanınması için çaba göstermekten söz edebilir mi? AB'yle tam üyelik müzakereleri yürütürken üstelik... Öyle olmasa Egemen Bağış, Kıbrıs'ın Türkiye'ye bağlanması

olasılığından söz eder mi, edebilir mi? Hem de AB Bakanı ve Başmüzakereci olarak böyle bir olasılığın gerçekleşmeyeceğini çoktan ve etraflıca kavramış biri olması gerekirken... Dahası Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Yunanistan'ın, AB'nin, BM'nin ne yapacağını Kıbrıslı Türklerin ne diyeceğini, ne düşüneceğini kale almadan... 'Onlar istiyor mu bakalım Türkiye'ye bağlanmayı' diye bir soruya gerek görmeden...

Nedense Türkiye oldum olası pek bir sevmiştir bu olasılığı. Neredeyse periyodik olarak nükseden, hesapsız kitapsız bir sevmedir bu. Çözüm rotasından uzaklaşıldıkça sığınılan ilk liman gibidir. Ne getireceği, ne götüreceği, kimin ne deyip ne yapacağı pek düşünülmez.

‘Aslına rücu’, sürecinden replikler de sergiledi Başış o demecinde. Kendisini eleştiren muhalif Kıbrıslı Türk politikacı ve gazetecilere nicedir unuttuğumuz, unutmak istediğimiz ‘Rum sempatzanı’ gibi bir laf etti mesela. Başbakan’ın aynı insanlar için sarf ettiği ‘besleme’ye göre hayli kibar kalsa da zihniyet aynı zihniyet.

Kıbrıs AB müzakerelerinin kilidi

Kıbrıs sadece Kıbrıs'tan ibaret olsa durum idare edilebilir belki. Ama heyhat! Sorun, Türkiye'nin AB'yle üyelik müzakerelerinin de kilidi bugün.

Evet, 6,5 yıl geride kaldı AB'yle tam üyelik görüşmelerine başlayalım. Ne demek müzakere? 35 başlıklı bir ev ödevi var Türkiye'nin. Bu ödevlerini bir bir yerine getirecek ki tam üyelik için AB'nin kapısına dikilebilsin. Peki durum ne?

ye'nin kürkçü dükkânıdır. Ne olursa ere açılırsa açılсын Türkiye'nin sonunda şıp geleceği yer burnunun dibindeki n büyük meselesidir.

35 başlıktan 8'i Kıbrıs nedeniyle vetolu, açılmıyor. Ne demek peki Kıbrıs nedeniyle?

Türkiye AB'yle tam üyelik müzakerelerine başlarken bir taahhütte bulundu. Kısaca anlatmak gerekirse süreç gereği Kıbrıs Cumhuriyeti'ne uyguladığı 'ambargo'ya son verecek, deniz ve hava limanlarını Kıbrıs gemi ve uçaklarına açacaktı.

Siyasi nedenlerle taahhüdüne yerine getirmede Türkiye. AB de buna karşılık 8 başlığın açılmasını veto etti. Yine aynı nedenle müzakeresi bitse bile hiçbir başlık kapatılmıyor. Dön dolaş Kıbrıs anlayacağınız... Kürkcü dükkanı demem boşuna değil.

Peki dükkanda durum ne? Adada BM gözetiminde yürütülen müzakerelerden bir umut var mı? Ayrıntılara dalmadan, lafı uzatmadan söyleyeyim: Yok. Öncesi bir yana mevcut liderler iki yıldır görüşüyor. Arpa boyu bile alınan yolun yanında uzun kalır. Şu bir kez daha ortaya çıkıyor ki liderlerin bir başlarına onca karmaşık ve hassas meselenin altından kalkmasına imkan yok.

Yol alınabilmesi için olmazsa olmaz üç koşul var: 1. Görüşme sürecinin bir takvime bağlanıp liderlere bir 'son gün' tarihi verilmesi 2. Türkiye ve Yunanistan'ın da katılacağı bir konferansla anlaşmanın biçimlendirilmesi 3. Gözetmen konumundaki BM'nin daha aktif bir role soyunarak hakemliği üstlenmesi

Formül tanıdık geliyor mu? Evet, Annan Planı sürecinde de bu formül uygulanmış ve nihayetinde öyle ya da böyle bir anlaşma kotarılıp iki halkın onayına sunulmuştu. Er ya da geç o noktaya gelinecek. Çözümün başka yolu da yok zaten. **Şu anda herkes tribüne oynuyor. Amaç, tıkanıklığın sorumlusu olarak görünmemek.**

Türkiye'nin bir katkısı var mı dersiniz o da yok. Uzaktan seyrediyor şimdilik. Çözüm sürecinden çok, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB dönem başkanlığını devralacağı 1 Temmuz'da ne yapıp edeceğine düşünmekle geçiyor Türkiye'nin Kıbrıs meselesi bugünlerde.

Hani yıllarca hep dile getirilmiş bir argüman vardı, Kıbrıs sorunu bahane edilip Türkiye'nin Avrupa yolu kesiliyor diye. Pek hükmü kalmadı sanki. Daha doğrusu ters yüz oldu. Bugün Türkiye Kıbrıs'ı bahane edip kendi Avrupa yolunu tıkıyor daha çok.

Kıbrıs Cumhuriyeti dönem başkanı olduğunda AB sürecini askıya almaktan söz ediyor AK Parti hükümeti. Bir nevi 'ara çözüm' yani. Aslında hiç gerek yok. Çünkü müzakereler fiilen durmuş bulunuyor zaten.

Tam üyelik müzakerelerinin haline bir bakalım isterseniz. Eskiden arada sırada da olsa, amiyane tabirle, 'gaz verilirdi' sürece. Mesela hatırlıyorum, 2008 yılı AB yılı ilan edilmişti. 'Türkiye'nin bir numaralı önceliği AB'ydi. 'Hepimizin geleceğe odaklanması

lazım'dı. 'Başbakan da farklı düşünmüyor'du. 'Zaten ne yapacağımız da belli'ydi, 'yol haritası elimizde'ydi. 'Hepimiz şaşıracağız'tık. O harita hâlâ elimizde; hatta sağ olsun AB her yıl sonuna doğru güncelleyip yeniden veriyor bize o haritayı. Harita elimizde de o günden bugüne gidilen yol bir arpa boyu bile değil. Üç aşağı beş yukarı o gün hangi noktadaysak bugün de aynı noktadayız. 2008'den bu yana şaşırmadık. AB'nin Türkiye'nin gündemindeki önceliğini kaybetmesini giderek kanıksadık.

Bizzat Bağış da 2011'de AB'ye üyelik sürecine tam gaz vereceklerini (kendi ifadesi) söylemişti. Ama tıpkı 2008 gibi, tıpkı 2009 ve 2010 gibi, 2011 de Türkiye için AB'ye üyelik sürecinde kayıp yıllardan biri olarak kayda geçti.

Neden peki? Hükümete sorarsanız hep Kıbrıs yüzünden... Bir de şu Sarkozy-Merkel ikilisi var tabii. Medyanın genelinin de hükümete alkış tutmaktan gayri işlevi kalmadığı için kendimiz söylüyor kendimiz inanıyoruz.

Oysa vetosuz, yani açılabilen başlıklarda da ağır aksak ilerliyor Türkiye. Türkiye'nin müzakeresini tamamlayabildiği başlık sayısı 1. Evet, yalnız ve yalnız 1. Türkiye'nin açtırabildiği başlık sayısı ise 13. Kopenhag Kriterleri icat olduktan sonraki genişlemelerin Polonya, Romanya ve Bulgaristan gibi görece zorlu ülkeleriyle kıyaslandığında da Türkiye'nin performansı hiç parlak değil. Mesela açılması tamamen Türkiye'nin ilgili kriterleri yerine getirmesine bağlı üç başlık var: Kamu Alımları, Rekabet Politikası, Sosyal Politika ve İstihdam... Türkiye bu alanlarda da üzerine düşeni yerine getirmede için başlıklar açılmıyor.

Kabul, Türkiye diğerlerinden fazlasıyla komplike bir ülke. Kabul, AB içinde özellikle Fransa ve Almanya'nın başını çektiği bir 'muhalafet' cephesi var. Ve kabul, çık Kıbrıs'ın içinden çıkabilirsen. Evet ama Türkiye ya bu sürüyü güdecek ya bu diyardan gidecek. Gider gider, kendi bileceği iş. Ama gitmediğine ve gitmeyeceğini bas bas bağırdığına göre... AB liginde 2005-2007 sezonlarında tutturduğu formu yakalayabilmek, hatta üstüne çıkabilmek için ne eksik, ne gerekçesi var Türkiye'nin? Her sıkıştığımızda topu taca atarak, bir geri bir yan pas yaparak, kural ihlal edip durarak, birbirimize bağırıp çağırarak, hakeme kızıp küserek nereye kadar?

2008 de geçti 2011 de... Biraz sıkarsak dışımızı 2012'nin geçmesine de pek bir şey kalmadı. Zaten 1 Temmuz'dan sonrası kolay! AB'yle üyelik müzakerelerini başlayıp da bitirememiş ülke yoktur denir. Türkiye bir ilke imza atacak bu gidişle.





ABD BAŞKANLIK SEÇİMLERİ TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE “ALTIN ÇAĞ” BİTECEK Mİ?

Abdullah Akyüz¹

Amerika yine hareketli günler yaşıyor. Bu sene seçim yılı. Başkanlık seçiminin yanı sıra tüm Temsilciler Meclisi üyeleri ile Senato'nun üçte biri seçime giriyor. Ama bunların içinde, 2008'deki kadar heyecan verici olmasa da, Başkanlık seçimi en ilgi çeken... Özellikle son birkaç seçimde kampanyaların eskiye göre çok daha erkenden başlaması seçim heyecanının çok daha uzun bir süre Amerikan kamuoyunun gündeminde kalmasına neden oluyor. Dünya için, ağırlıklı olarak, “Obama kalacak mı, yoksa eski tas-eski hamam mı olacak?” sorusu önem kazanırken, Türkiye açısından bu seçimin en kritik sorusu, çok geç ve çok zor elde edilmiş bir özel ilişkinin kaybedilip-kaybedilmeyeceği noktasında düğümleniyor.

Seçimin önemli gündem maddeleri

Bu seçim kampanyasında en çok tartışılan ve özellikle seçimin hemen sonrasında Amerikan Başkanının en çok zamanını almaya aday konuları şöyle özetleyebiliriz:² İç politikada, en önemli sorunlar ekonomik büyüme ve bütçe açığı. Obama döneminde yapılan reforma rağmen sağlık sisteminde yaşanan sorunlar da çok baş ağrıtabilecek. Ayrıca, politik yapıdaki tıkanma ve reform ihtiyacı ile küresel ısınma ve yasa dışı göçmenler sorunu diğer önemli gündem maddeleri olacak gibi... Dışarıda ise, yıllardır süregelen altı devasa sorundan birisi gündemden düşmüş ama yerine daha karmaşık yeni bir sorun gelmiş gibi görünüyor. Bu altı sorundan beşi Afganistan-Pakistan, İran, Terörizm, Küresel Ekonomi/Çin ve ABD'nin küresel rolü olarak

¹ Danışman, TÜSİAD & TÜSİAD eski ABD temsilcisi
² <http://www.brookings.edu/projects/campaign-2012.aspx>
24.3.2012

sıralanabilir. Bir önceki seçimde en önemli gündem maddesi olan Irak, bu seçimde yerini Arap Baharına bırakmış görünüyor. Bunlardan önemli olanların üzerinde biraz durmakta yarar var.

Küresel krizi tetikleyen ve bundan en kötü etkilenen ekonomilerden birisi olarak ABD'nin büyüme, bütçe, işsizlik ve konut piyasasına ilişkin göstergelerindeki çok yavaş düzelmeye beraber, genel olarak parlak olmayan performansı, herkesin malumu. İş ve aş konusu seçim gündeminde ve sonrasında çok önemli bir yer tutacak.

İş ve aş konusu seçim gündeminde ve sonrasında çok önemli bir yer tutacak. Politik yapıdaki tıkanma bir başka önemli sorun; partililik ülke menfaatlerinin önüne geçmiş durumda.

Politik yapıdaki tıkanma bir başka önemli sorun. Son derece katı parti bazlı politikalara kurban edilen politik sistem artık paralize olmuş durumda. Sadece Kongre ile Yönetim arasındaki sürekli kavga değil, Kongre'nin iki kanadı arasındaki, hatta her meclisin kendi içerisindeki yapıcı diyalog ve uzlaşmadan yoksun ortamla birlikte partililik ülke menfaatlerinin önüne geçmiş durumda. Sistemin işlemlerini imkânsız kılan bu yapının böyle devam etmesi mümkün değil.

Dış politikada manzara daha iç açıcı değil. İran, yaptırımlara rağmen nükleer programını sürdürüyor. Ayrıca, doğrudan veya dolaylı olarak Orta-Doğu'da istikrarı tehdit etmeye devam ediyor. Öte yandan, İsrail'in İran'daki nükleer tesisleri vurabileceğini her fırsatta dile getirmesi, ABD için bir kıyamet senaryosu ihtimalini sürekli canlı tutuyor. Arap Baharıyla birlikte Amerikan müttefikleri diktatörlerin devrilmesi, bunların yerine İslamcı eğilimleri kuvvetli hükümetlerin iktidara gelmesi ve bu ülkelerdeki işsiz genç nüfus Amerika için yeni sorunları beraberinde getirdi. Hem de hiç beklemediği bir anda. Amerika'nın dünyadaki rolünün değişmeye başlaması da yeni bir sorun yumağı. ABD bir yandan Çin, Hindistan, Brezilya ve Türkiye gibi ülkelerin yükselişi

karşısında ekonomik ve siyasi alanlarda irtifa kaybederken, diğer yandan, en büyük askeri güç olarak neredeyse bütün dünyanın “güvenlik” ihtiyacını sağlamak durumunda kalmanın dengesini bulmaya çalışıyor. Bu kapsamda Çin'le olan ilişkilerin yumuşak bir şekilde yürütülmesi de önem kazanıyor. Bu büyük dönüşümün hasarsız bir şekilde yönetilmesi de önemli bir gündem maddesi. Afganistan-Pakistan sorunu ise artarak ve daha karmaşık bir hal alarak kanamaya devam ediyor.

Ancak, burada altını çizmemiz gereken nokta, dış politikanın, bütün önemine karşın, bu seçimlerde 2008 seçimlerinde oynadığı rolü oynamayacağı. Irak savaşı fiyaskosunun zirvede olduğu bir dönemde yapılan 2008 seçimlerinde dış politika oldukça ağırlıklı bir rol oynamıştı. Bu savaşa başından beri karşı olan Obama ise bu avantajı çok iyi kullanmıştı. Irak'ın Amerikan gündeminden büyük ölçüde düşmesi, Afganistan'dan çıkış takviminin de ilan edilmiş olması Amerikan seçmenin gözlerini içeriye çevirmesine yol açtı. Tabii ki, eğer İsrail seçimlerden önce İran'ın nükleer tesislerine yönelik bir saldırıda bulunmazsa!

Obama mı, Romney mi?

Obama, halen Başkan olması nedeniyle Demokratların doğal adayı. Cumhuriyetçi kanatta ise, zaman içindeki iniş çıkışlara rağmen Mitt Romney'nin adaylığı en kuvvetli olasılık olarak ağırlığını artırıyor. Obama Başkan seçildiğinden beri son derece aktif bir şekilde mobilize olan Cumhuriyetçi kesimde muhafazakar eğilimler ve adaylar oldukça ses getirdi bu seçim kampanyasında. “Çay Partisi” hareketi, hiç kimsenin beklemediği bir ilgi ve desteği yakaladı. Başlangıçta neredeyse hiç şans verilmeyen eski Senatör Santorum son derece muhafazakar bir söylemle Romney'i zorlamaya devam ediyor. Ancak, 25 Mart itibarıyla baktığımızda, ön seçimde oy verecek delege sayısı bakımından Romney 568 ile önde giderken, en

Irak'ın Amerikan gündeminden büyük ölçüde düşmesi, Afganistan'dan çıkış takviminin de ilan edilmiş olması Amerikan seçmenin gözlerini içeriye çevirmesine yol açtı. Tabii ki, eğer İsrail seçimlerden önce İran'ın nükleer tesislerine yönelik bir saldırıda bulunmazsa!

yakın takipçisi Santorum'un sadece 273 delegesi var. Adaylığı garantilemek için 1144 delegeye ulaşmak gerekiyor.

İki partinin adaylarının Obama ve Romney olacağından yola çıkarak seçimi kimin kazanabileceği üzerine biraz spekülasyon yapabiliriz. Cumhuriyetçiler, bir yandan ekonomideki toparlamanın yavaş olması, diğer yandan da son derece başarılı halkla ilişkiler kampanyalarıyla ıssızlığı,

Cumhuriyetçiler, işsizliği, bütçe açığını ve sağlık reformundaki sorunları, Amerika'nın en önemli sorunları olarak Obama'ya mal etmekte çok başarılı oldular.

bütçe açığını ve sağlık reformundaki sorunları Amerika'nın en önemli sorunları olarak Obama'ya mal etmekte çok başarılı oldular. Obama ve ekibi, ne bir önceki Cumhuriyetçi Bush Yönetiminin yarattığı krizi kucaklarında bulduklarını, ne de attıkları adımların yarattığı olumlu sonuçları halka anlatmayı beceribildiler. Ayrıca, ekonomik konularda bazı açılardan son derece başarısız da oldular. Obama'nın yöneticilik deneyiminin ve önemli bir başarı hikayesinin olmaması da aleyhine çalışacak. Obama, birçok Amerikalının gözünde çok iyi konuşan bir hatip ama "iş bitiricilik" ve "uzlaşma" alanlarında yeterince başarılı değil. Bu anlamda Clinton dönemine büyük bir özlem var. Ekonominin genel durumu ve işsizlik düzeyi Obama aleyhine işleyecek unsurlar olacak gibi görünüyor. Son aylardaki olumlu gelişmeler devam ettiği sürece Obama'nın şansı artacak. Aksi takdirde azalacak.

Sosyal konulardaki politika ve uygulamaları ise Obama'ya puan getirecek alanlar olarak öne çıkıyor. Obama'nın doğum kontrolü, kürtaj ve eşcinsellerin evlenmesi gibi konulardaki liberal tavrı demokratlar ve bağımsızlar arasında oldukça destek buluyor. Sosyal politikadaki bu liberal tutum, özellikle kadınların artan bir oranda Obama'ya destek vermelerinin altında yatan önemli bir neden. Kadınlar arasında

Obama'nın ekonomik konulardaki performansına verilen destek de erkeklere göre daha yüksek.

Romney ise, Obama'nın aleyhine işleyen ekonomik konularda şanslı görünüyor. "Zengin ve başarılı işadamları" imajı, sermayeye ve başarıya düşman olmayan, aksine gıpta eden Amerikan toplumunda kesinlikle olumlu bir etki yapacak gibi görünüyor. Son dönemde, Wall Streeti İşgal Et (OWS) kampanyasının başarısına ve şirketlerin içini boşaltmalarına veya zarar ettirmelerine rağmen zenginleşen işadamlarına karşı oluşan tepkiye rağmen, Amerikan toplumunun bütünü açısından zenginliğe duyulan özlem çok ağırlıklı olarak yerinde duruyor. Bağımsızların oyunu alma açısından da Romney'nin liberal sayılacak (ve muhtemelen partisinin adaylığını garantiye aldıktan sonra dozunu daha da artıracığı) vergileri düşürme ve devleti küçültme odaklı ekonomik mesajları Obama aleyhine çalışacağı benziyor.

Romney, genel olarak ekonomiyle ilgili konularda Obama'ya üstünlük sağladığı kabul edilmekle birlikte, sosyal konularda Obama'nın epey gerisinden geliyor. Mormon ve oldukça dindar olan Romney, sosyal konulardaki görüşleri nedeniyle özellikle kadınlar arasında pek popüler değil. Bir yandan partisi içindeki muhafazakarları tatmin etmeye çalışan, diğer yandan bağımsızların oyunu alması gereken Romney'nin verdiği mesajlar zaman zaman çok çelişkili de olabiliyor. Bu sıkıntıyı gören Romney ve ekibi, kampanyalarının ana stratejisini, seçimleri ekonomik konular odaklı bir referanduma dönüştürme üzerine kurmuş görünüyorlar.

Son bir senedir, herkes Türkiye-ABD ilişkisinin hiç bu kadar pozitif olmadığını söylemeye başladı. NATO savunma sistemi kapsamında radarların Türkiye'ye yerleştirilmesi, Arap Baharı ve sonrasında Ankara ile Washington arasında gelişen ortak vizyon ve işbirliği bunun başlıca nedenleri oldu.

Gallup'un belli aralıklarla yaptığı kamuoyu yoklamalarında, kayıtlı seçmenlere "Cumhuriyetçi Parti'nin adayının Romney, Demokrat Parti'nin adayının ise Obama olması durumunda kime oy verirsiniz?" şeklinde sorulan soruya verilen cevapların 16 Şubat tarihindeki son sonuçlarına



Fotoğraf: AA - TOLGA ADANALI

bakıldığında, Obama % 46, Romney % 50 oy alacak gibi bir manzara görülüyor.³ Elbette, bu sonuçlar sürekli değişiyor. 26 Ekim 2011 ile 27 Ocak 2012 arasındaki 3 aylık dönemde ise Obama bu ankette öne çıkan adaydı. Mart ayına ilişkin diğer birçok kamuoyu yoklamasında ise Obama ya önde, ya da Romney ile başa baş konumda görülüyor.⁴

Aslında, her iki adayın da partilerinin radikal unsurlarıyla sorunları var. Obama, Demokratların sol kanadını epey küstürdü. Sağlık reformu, borç tavanı, vergi oranları ve sosyal güvenlik gibi konularda liberal demokratlar Obama'da aradıklarını bulamadılar. Obama'yı fazlasıyla tavizkar ve ılımlı buluyorlar. Romney ise Cumhuriyetçilerin radikal muhafazakar (evanjelist) kanadına güven vermiyor. Bu kesimler, ilkesiz olması ve yeterince muhafazakar olmaması nedeniyle Romney'ye oldukça tepkililer. Bundan dolayı, muhafazakar Güney eyaletlerinde fazla desteği yok. O zaman, seçim sonuçlarını bağımsızların ağırlıklı olarak hangi adaya oy verecekleri yanısıra, her iki partinin uç kanatlarının aktif bir şekilde oy sandığına gidip-gitmeyecekleri de belirleyecek diyebiliriz. Bu kesimler açısından önemli olan sandığa gitmek. Sandığa gittikleri takdirde kime oy verecekleri belli.

3 <http://www.gallup.com/poll/150743/obama-romney.aspx> 24.3.2012

4 <http://elections.huffingtonpost.com/pollster/2012-general-election-romney-vs-obama> 24.3.2012

Bu seçim Dünya ve Türkiye'yi nasıl etkileyebilir?

Elbette dünyayı ve Türkiye'yi ilgilendiren konular esas olarak dış politikayla ilgili olanlar. Hoş, birçok ülkeyi ve bu arada Türkiye'yi Amerikan bütçe açığının nereye gittiği ve ABD'de büyümenin hangi oranda olacağı gibi ekonomik konular da oldukça yakından ilgilendiriyor. Ama, yine de Amerikan seçimleri, ABD dışında, daha çok dış politika perspektifinden ilgi çekiyor.

Obama tekrar seçildiği takdirde, yukarıda özetlediğim dış politika konularına ilişkin olarak Amerikan yaklaşımının ne olabileceği artık daha rahat tahmin edilebilecek durumda. Dış politikasında askeri güçten daha çok diyalogu ve müttefiklerle işbirliğini ön plana çıkaran Obama yönetimi İran'ı ekonomik yaptırımlarla cezalandırma, Libya'da NATO müdahalesiyle Kaddafi'yi devirme ve ABD için çok beklenmedik ve zor bir gelişme olan Arap Baharı sürecini yönetme konularında oldukça başarılı oldu. Pragmatik davranmayı da becerebilen Obama, Dünyada demokrasiye destek verme konusunda da oldukça başarılı adımlar attı. Ayrıca, İsrail'in tek yanlı ve askeri güç odaklı politikalarına, ABD iç politikasının izin verdiği ölçüde, karşı durabildi. Ama başka birçok alanda, örneğin Filistin meselesinde, hiçbir ciddi adım da atamadı.

Dünya ve Türkiye açısından asıl ilgi çeken ve de merak oluşturan konu, Romney seçilirse ne olacağı. Romney'nin dış politikada hiçbir deneyimi yok. Seçim kampanyalarında ise nüanstan yoksun, genel bir “Obama taviz veriyor, Amerika’nın gücünü dünyaya göstermek gerekir” söylemi dışında fazla bir vizyon yok. Ama İran ve İsrail konusunda daha net bir tavır var. Cumhuriyetçiler arasında artık klasikleşen, İsrail’e koşulsuz destek mesajını kuvvetli bir şekilde verirken, İran’a karşı askeri seçeneğe vurgu yapmayı da ihmal etmiyor. Türkiye’yle ilişkiler anlamında, klasik “NATO üyesi müttefikimiz” söyleminin ikili ilişkilerin belirleyici unsuru olacağını söylemek sanıyorum kehanet sayılmaz.

İçerde ne kadar başarısız bulunursa bulunsun, ABD dışından bakıldığında Obama, yaptıkları ve belki daha önemlisi

Obama tekrar seçildiğinde ortalık güllük gülistanlık olmayacak. İran, Suriye, Irak, Kürt meselesi, Ermeni sorunu, Arap Baharı ve Türk-İsrail ilişkilerinden kaynaklanan birçok iniş-çıkış ikili ilişkiye yansiyacak. Ama, Obama seçimi kaybettiği takdirde, Türkiye’nin kaybı daha büyük olacak.

yapmadıklarıyla 8 yıllık Bush döneminden sonra Dünyaya soluk aldıran Amerikan lideri olarak görülüyor. Diyalogu ve müttefiklerle işbirliğini Amerikan dış politikasının önemli bir unsuru yapan Obama, Dünyadaki değişimi gören ve anlayan bir Başkan olarak ABD’yi buna koşut politikalar üretmeye zorladı. Akıntının tersine kürek çekmekten olabildiğince kaçındı. Romney seçildiği takdirde klasik müdahaleci ve askeri güç odaklı Soğuk Savaş dönemi zihniyetli dış politika tekrar iktidara gelecek ve Dünyayı zorlamaya başlayacak.

Obama kaybederse Türkiye, ilk defa, Demokrat bir başkanın görevden ayrılmasına üzülecek!

Obama, 2009 yılı başlarında göreve başlayıp Nisan ayında Türkiye seyahatini yapacağı belli olduğunda, Obama ve ekibinin genel olarak dünyaya, bölgemizdeki sorunlara ve Türkiye’ye bakışından yola çıkarak “Türk-Amerikan ilişkilerinin altın dönemi başlıyor” demiştim. İlk aylarda fena gitmeyen ilişkiler, özellikle İran konusunda yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle gerginleşmeye başladı. Nihayet, 2010 yazına girerken, bir yandan Mavi

Marmara olayı, diğer yandan İran oylamasında Türkiye’nin BM Güvenlik Konseyi’nde verdiği oy nedeniyle, hiç beklenmeyen bir noktaya geldi. Yanılmıştım. İsrail’le yaşanan sıkıntılar, Türkiye’nin Kongre’deki konumunu çok zora sokarken, İran konusu, her zaman Türk-Amerikan ilişkilerinin sahibi konumunda olan Amerikan Dışişleri Bakanlığı’nı adeta Türkiye’yi yok sayan bir konuma getirmişti. Bu süreçte bazı iletişim sorunları, gerçekte izlenen politikaların çok ötesine giden retoriklerin yanı sıra her iki tarafın yaptığı hatalar da çok olumsuz sonuçlar doğurmuştu.

Ama daha sonraki gelişmeler bu olumsuz görüntüyü ortadan kaldırdı ve ikili ilişkiyi benim başta tahmin ettiğim noktaya getirdi.⁵ Neredeyse son bir senedir, herkes bu ilişkinin hiç bu kadar pozitif olmadığını söylemeye ve yazıp-çizmeye başladı. Türkiye’nin, NATO savunma sistemi kapsamında radarların Türkiye’ye yerleştirilmesine yeşil ışık yakması bu değişime yol açan ana unsurlardan birincisini oluşturken, ikinci unsur da Arap Baharı ve sonrasında bölgede yaşananlar ve bu kapsamda Ankara ile Washington arasında gelişen ortak vizyon ve işbirliği oldu.

Bunlar olurken Obama ve Erdoğan arasında gelişen yapıcı ve sürekli diyalog, ketumluklarıyla tanınan Amerikalı

bürokratların bile Erdoğan’ı açıkca Obama ile en sık konuşan yabancı lider olarak lanse etmelerine yol açtı. Pragmatik ve karizmatik Erdoğan’la, Amerika’nın yeni yumuşak yüzünü temsil eden Obama’nın kimyaları çok iyi uyuştu. Bu uyum ve başarılı diyalog, Kongre’de durum çok parlak olmamasına rağmen, İsrail’e yaklaşımından dolayı ilk defa Türkiye’yi cezalandırılmayan, hatta fazlasıyla itibar edilen bir konuma getirdi. Obama tekrar seçildiğinde ortalık güllük gülistanlık olmayacak. İran, Suriye, Irak, Kürt meselesi, Ermeni sorunu, Arap Baharı ve Türk-İsrail ilişkilerinden kaynaklanan birçok iniş-çıkış ikili ilişkiye yansiyacak. Ama, Obama seçimi kaybettiği takdirde, yaygın bir Amerikan deyişiyle, dış politikada “business as usual”⁶ dönemi tekrar başlayacak. Dünya çok önemli bir fırsat kaçırmış olacak. Ama Amerikan sistemiyle olmasa bile Obama’yla çok iyi bir frekans yakalamış olan Türkiye’nin kaybı daha büyük olacak.

5 Açıkcası, ilişkilerin kısa sürede tekrar bu noktaya geleceğini hiç beklemiyordum.

6 “Her zamanki gibi” veya “Hiçbir şey olmamış gibi” şeklinde çevrilebilir.



Fotoğraf: AA - XINHUA

BÜYÜK RESESYON SONRASINDA ABD EKONOMİSİ

Oya Celasun¹

International Monetary Fund

ABD yatırım bankası Lehman Brothers’ın 2008 sonbaharında, Büyük Depresyon’dan beri görülen en derin küresel finansal kriz esnasında iflasından bu yana üç yıldan daha uzun bir süre geçti. Krizin merkezinde yer alan ABD ekonomisi, resesyonun 2009 ortalarında sona ermesinden bu yana mütevazı bir toparlanma yaşıyor. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH), bir buçuk yıl boyunca yüzde 5 küçülmenin ardından, resesyon öncesindeki düzeyine ancak dokuz çeyrek sonra ulaşabildi ve 2011’in üçüncü çeyreğinde bu düzeyi aştı. O zamandan beri toparlanma ağır aksak yürüdü. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ABD’de resesyonların ardından görülen toparlanma süreçleriyle karşılaştırıldığında bu toparlanma zayıf kalıyor. Bu daha eski örneklerde, gelişme, üretimde hızlı bir düşüşün ardından bunu telafi eden bir toparlanmanın yaşandığı V harfi biçimini alan bir görüntü sergiliyordu (Grafik 1).

Kredilerle beslenen bir konut balonunun ardından ağır ağır gelişen bir toparlanma, ABD’nin kendisi için sıradışı olsa da, ülkeler arası karşılaştırmalı bulgularla tutarlıdır (IMF, 2009).²

ABD ekonomisi krizden nasıl etkilendi?

Kriz ABD ekonomisinin birçok yönünü etkiledi, ama bunların belki de en çarpıcısı işgücü piyasasında gerçekleşti. Üretimin yavaş toparlanması, çalışma yaşındaki nüfusun artışı (yılda ortalama 1,9 milyon kişi) sonucunda işgücünde ortaya çıkan net büyümeyi emmek bir yana, resesyonda

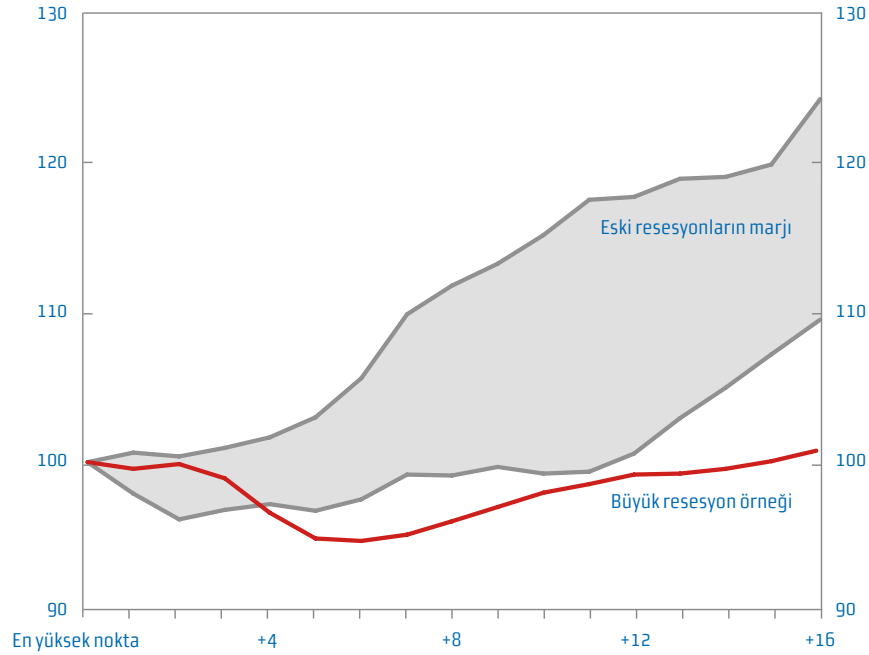
1 (ocelasun@imf.org). Bu yazıda belirtilen fikirler ve içeriğindeki hatalar sadece yazara aittir. Bu makale Uluslararası Para Fonu’nun görüşlerini temsil etmez ve bu şekilde sunulmamalıdır.

2 “Whats the Damage? Medium-Term Output Dynamics After Financial Crises,” IMF World Economic Outlook, September 2009, Chapter 4.

GRAFİK 1

GEÇMİŞ ABD RESESYON VE GENİŞLEMELERİ

(Reel GSYH endeksleri, en yüksek nokta=100)



Kaynaklar: IMF, World Economic Outlook April 2009 and June 2011; Bureau of Economic Analysis; Bureau of Labor Statistics; Haver Analytics; yazarın hesapları.

yitirilmiş olan istihdam miktarını telafi etmekten bile uzak kaldı. Yalnızca işsizlik yüksek bir düzeyde (Şubat 2012 itibarıyla cari işgücünün yüzde 8,3'ü) seyretmekle kalmadı; önemli miktarda insan iş bulma umudunu yitirdiği için artık işsizler arasında sayılmıyor. Bu tür “iş aramaktan vazgeçen işçiler” olmasaydı, yani işgücü katılımı daha kararlı bir düzeyde gelişmiş olsaydı, işsizlik oranı Şubat ayında yüzde 9,5'e yakın olurdu.

Bu nedenle, ekonomi politikasını belirleyenler açısından kilit sorulardan biri, daha normal işgücü katılım oranları veri kabul edilirse, ekonominin, işsizlik oranının diyelim (1987-2007 arası dönemin ortalamasını temsil eden) yüzde 5,5 düzeyine indirilmesi için gerekli olan 6 milyon kişilik istihdamı yaratıp yaratamayacağıdır. Şu anda uzun vadeli işsizlik olağanüstü yüksek bir düzeydedir (Grafik 2). Bu gösterge, neredeyse resesyon öncesi düzeye dönmüş olan kısa vadeli işsizlik ile çarpıcı bir karşıtlık göstermektedir. Aralıksız olarak yüksek seyreden bir uzun vadeli işsizlik, işgücünün belirli bir

kesiminin yeniden istihdam edilmek için gerekli olan vasıflara sahip olmadığının işareti olabilir. Eskiden inşaat sektöründe çalışırken işten çıkartılan, konut ve işyeri inşaatı alanlarında yatırımın yeniden canlanması olasılığı düşük olduğu halde hızla başka sektörlerle geçmek için gerekli olan becerilere sahip olmayabilecek büyük miktarda işçi, bu duruma bir örnek olarak verilebilir. Ancak, eldeki veriler, uzun vadeli işsizlik sorununun inşaat sektörüne özgü olmadığını, epeyce yaygın olduğunu düşündürmektedir. Yani resesyonun sadece çevrime bağlı işsizlik oranını yükseltmekle kalmayıp, aynı zamanda yeniden işgücünün bir parçası haline gelmek için gerekli olan vasıflara sahip olmayan bazı işçilerin dışlanmasıyla daha yüksek bir yapısal işsizlik oranı sonucunu da doğurmuş olması mümkündür. Şayet yapısal işsizlik devam edecek olursa, ABD ekonomisinin orta vadeli potansiyel üretimi de bundan zarar görebilir.

İşte bu nedenledir ki, uzun sürecek bir işsizlik dolayısıyla vasıflarda yaşanacak bir kanama riski, ABD'nin ekonomi politikasını belirleyenlerin makroekonomik canlandırma önlemlerini gereğinden hızlı biçimde ortadan kaldırmaktan kaçınması için temel bir neden olarak görülmelidir. Bu risk, aynı zamanda, uzun vadeli işsizliğe ilişkin spesifik sorunla başa çıkmak üzere işgücü piyasasına ilişkin birtakım politikaların (örneğin eğitimin) uygulanması gerektiğini gösterir. Ama, uzun vadeli işsizlik konusundaki kaygılara rağmen, çoğu gözlemci, reel ücretlerin zayıf artışının da

Önemli miktarda insan iş bulma umudunu yitirdiği için artık işsizler arasında sayılmıyor. Bu tür “iş aramaktan vazgeçen işçiler” olmasaydı, yani işgücü katılımı daha kararlı bir düzeyde gelişmiş olsaydı, işsizlik oranı Şubat ayında yüzde 9,5'e yakın olurdu.

gösterdiği gibi, ABD ekonomisinde işgücü kullanımının düşük bir düzeyde seyretmekte olduğu konusunda ortak

bir kaniya sahiptir. Bu da para politikasında teşvik edici bir ortamın sürdürülmesini gerektirmektedir.

Tüketim ve yatırım harcamalarındaki toparlanma eşitsiz bir tempoda olmuştur. Şirket hisse senedi ve konut değerlerindeki

Şu anda uzun vadeli işsizlik olağanüstü yüksek bir düzeydedir. Aralıksız olarak yüksek seyreden bir uzun vadeli işsizlik, işgücünün belirli bir kesiminin yeniden istihdam edilmek için gerekli olan vasıflara sahip olmadığının işareti olabilir.

düşüşler dolayısıyla hanhalklarının net servetine ağır bir darbe vuran bir krizden sonra beklenebileceği gibi, kişisel tasarruf oranı yükselmiş bulunuyor. Toplam hasılanın yüzde 70'i düzeyinde olup daha önce ekonominin motoru rolünü oynamış olan özel tüketim, bunun sonucu olarak düşük düzeyde seyretmektedir. Ekonominin canlılık döneminde inşaat sektöründe yaşanan aşırı büyümenin bir yansıması olarak, gayrimenkul sektöründe yatırımlar çok düşük kalmış, ancak son zamanlarda biraz hayat belirtisi göstermeye başlamıştır. Donanım ve yazılım alanlarında yatırımlar, kriz sırasında çok ciddi düşüşlerin ardından daha olumlu bir seyir göstermiştir. Bu, kısmen, şirket kârlarında hızlı bir yükselişin ve şirket bilançolarının sağlıklı durumunun bir ürünüdür ve istihdamdaki zayıf toparlanmanın öteki yüzüdür. Zayıf ekonomi kamu maliyesinde büyük açıklara neden olmuştur. Bu açıklar, şu anda gelişmiş ülkeler arasındaki en yüksek düzeyi temsil etmektedir.

Ne var ki, bir konut balonunun patlamasının doğal sonucu olan bütün bu olumsuz faktörlere ve şu ana kadar ABD'nin işgücü piyasasındaki toparlanmanın düş kırıklığı yaratan düzeyine rağmen (Grafik 3), ülke ekonomisindeki toparlanma avro bölgesindeki toparlanmadan daha güçlü olmuştur. Elbette, Avrupa'nın birçok ülkesi de konut sektöründe bir çöküş yaşamıştır, hanhalklarının aşırı borçluluğu ile başa çıkmak

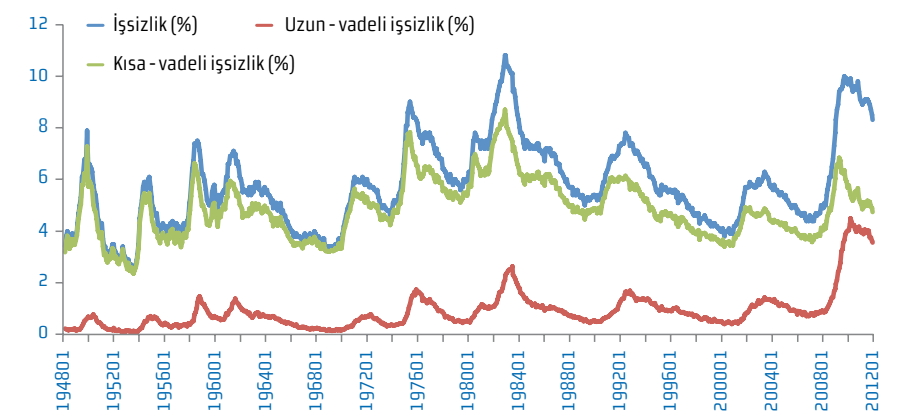
zorunda kalmıştır. Resesyondan önce konut fiyatlarının daha çok artmış olduğu ülkelerde resesyon daha derin, toparlanma daha zayıf olmuştur (Grafik 4). Yine de ABD'nin görece olarak daha iyi bir performans göstermiş olmasının muhtemel bir nedeni de finansal sistemdeki zararların epeyce hızlı bir biçimde bilince çıkarılmasıdır. 2008 sonlarında, Sorunlu Varlık Kurtarma Programı (TARP) çerçevesinde tahsis edilmiş olan 700 milyar doların zora düşmüş finansal kuruluşlara sermaye desteği ve garanti amacıyla kullanılması yararlı olmuştur. Buna kararlı bir makro ekonomi politikası eşlik etmiştir.

Toparlanmada ekonomi politikaları nasıl bir rol oynadı?

Fed'in kriz esnasında finansal piyasalara yardım amacıyla uyguladığı politikalar da, para politikası da toparlanmaya hayati bir katkı yapmıştır. Fed 2008-2009'da kredi piyasalarının belirli bölümlerinde görülen donmayı çözmek için bir dizi olanak sağlamıştır. Bunlar özel olarak gayrimenkulleştirilmiş tüketici kredisi, para piyasaları ve (ABD'de şirketler ve firmalar için çok önemli bir finansman kaynağı olan) finansman bonoları üzerinde odaklaşmıştır. Düşük enflasyon ve azami istihdam olarak tanımlanan ikili görevi temelinde Fed aynı zamanda parasal koşulları geleneksel ve geleneksel olmayan enstrümanlarla rahatlatmıştır. Kısa vadeli politika faiz oranı (federal fonlar

GRAFİK 2

İŞSİZLİK ORANLARI

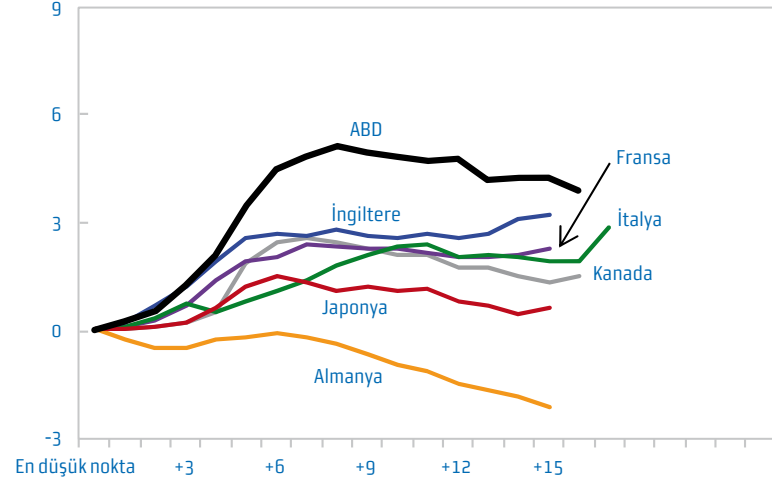


Kaynak: Bureau of Labor Statistics.

oranı) Aralık 2008'de tarihte görülmüş olan en düşük düzey olan 0-0,25 aralığına düşürülmüş ve o zamandan bu yana bu düzeyde tutulmuştur. Fed, Ocak 2009'da koşulların muhtemelen uzun bir süre boyunca olağanüstü düşük faiz oranlarını gerekli kılacağını açıklamıştır. 2011 yazından bu

yana ise, faiz oranlarının ne süreyle düşük kalması ihtimali olduğu konusunda daha spesifik şekilde yol göstermektedir.

GRAFİK 3 ABD VE G7 İŞSİZLİK ORANLARI (En düşük noktaya* göre yüzde artış)



Kaynak: IMF, World Economic Outlook April 2009 and June 2011; Bureau of Economic Analysis; Bureau of Labor Statistics; Haver Analytics; yazarın hesapları.
* İşsizlik oranının en düşük olduğu tarihler: İtalya için 2007Q 3, Kanada ve ABD için 2007Q 4, Almanya, Fransa, İngiltere ve Japonya için 2008Q 1.

Örneğin, Ocak 2012’de Federal Açık Piyasa Komitesi (FOMC) ekonomik koşulların 2014 sonlarına kadar olağanüstü düşük faiz oranlarını gerekli kılmasının muhtemel olduğunu açıklamıştır. Bu, Fed’in oldukça uzun bir süre boyunca enflasyon oranının düşük, ekonomik durgunluğun ise ciddi düzeyde seyredeceğini beklediği konusunda bir işaret. Şayet bu beklentiler gerçekleşirse Fed uzatılmış bir süre boyunca faiz oranlarını rekor bir seviyede düşük tutmaya niyetlidir. Üstelik, kısa vadeli faiz oranları alt sınıra dayanmışken ilave parasal rahatlatma sağlamak amacıyla Fed Mart 2009’da büyük ölçekli bir varlık satın alma programı başlatarak devlet destekli işletmeler olan Fannie Mae ve Freddie Mac tarafından garanti edilmiş olan 1,4 trilyon dolarlık mortgage teminatlı kâğıt ile 300 milyar dolarlık ABD Hazine bonosu satın almıştır. İlan edilen menkul kıymet alımının bütünü Ekim 2009’da tamamlanmıştır.

Krize yönelik güçlü tedbirlerine ilaveten Fed aynı zamanda 2010 ortalarında ve 2011 başlarında ABD ekonomik faaliyetindeki zayıf performansa da yanıt olarak Kasım 2011’de 600 milyar dolar ek bir ABD Hazine bonosu alımına gitmiş, ayrıca

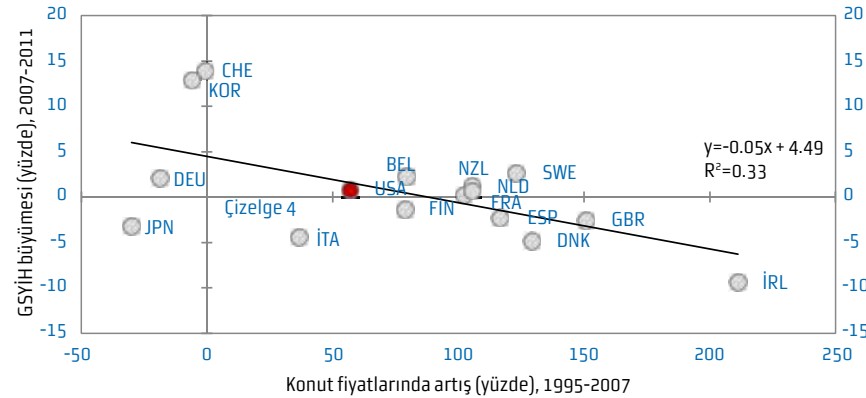
Eylül 2011’de elindeki Hazine kâğıtlarının vadesini uzatmaya yönelik bir program (“Operation Twist”) benimsemiştir.

Fed’in elinde tuttuğu kâğıtlar özel sektör yatırımcılarına arz edilebilecek uzun vadeli sabit gelirli varlıkların miktarını azaltarak yatırımcıların ikame varlıklara talebini arttırmış, böylelikle uzun vadeli faiz oranlarının düşürülmesine ve varlık fiyatlarının canlandırılmasına destek olmuştur. Daha düşük uzun vadeli faiz oranları da muhtemelen sermaye malları ve binalarına yatırım talebini arttırmaya yaramış, hisse fiyatlarının yükselmesi ise hanehalklarının bilançosunun ve tüketimin güçlenmesine yardım etmiştir. Önemli bir nokta, Fed’in 2010 ve 2011’de ekonominin yavaşlamasına dair algılamaya cevaben aldığı tedbirlerin, toparlanmanın maddi anlamda sendelemesi halinde Fed’in güçlü bir politika ile müdahale edeceğine ilişkin bir izlenim doğurması ve böylece ABD ekonomisinin bir durgunluk riski ile karşı karşıya bulunduğu yönündeki algıyı zayıflatmasıdır. Toparlanmanın başlangıcından bu

yana Fed’in ABD ekonomisinin gelişme olasılıklarına verdiği desteğin en önemli kanalı, bu geleneksel olmayan, güven geliştirici rahatlatma sinyalidir.

ABD, maliye politikası alanında da resesyona çok güçlü bir cevap getirmiştir. Federal devletin bütçe açığının süratle yükselmesi, esas olarak kişisel gelirden ve şirket kârlarından görülen gerileme dolayısıyla vergi gelirlerinin düşmesini yansıtıyordu. Ekonomi politikası kararlarına dayalı canlandırma programlarının ve daha düşük bir

GRAFİK 4 KONUT FİYATLARINDAKİ ARTIŞ VE SONRASINDAKİ RESESYON



Kaynak: World Economic Outlook; yazarın hesapları.



Fotoğraf: AA - XINHUA

ölçüde de olsa zor durumda kalmış olan finansal sektörün desteklenmesinin maliyeti de açıkların büyümesine katkıda bulunmuştur. IMF görevlileri, toplam talebi canlandırmak için alınan ihtiyari tedbirler uygulanmamış olsaydı, ABD GSYH’sının 2009 ve 2010’da, sırasıyla, yüzde 1,1 ve 1,3 daha düşük olacağını tahmin etmektedir. Ancak, federal devlet harcamaları zor durumdaki ekonomiye destek sağlamak için artarken, dengeli bütçe koşullarına tâbi olan eyaletler ve yerel yönetimler harcamalarını azaltmış ve işçi çıkartmaya gitmiştir. Yine de, net olarak hesaplandığında, ABD’de kamu kesimi 2010’un sonuna kadar toplam talebe önemli miktarda destek sağlamıştır. Ama bu destek 2011’de geri çekilmeye başlamıştır. Hem canlandırma tedbirlerinin adım adım devreden çıkması, hem de Kongre’nin 2011 başından itibaren ihtiyari harcamalarda yaptığı kesintiler, bu mali geri çekilmeye katkıda bulunmaktadır.

Her ne kadar maliye politikasında bir geri çekilme başlamışsa da, sistemde hâlâ hatırı sayılır derecede bir canlandırma mevcuttur. Ekonomi politikasından sorumlu olanlar, 2009’dan beri, açığı azaltmak için bir sonraki yıldan itibaren birtakım tedbirler alacaklarını açıklamaktadırlar; ama ekonominin önemli ölçüde bir geri çekilmeye dayanamayacak kadar zayıf olduğu ortaya

çıkmıştır. Örneğin Kongre Şubat ayında ücretlerden alınan vergilerde indirimi devam ettirmeyi ve işsizlik

Ekonomi politikasından sorumlu olanlar, 2009’dan beri, açığı azaltmak için bir sonraki yıldan itibaren birtakım tedbirler alacaklarını açıklamaktadırlar; ama ekonominin önemli ölçüde bir geri çekilmeye dayanamayacak kadar zayıf olduğu ortaya çıkmıştır.

sigortasını 2012 boyunca uzatmayı onaylamıştır. Bu da GSYH’yı 0,6 yüzde puan oranında azaltacak olan bir geri çekilmeyi önlemiş olmaktadır. İşgücü piyasasında önemli ölçüde durgunluk yaşandığından, geleceğe ilişkin olasılıklar da (dış ortamdan da kaynaklanan nedenlerle) olumsuz görüldüğünden, canlandırma tedbirlerinde ani bir gerilemeden kaçınılması gerçekten de önem taşıyor. Öte yandan, açığın zamana yayılan biçimde azaltılmasını sağlayacak bir süreç de önemlidir. Geçmişteki konut balonu patlamalarından ve finansal krizlerden kaynaklanan

bulgular, ABD’de üretimin kriz öncesi trende göre aşağıya doğru kaymış olduğunu düşündürmektedir. Bunun anlamı, kamu gelirlerini arttırıcı yeni tedbirler alınmadığı takdirde, vergi gelirlerinin de daha düşük bir trendde seyredeceğidir. Yani, her türlü canlandırma tedbiri geri çekildikten sonra bile (ki bu politik olarak kolay olmayacaktır), açıkların yüksek düzeyde seyretmeye devam etmesi, kamu borcunun yükselme trendini sürdürmesi, bunun da borçlanma maliyetlerini yükseltme riskini arttırması muhtemeldir. Öyleyse, ekonomi potansiyel düzeyine eriştikten sonra dahi kamu kesimi açığının düşürülmesi için daha öte tedbirler alınması gerekli olacaktır.

Amerika’nın ekonomi politikasının belirlenmesinde söz sahibi olanlar bu tür bir konsolidasyon paketinin neler içermesi gerektiğini çok sert bir şekilde tartışmaktadır. IMF görevlileri açıkların orta vadede istikrara kavuşturulmasını sağlayacak kapsamlı bir planın acilen benimsenmesi gerektiği kanısındadır. Paketin hem harcamalarda kısıntı, hem de gelir arttırıcı vergi reformları içermesi gereklidir.

Önemli bir nokta, Fed’in 2010 ve 2011’de aldığı tedbirlerin, toparlanmanın maddi anlamda sendelemesi halinde Fed’in güçlü bir politika ile müdahale edeceğine ilişkin bir izlenim doğurması ve böylece ABD ekonomisinin bir durgunluk riski ile karşı karşıya bulunduğu yönündeki algıyı zayıflatmasıdır.

Yaşlanmakta olan bir toplumun maliyetlerini karşılayabilmek için gelirlerin yükselmesi gerekiyor. Aynı zamanda gelecekte elde edilecek hakların sürdürülebilir bir patikaya oturtulması gereklidir. Sosyal sigortanın ve özellikle Medicare’in, nüfusun yaşlanmasının ve kişi başına sağlık harcamalarının (sağlık hizmetlerinde sürekli teknolojik gelişmenin de itisiyle) aralıksız yükselmesinin sonucu olarak, sürdürülebilir olmayan bir patikada ilerlemekte olduğu 1980’li yıllardan beri bilinmektedir.³ Bütçe açığının kontrol altına alınması yolundaki paketin ekonomi politiğini karmaşılaştıran bir başka faktör, geride bıraktığımız yirmi-otuz yıl içinde, ama özellikle 2000’li

yıllarda, gelir dağılımının daha varlıklı kesimler lehine ciddi değişiklikler geçirmiş olmasıdır. Son dönemde yapılan

Her türlü canlandırma tedbiri geri çekildikten sonra bile açıkların yüksek düzeyde seyretmeye devam etmesi, kamu borcunun yükselme trendini sürdürmesi, bunun da borçlanma maliyetlerini yükseltme riskini arttırması muhtemeldir.

araştırmalar, 2010 yılında en zengin yüzde 10’a akan gelir payının yüzde 47,5 düzeyinde olduğunu ortaya koymuştur.⁴ Gelirin bu şekilde tepede artan ölçüde yoğunlaşmasının diğer yüzü, halkın artan bir bölümünün yaşlılıkta devlet transferlerine gittikçe daha fazla muhtaç hale gelmesidir. 2011 yazında ulaşılan borç tavanı anlaşması öncesinde yaşanan siyasi tartışma, muhtemelen Amerikan toplumunda değişimin yükünün halkın çeşitli kesimleri arasında nasıl dağıtılması gerektiğini belirleyecek bir sürecin yalnızca başlangıcı olacaktır. Kongre Bütçe Ofisi’nin (CBO) her yıl bütçenin uzun vadeli gelişme olasılıklarını analiz ederken belirttiği gibi, borç yükünü kontrol altına almak için gerekli konsolidasyon tedbirlerini kabul etmenin maliyetleri, muhtemelen federal devlet maliyesinin finansal durumunun kontrol altına alınmaması halinde bir süre sonra doğacak maliyetlerin yanında çok küçük kalacaktır.

Finans reform gündeminin neresindeyiz?

Bu devasa ve tahripkâr kriz, kökleri finans sektöründe bulunan sorunların sonucu idi. Bir kez risk iştahı canlandığında aynı şeyin tekrarlanmaması için düzenleme ve denetim alanlarında kapsamlı bir reform hayati bir önem taşıyordu. Krizin ortaya koyduğu sorunlardan biri, sistemik riskin, özel olarak da geleneksel bankacılık

sisteminin dışında doğan risklerin gelişmesinin tespitinde ve buna bir çözüm bulunmasında karşılaşılan başarısızlıktı. Üstelik, düzenlemecilerin banka dışı kurumların özellikle kısa vadeli borçlanma yoluyla üstlendikleri riski ve krediye dayalı işlemleri denetleme yetkisi yoktu; ayrıca, banka dışı kurumların acze düşmesi halinde, bu kurumları finans piyasalarında doğabilecek bir sarsıntıyı engelleyecek tarzda tasfiye etme yetkileri de yoktu.

Temmuz 2010’da yasalaşan ve Dodd-Frank Yasası olarak bilinen kapsamlı reform paketi, bu temel kaygıları ele alıyordu. Yeni yasanın dört önemli unsuru vardı. Birincisi, bir Finansal İstikrar Denetim Konseyi (Financial Stability Oversight Council) oluşturularak sistemik denetimin güçlendirilmesi amaçlanıyordu. Bu konsey, ihtiyat koşullarında değişiklik önerme, belirli firma, faaliyet veya piyasa yapılarını sistemik olarak niteleme, finansal istikrarı tehlike altına sokabileceği düşünülen büyük firmaların parçalanması kararını onaylama yetkilerine sahiptir. Fed’in banka holding şirketleri üzerindeki denetim yetkisi devam etmektedir; sistemik bakımdan önemli olduğu tespit edilen banka dışı finans kuruluşlarının denetimi de Fed’in sorumluluğundadır. İkincisi, yasa, bütün bankalar ve sistemik bakımdan önem taşıyan banka dışı finans kuruluşları açısından mikro düzeyde ihtiyat tedbirlerini daha sıkı hale getirmektedir. Sistemik önem taşıyan firmalar, yan vasiyetten daha sıkı ihtiyat koşullarına kadar daha sert düzenleme ve denetime tâbi olacaktır. Bankaların görece olarak riskli faaliyetleri kısıtlanacaktır (Volcker Kuralı). Üçüncüsü, türev piyasaları daha sıkı düzenlenecektir. Yapılandırılmış ürünler daha katı kamuyu aydınlatma ve saydamlık koşullarına tâbi olacaktır. Büyük ölçekli swap pozisyonu olan, tezgâh üstü swap’ları üçüncü taraf merkezi işlemler ve borsa işlemleri aracılığıyla yapılan firmalara daha yüksek sermaye zorunluluğu getirilecektir. Dördüncüsü, yasa sistemik bakımdan önemli olup da iflas halinde olan firmaların vergi mükelleflerine herhangi bir zarar vermeksizin tasfiyesi yetkisini tanımaktadır. Fed artık tekil kuruluşlara özgü destek veremeyecektir; yalnızca ödeme kapasitesine sahip firmalara sistem çapında destek sağlayabilecektir.

Dodd-Frank Yasası’nın uygulanması kapsamlı kurallar ve raporlar içermekte, hem ABD kurumları arasında, hem de G20 ile yakın işbirliğini ve karşılıklı tutarsızlıkları gidermek amacıyla başka inisiyatifleri gerektirmektedir. Küresel çapta faaliyet gösteren finans kuruluşları için tasfiye çerçeveleri

oluşturabilmek amacıyla işbirliğine dayalı uluslararası çaba gösterilmesi gerekli olacaktır.

ABD’de Dodd-Frank Yasası’nın uygulaması ilerlemekle birlikte karşı sesler de yükselmektedir. Cumhuriyetçi Parti’nin bütün aday adayları yasanın iptalini gündemlerine almışlardır. ABD finans sektörünün Volcker Kuralı’na karşı lobi faaliyetine ilaveten, başka ülkelerin yetkili mercilerinden bankaların kendi adlarına menkul kıymet işlemleri yapmasına getirilen yasakla ilgili olarak ABD Federal devletinin menkul kıymetlerine muafiyet uygulanmasına ve kuralın ekstraterritorialitesine ilişkin şikâyetler gelmiştir. Bu kavşakta, özellikle Avrupa krizinden kaynaklanan bulaşıcılık korkusu göz önüne alındığında, üç alanda süratle ilerlemek hayati önem taşıyor. Birincisi, sistemik bakımdan önemli finans kuruluşlarının tespiti ardı arkası bırakılmaması gereken bir konudur; ikincisi, risklerin gölge bankacılık sistemine aktarılması olasılığı dikkatle izlenmelidir; nihayet, sistemik riskin gözetimine proaktif bir yaklaşım sağlam biçimde Finansal İstikrar Denetim Konseyi’nin uhdesine verilmelidir.

ABD’de Dodd-Frank Yasası’nın uygulaması ilerlemekle birlikte karşı sesler de yükselmektedir. Cumhuriyetçi Parti’nin bütün aday adayları yasanın iptalini gündemlerine almışlardır. ABD finans sektörünün Volcker Kuralı’na karşı lobi faaliyetine ilaveten, başka ülkelerin yetkili mercilerinden bankaların kendi adlarına menkul kıymet işlemleri yapmasına getirilen yasakla ilgili olarak şikâyetler gelmiştir.

İçinde bulunduğumuz kavşak, aynı zamanda, Avrupa’nın yaşadığı sarsıntının başka bölgelere sıçraması riskini proaktif olarak izlemeyi gerektiriyor. Fed’in son dönemde tamamlamış olduğu stress testi uygulaması ve Menkul Değerler ve Borsa Komisyonu’nun (SEC) finans kuruluşlarının Avrupa’yla ilişkilerinin kapsamı konusunda kamuyu aydınlatması yolunda yapmış olduğu çağrı, potansiyel sıçrama risklerinin kavranması bakımından faydalı olmuştur.

³ Bu programların sürdürülebilirlik tahminleri üzerine bkz. “A Summary of the 2011 Annual Reports of the Social Security and Medicare Boards of Trustees” <http://www.ssa.gov/oact/TRSUM/index.html>.

⁴ “Striking it Richer: The Evolution of Top Incomes in the United States” Emmanuel Saez, 2012, <http://elsa.berkeley.edu/~saez/saez-UStopin-comes-2010.pdf>.

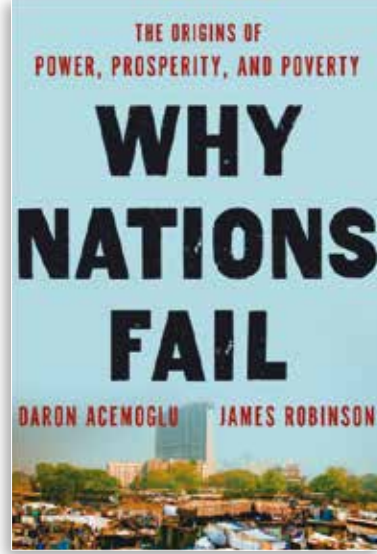
ULUSLARIN BAŞARISIZLIĞI

Cemal Yardımcı

Kitap kapaklarına yazılan övgü sözlerinin içeriğine belki çok önem vermek gerekmez. Yine de kimler tarafından övgüye değer bulunduğunu bilmek kitaba ilişkin bir fikir verebilir. Bir kitap, farklı alanlardan ve farklı görüşlerden altı Nobel ödüllü iktisatçı tarafından önemli bulunuyorsa (R. Solow, K. Arrow, G. S. Becker, G. Akerlof, P. Diamond, M. Spence) bunun bir kenara not edilmesinde fayda vardır.

Acemoğlu ve Robinson'un yeni yayınlanan kitabı *Why Nations Fails: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty* (Milletler Neden Acze Düşer: Gücün, Refahın ve Yoksulluğun Kökenleri) sadece iktisatçılar arasında olduğu ilgi görmekle kalmayacak. WSJ'den Financial Times'a, The Economist'ten Guardian'a, basında uyandırdığı yankıya bakılırsa, (mart sonunda yayınlandığı için henüz listelerde görünmüyorsa da) çok satan kitaplar arasına girerek geniş bir okur kitlesine de ulaşacak.

Acemoğlu ve Robinson'un temel tezi, ülkelerin refah düzeylerindeki çarpıcı eşitsizliğin birincil sebebinin esas olarak politika tarafından belirlenen kurumsal yapılar arasındaki farklar olduğu yolunda. Onlara göre, yoksul ülkelerin yoksulluklarının sebebi coğrafya, doğal kaynaklar, kültür ya da yöneticilerinin ekonomi politikaları konusundaki bilgisizliği değil. Bunlar elbette ekonomik büyümeye ve refaha giden yolun nasıl şekillendiğine etkiler. Ama yapay bir sınırın böldüğü bir bölgenin, hatta bir şehrin iki tarafında, gelirden ortalama hayat süresine, eğitimden işsizliğe, her alanda kendini gösteren çarpıcı farkları açıklayamaz. Kitaptaki sayısız karşılaştırmadan bir kaçıyla örneklemek gerekirse, Botswana'da kişi başına milli gelirin neden Zimbabwe'den 30 kat fazla olduğunu, sanayi devriminin neden Fransa'da değil de İngiltere'de başladığını ya da aşağıdaki uydu fotoğrafında Kuzey ve Güney Kore'nin neden bu kadar farklı görüldüğünü açıklamak için coğrafyadan,



Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty (Milletler Neden Acze Düşer: Gücün, Refahın ve Yoksulluğun Kökenleri), Daron Acemoğlu ve James Robinson, Crown Business, Mart 2012

kültürden ya da ekonomiyi yönetenlerin iş birliğinden başka bir şey olması gerekir. Acemoğlu ve Robinson'a göre bu açıklayıcı etken, kurumlar ve onları şekillendiren politik süreçler.

Acemoğlu ve Robinson kitaplarında, günümüzden ve tarihten çok sayıda örnek olayı ele alarak başarıya ve refaha götüren kurumsal yapılar ile çöküşe götüren kurumsal yapıların temel özelliklerini ortaya koyuyor. Ayırt edici çizgiyi, siyasi, sosyal ve ekonomik kurumların "içerici" ve "çıkarıcı" olmaları arasında çiziyorlar. Yazarlara göre, ülkelerin kalıcı ve sürdürülebilir bir gelişme ve zenginleşme hattına girebilmesi için kurumların "içerici", kapsayıcı olması, insanları söz ve karar alma sürecine katan ve geleceğe yatırımda bulunmaya teşvik eden bir nitelik taşıması gerekiyor. Buna karşılık

kurumlar insanlara geleceği şekillendirme imkanı tanımıyor, günü kurtarmaya yönlendiriyorsa, mevcut kaynakları sökülüp çıkararak bir azınlığa sunma amacına dayanıyorsa toplumların kaderi tıkanma, bir bataklığa takılıp kalma oluyor.

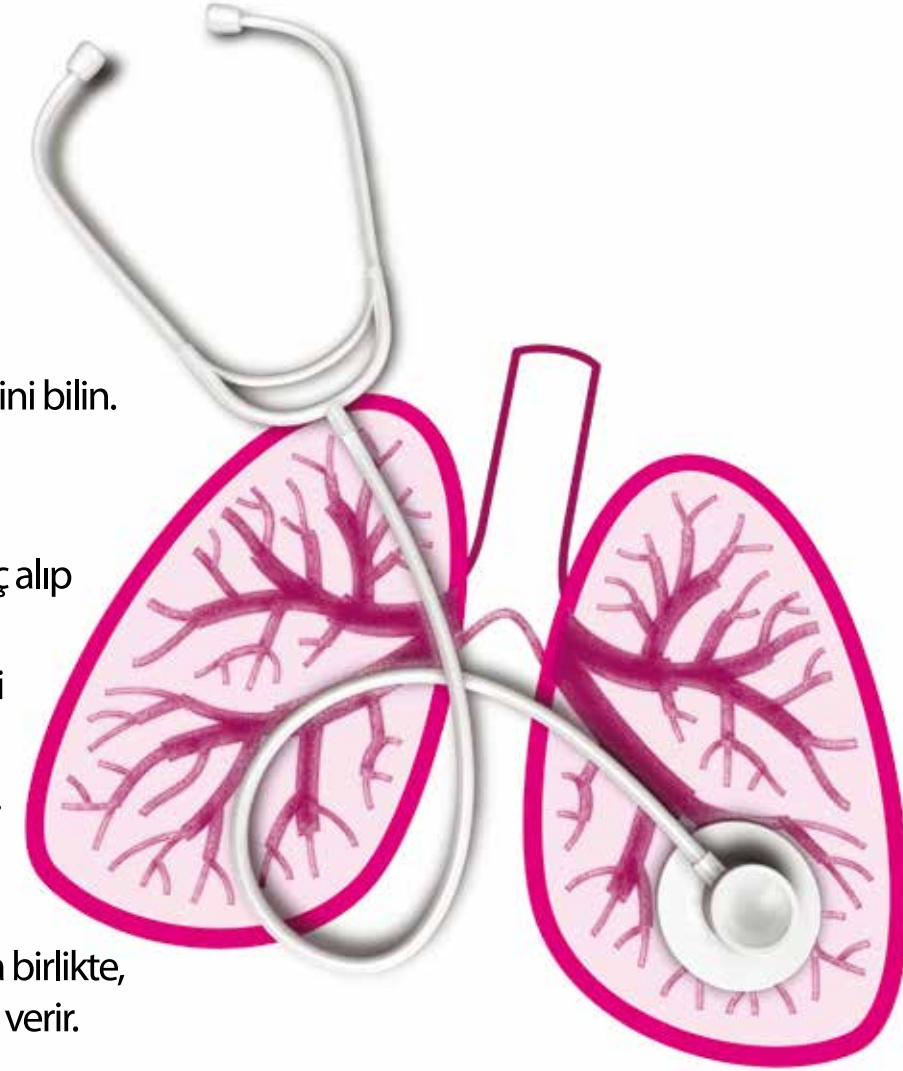
Refah ya da yoksulluk, kurumların insanları neye teşvik ettiğiyse, bu ise politikayla belirlenir. Bu yüzden içerici, kapsayıcı kurumların yerleşmesi, öncelikle politik yapının bu niteliklere sahip olmasını gerektirir. Politik yapının içerici olması, iktidarın topluma yayılması ve sınırlamalara tabi

Yoksul ülkelerin yoksulluklarının sebebi coğrafya, doğal kaynaklar, kültür ya da yöneticilerinin hangi ekonomi politikalarının yurttaşlarını zenginleştireceğini bilmemeleri değil.

Siz de! bırakabilirsiniz!

Sigarayı bırakmak için:

- Sigarayı bırakmak için en önemli kişisel nedenlerinizi yazın.
- Bir tarih belirleyin.
- Sizi bırakma sürecinde nelerin beklediğini bilin.
- Tetikleyicilerden uzak durun.
- Programlı olun.
- Nikotin sakızı ve bantlarına ek olarak ilaç alıp alamayacağınızı doktorunuza sorun.
- Sakız veya bant şeklinde nikotin terapisi kullanarak yardım alın.
- Aileniz ve arkadaşlarınızı haberdar edin.
- Cesaretinizi kırmayın.
- Kilonuz için üzülmeyin; sigara içenlerin üçte biri bıraktıklarında kilo alır. Bununla birlikte, bu kişilerin %90'ı bu kiloyu 1-2 yıl içinde verir.



Kendiniz ve sevdikleriniz için bir karar alın ve sigarayı bırakın.
Milyonlarca kişi yaptıysa, siz de yapabilirsiniz.

olması demektir. Elbette toplumun varoluşunu mümkün kılan bir merkezileşme şarttır. Ancak bu merkezileşme yasalar, kurallar, seçimlerle kuşatılmalıdır.

Acemoğlu ve Robinson'un zenginleşme sürecini tek boyutlu bir yarışma olarak tasarlamıyor. Bugün kimi ülkeler "daha hızlı ilerlediği" için daha zengin, kimileri ise "geride kaldıkları" için yoksul değiller. Yazarlara göre içerici-kapsayıcı kurumları geliştiren toplumlar farklı gelişme sürecine giriyor. Bir azınlığın politik gücü elinde tutarak ekonomik kaynakları sömürdüğü toplumlarda ise farklı bir denge söz konusu oluyor. Yazarlar bu durumu "kısır döngü" ve bereketli döngü" terimleriyle adlandırıyor. Çünkü hem içerici kurumların baskın olması durumunda, hem de dışlayıcı, kaynakları sömürücü kurumların toplumu şekillendirdiği durumlarda bir geri besleme söz konusu. Hangi raya girilmişse o hattan ayrılmak çok zor oluyor, her zaman çok ciddi politik alt üst oluşları gerektiriyor. Geçmiş bugünün kurumlarında yaşıyor ve bugünün ekonomik sonuçlarını belirliyor. Yoksul ülkelerin geleneksel kalıplarını kırıp kısır döngüden çıkması, yöneticilerin daha iyi danışmanlarla çalışmasına değil, başta politika alanında olmak üzere devrimci kurumsal dönüşümlere bağlı. Yani Arap baharında sokaklara dökülenler, yazarlar'a göre doğru bir halkayı yakalamışlar.

Elbette istisnalar ve istisnalara ilişkin ek açıklamalar da var. Yazarların bu tür açıklamaları arasında en ilginç Çin'e ilişkin.



Daron Acemoğlu

Daron Acemoğlu, Galatasaray Lisesi ve York Üniversitesi'nde okuduktan sonra doktorasını London School of Economics'te tamamladı. 1993'ten bu yana M.I.T.'de Uygulamalı Ekonomi alanında öğretim üyesi olarak çalışıyor. Makroekonomi ve büyüme ekonomisi alanlarındaki çalışmalarıyla aldığı çok sayıda ödül arasında, Nobel ödülünün habercisi olarak görülen ve 40 yaşın altındaki genç ekonomistlere, çalışmalarının bütünü değerlendirilerek verilen John Bates Clark Madalyası da bulunuyor. Dünyada çalışmalarına en fazla referans verilen on ekonomist arasında gösterilen Acemoğlu'nun çalışmaları ekonomi ve politikanın kesişim alanında yoğunlaşıyor ve kurumlar üzerinde odaklanıyor.

Yazarların Çin'in performansına ilişkin değerlendirmeleri yaygın görüşlerden ayrılıyor. Onlara göre Çin'in performansı, kısmi yeniliklerin getirdiği, kısmi ve kalıcı olamayacak bir parlamadan ibaret. Yönetici seçkinlerin şiddetle karşı koyacağı kurumsal dönüşümler olmadığı sürece bu parlak performans kalıcı değil. Tarihteki diğer dışlayıcı, kaynakları sömürücü sistemlerde olduğu gibi kitlesel seferberlik ruhu sürdürülemeyecek ve saman alevi zamanla sönecek.

Kitap, içerdiği sayısız örnek ve anekdot açısından bile kayda değer. Yazarlar tezlerini desteklemek için Mayalardan, Afganistan'a, Osmanlı Mısırından, Cromwell İngiltere'sine, Roma İmparatorluğu'ndan, kolonileşme döneminde Avustralya'ya kadar muazzam bir alanı tarıyor. Ancak kitabın cazibesini ve okunurluğunu olağanüstü yükselten anlatıların arkasında, yazarları (özellikle Acemoğlu'nu) günümüzün sayılı ekonomistlerinden biri yapan bir kuramsal birikim ve ampirik çalışma bulunduğu da bilinmeli. Acemoğlu ve Robinson'un bir Nobel ile ödüllendirilmesi muhtemel parlak bir akademik kariyerin olgunluk aşamasında, genel okuyucu kitlesi için kaleme alınmış ilk kitapları, ekonomi ve politika ile ilgilenenler tarafından mutlaka okunmalı.

Refah ya da yoksulluk, kurumların insanları neye teşvik ettiğiyle, bu ise politikayla belirlenir.

James Robinson

James Robinson, London School of Economics, Warwick Üniversitesi ve Yale 'de ekonomi eğitimi aldı. Tarihsel ve güncel boyutlarıyla Latin Amerika ve Afrika ülkelerinin karşılaştırmalı ekonomisi ve politikası ana araştırma alanı oldu. Avustralya ve ABD'de çeşitli üniversitelerde öğretim üyeliğinin ardından, 2004'ten beri Harvard Üniversitesi'nde kamu idaresi profesörü olarak çalışıyor. 2000 yılından bu yana çok sayıda makale ve iki kitapta birlikte çalıştıkları Daron Acemoğlu ile son derece verimli bir akademik işbirliği sürdürüyor.



Hürriyet'in varsa haberin olur.



Haberin olursa farkına varabilirsin. Farkına varırsan öğrenebilirsin.



Öğrenirsen yorum yapabilirsin. Yorum yaparsan yargıya varabilirsin.



Yargıya varırsan karar verebilirsin. Bir kararın varsa tepki gösterebilirsin.



Tepki gösterirsen harekete geçebilirsin. Harekete geçersen bir şeyleri değiştirebilirsin.



Eğer değiştirirsen mutlaka haber olur... Haberin varsa hürriyetin olur.



Hürriyet



“biz teknolojiyiz”

Mühendislik-Mimarlık Fakültesi

Teknoloji Merkezimizde geleceğin aydın mühendislerini yetiştiriyoruz.

